

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΣΤΟ ΥΒΡΙΔΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΑΝΕΣΤΗΣ ΣΙΤΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΕΣ:

ΜΑΡΙΝΑ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΥ Α.Μ. 116/02

ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ Α.Μ 193/01

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	- 1 -
NOMΟΘΕΣΙΑ	- 3 -
1.1 Πνευματική ιδιοκτησία	- 4 -
1.1.1 Ιστορικά- Η σύμβαση της Βέρνης	- 6 -
1.1.2 Η εθνική νομοθεσία.....	- 7 -
1.1.3 Περιορισμοί περιουσιακού δικαιώματος:	- 9 -
1.1.4 Διάρκεια προστασίας	- 11 -
1.2 Οδηγίες Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	- 12 -
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	- 16 -
2.1 Διεθνής προσπάθεια.....	- 17 -
2.2 WIPO	- 18 -
2.2.1 <i>WIPOnet</i>	- 21 -
2.2.2 <i>Κριτική για WIPO</i>	- 22 -
2.3 IFLA.....	- 26 -
2.4 EBLIDA	- 27 -
2.5 TRIPS	- 31 -
2.6 ΟΣΔΕΛ	- 32 -
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ	- 38 -
3.1 Βιβλιοθήκες και πνευματικά δικαιώματα	- 39 -
3.1.1 <i>Το αντικείμενο της προστασίας</i>	- 43 -
3.1.2 <i>Θέματα δημοσίου δανεισμού</i>	- 45 -
3.1.3 <i>Θέματα ψηφιακής αναπαραγωγή</i>	- 53 -
3.1.4 <i>Το πρόβλημα διατήρησης υλικού</i>	- 55 -
3.2 Κατάθεση αντιτύπων στις βιβλιοθήκες	- 56 -
3.3 Πρώτη πώληση “First Sale Doctrine”	- 57 -
3.4 Οι βιβλιοθήκες ως ισορροπιστές στο νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων- 58 -	- 58 -

ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ.....	- 62 -
4.1. Ψηφιακές βιβλιοθήκες	- 63 -
4.2 Ψηφιακό αντίγραφο	- 64 -
4.3 Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων σε ψηφιακό περιβάλλον	- 66 -
4.4 Βασικές αρχές διαχείρισης Πνευματικής Ιδιοκτησίας στο Ψηφιακό περιβάλλον	- 71 -
4.5 Ηλεκτρονικό αναγνώστηριο	- 72 -
4.6 Ψηφιακή Διακίνηση Υλικού (DRM) Digital rights management.....	- 73 -
4.7 Σκοπός και λειτουργία των Συστημάτων Ψηφιακής Διακίνησης Υλικού	- 75 -
4.7.1 Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων	- 77 -
4.7.2 Η σημασία τους για τις βιβλιοθήκες.....	- 80 -
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	- 83 -
5.1 Βιβλιοθήκες και βάσεις δεδομένων	- 84 -
5.2 Ανοικτή Πρόσβαση.....	- 86 -
5.3 Creative Commons.....	- 89 -
5.4 Κατάθεση ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων σε βιβλιοθήκες.....	- 94 -
5.5 Ηλεκτρονική Ευρώπη και βιβλιοθήκες.....	- 96 -
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	- 99 -
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	- 103 -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	- 108 -

ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

BIRPI: Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle

BOAI: Budapest Open Access Initiative

CLEA: Collection of laws for electronic access

DRM: Digital rights management

EBLIDA: “European Bureau of Library, Information, and Documentation Associations”

EDI: Electronic Data Interchange

ERM: Electronic Rights Management

FSEE: Financial Services for Eastern Europe

FSFE: Free Software Foundation Europe

IFLA: International Federation of Library Associations

IFRRO: International Federation of Reproduction Rights Organisations

IPDL: Intellectual Property Digital Library

NHA: National Humanities Alliance

TRIPS: The Rochester Interactive Planninf System

WCT: WIPO Copyright Treaty

WIPO: World Intellectual Property Organization

WPPT: WIPO Performances and Phonograms Treaty

WTO: World Trade Organization

XML: Extensive Markup Language

ΟΣΔΕΛ: Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων Λόγου

Εισαγωγή

Στο υβριδικό περιβάλλον πληροφόρησης του σήμερα, η διακίνηση της πληροφορίας με ψηφιακά μέσα κερδίζει όλο και μεγαλύτερο έδαφος. Η φύση λοιπόν της πληροφορίας αλλάζει κι επηρεάζει ένα πλήθος παραγόντων που εμπλέκονται στη διαδικασία της πληροφόρησης. Ένας σημαντικός παράγοντας που καλείται να οριοθετήσει το πλαίσιο δράσης και λειτουργίας του στη νέα εποχή είναι η βιβλιοθήκη, που τείνει να περάσει από το υβριδικό λειτουργικό πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιείται και το οποίο αποτελείται από συνύπαρξη συμβατικού και ψηφιακού υλικού, σε μια καθαρά ψηφιακή μορφή λειτουργίας.

Η συγκεκριμένη εργασία έχει ως σκοπό της να αναλύσει τον θεσμό της πνευματικής ιδιοκτησίας και πως αυτός επηρεάζει την λειτουργία των βιβλιοθηκών.

Το βασικό κριτήριο επιλογής του θέματος ήταν να ασχοληθούμε με ένα ζήτημα που απασχολεί την σύγχρονη κοινωνία, τον κλάδο μας και βρίσκεται σε καθημερινή εξελισσόμενη κατάσταση. Η ενασχόληση μας με το αντικείμενο της εργασίας επιβεβαίωσε τις προσδοκίες μας, καθώς διαπιστώσαμε ότι τα πνευματικά δικαιώματα βρίσκονται στην επικαιρότητα λόγω της συσσώρευσης της ψηφιακής πληροφορίας. Η δομή της εργασίας μας έχει ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ιστορική αναδρομή στον θεσμό της πνευματικής ιδιοκτησίας και στη συνέχεια ανάλυση της υπάρχουσας νομοθεσίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται ορισμένοι διεθνείς οργανισμοί οι οποίοι έχουν ως αντικείμενο ενασχόλησης τους την προώθηση των πνευματικών δικαιωμάτων. Η καταγραφή των οργανισμών έχει γίνει βάση της σημαντικότητάς τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, οριοθετώντας ως πλαίσιο το θεσμό της πνευματικής ιδιοκτησίας, καταγράφεται ο ρόλος, τα προβλήματα και η δράση που καλείται να έχει η βιβλιοθήκη στην σημερινή κοινωνία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναδεικνύεται ένα σύγχρονο πρόβλημα, αυτό της δημιουργίας πνευματικών δικαιωμάτων στο ψηφιακό περιβάλλον.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρονται οι τρόποι πρόσβασης στην κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων μέσω διαδικτύου και τα ανάλογα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν.

Τέλος, γίνεται καταγραφή των προσωπικών μας συμπερασμάτων και των παρατηρήσεων, που προέκυψαν μετά από την έρευνα που έγινε για την επίτευξη της εργασίας.

Για την διευκόλυνση του αναγνώστη έχει συνταχθεί πίνακας αρτικόλεξων με το πλήρες ανάπτυγμα. Η καταγραφή των παραπομπών και της βιβλιογραφίας έγινε σύμφωνα με το πρότυπο του MLA.

Κλείνοντας, θέλουμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον επιβλέπον καθηγητή μας Ανέστη Σίτα για την βοήθεια, καθοδήγηση και υπομονή, που έδειξε μέχρι και το τέλος της εργασίας.

Μαρίνα Καρπόζηλου

Μάριος Κατσάνος

Θεσσαλονίκη 2008

NOMΟΘΕΣΙΑ

1.1 Πνευματική ιδιοκτησία

Η πνευματική ιδιοκτησία εμφανίζεται ιστορικά την εποχή που ο Γουτεμβέργιος ανακάλυψε την τυπογραφία και η όλη ιστορική πορεία αναδεικνύει ότι το δίκαιο αναπτύχθηκε παράλληλα με την εξέλιξη της τεχνικής. Η φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι μαγνητοταινίες, οι δίσκοι, οι κασέτες, τα CD, οι βιντεοταινίες, η φωτοτυπία, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και οι βάσεις δεδομένων εντάχθηκαν στο σύστημα της πνευματικής ιδιοκτησίας και οδήγησαν σε νέα μορφή έργων ή σε νέους τρόπους διάδοσης και εκμετάλλευσής τους.

Η εποχή που διανύουμε λόγω των ψηφιακών μέσων που διαθέτουμε ίσως να μην δημιουργεί τις καταλληλότερες συνθήκες για την ανάπτυξη και διαμόρφωση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Κατά γενική ομολογία το διαδίκτυο έφερε την ανατροπή όσον αφορά την διακίνηση ιδεών και έργων. Τα πνευματικά δημιουργήματα ξεπέρασαν τα εθνικά σύνορα και τα έργα διακινούνται με μεγάλη ταχύτητα και ευκολία.

Η πνευματική ιδιοκτησία δεν εμποδίζει την πρόσβαση, την ανάγνωση ή την παθητική χρήση. Ο απόλυτος και αποκλειστικός χαρακτήρας του δικαιώματος ανήκει στην κλασσική θεώρηση που έχει ως επίκεντρο τον δημιουργό. Η τεχνολογία δίνει την δυνατότητα διακίνησης των έργων με δωρεάν λογισμικό και με ψηφιακές άδειες χρήσης, ενώ ο δημιουργός μπορεί να χρηματοδοτήσει το έργο του χωρίς τη διαμεσολάβηση των γνωστών πολιτιστικών επιχειρήσεων.

Η πνευματική ιδιοκτησία ως δικαίωμα και ως θεσμός εξασφαλίζει την χρηματοδότηση της πνευματικής δημιουργίας, προάγει τον πολιτισμό (αφού κάθε έργο αποτελεί στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς) και έχει μεγάλη οικονομική σημασία γιατί οι πολιτιστικές επιχειρήσεις αποτελούν βασικούς συντελεστές συνεισφοράς στο εθνικό εισόδημα. Πνευματική ιδιοκτησία, με βάση το νόμο και ειδικότερα στις κοινές νομικές διαδικασίες είναι “μια μορφή νομικής εξουσιοδότησης που επιτρέπει στον κάτοχό της να ελέγχει τη χρήση συγκεκριμένων αόριστων ιδεών και εκφράσεων”. Ο όρος “πνευματική ιδιοκτησία” αντανακλά μια ιδέα που έχει καθιερωθεί και γενικά, τέτοιες εξουσιοδοτήσεις παραχωρούνται στα δικαστήρια και ειδικότερα σε κοινές νομικές διαδικασίες σαν να επρόκειτο για απτή ιδιοκτησία. Οι πιο κοινές μορφές πνευματικής ιδιοκτησίας είναι: διπλώματα

ευρεσιτεχνίας (πατέντες), πνευματικά δικαιώματα (copyrights), εμπορικά σήματα (trademarks) και εμπορικά μυστικά (trade secrets).

Συχνά σε νομικές διαδικασίες η “πνευματική ιδιοκτησία” αναφέρεται ως “πνευματικά δικαιώματα” (intellectual rights) κάτι που, παραδοσιακά, είναι ευρύτερος όρος και περιλαμβάνει και τα ηθικά δικαιώματα του συγγραφέα και άλλες ιδιωτικές προστασίες που δεν μπορούν να αγοραστούν ή να πουληθούν. Η χρήση του όρου *πνευματικά δικαιώματα* ελαττώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 καθώς η χρήση του όρου *πνευματική ιδιοκτησία* αυξανόταν.

«Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η νομική προστασία του δημιουργού ή/ και του ιδιοκτήτη των πνευματικών δικαιωμάτων ενός πρωτότυπου έργου» Πνευματικός δημιουργός είναι εκείνος που δημιουργεί νέες μορφές και ιδέες έστω και αν ενσωματώνει τα δημιουργήματα του σε ύλη που προϋπήρχε. Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται και ολόκληρος ο σχετικός θεσμός δηλαδή το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αυτό το δικαίωμα¹.

Η πνευματική ιδιοκτησία παρέχει στους δημιουργούς (ή/και στους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων) το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την αναπαραγωγή του έργου σε οποιαδήποτε μορφή, τη δημόσια παρουσίαση του έργου, την καταγραφή του (π.χ. σε cd), την αναμετάδοση του έργου, την μετάφραση του σε άλλες γλώσσες ή την προσαρμογή του. (Ν.2121/1993) Η πνευματική ιδιοκτησία παρουσιάζει τρεις ιδιομορφίες.

- Η πρώτη είναι ότι το αντικείμενό της είναι άυλο δηλαδή είναι το πνευματικό δημιούργημα και όχι το υλικό αντικείμενο πάνω στο οποίο το δημιούργημα έχει ενσωματωθεί. Ο άυλος χαρακτήρας του αντικειμένου της πνευματικής ιδιοκτησίας επιτρέπει τη σύγχρονη παρουσία του έργου σε άπειρους τόπους.
- Η δεύτερη ιδιομορφία είναι ότι η πνευματική ιδιοκτησία δεν προστατεύει μόνο περιουσιακά του δημιουργού σε σχέση με το έργο του αλλά και συμφέροντα που ανάγονται στη σφαίρα της προσωπικότητας του δημιουργού, δηλαδή στην ιδιαίτερη ηθική σχέση του κάθε δημιουργού με το δημιούργημά του. Έτσι η πνευματική ιδιοκτησία έχει ένα μικτό χαρακτήρα προσωπικό και περιουσιακό που προκαλεί περίεργες διχοτομήσεις του δικαιώματος, ιδίως σε ότι αφορά τη δυνατότητα μεταβίβασής του.

¹ Γ., Κουμάντος. Πνευματική ιδιοκτησία. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλα, 2002

- Η τρίτη ιδιομορφία της πνευματικής ιδιοκτησίας προκαλείται από το γεγονός ότι κάθε πνευματικό δημιούργημα είναι μοναδικό και ανεπανάληπτο. Ο πνευματικό δημιουργός έχει μια θέση μονοπωλιακή αναφορικά με το κάθε δημιούργημά του.

1.1.1 Ιστορικά- Η σύμβαση της Βέρνης

Το «copyright» ως όρος, εμφανίστηκε τον 16^ο αιώνα ως μονοπωλιακό δικαίωμα των τυπογράφων, είναι ένα περιουσιακό δικαίωμα μιας πνευματικής δημιουργίας και μπορεί να θεωρηθεί ως ένας συνδυασμός οικονομικών και ηθικών δικαιωμάτων. Υπάρχει από την ίδια ακριβώς στιγμή που γεννιέται και το πνευματικό έργο και σε κάποιες χώρες, δεν απαιτείται καμιά απολύτως πρόσθετη επίσημη διαδικασία για την αναγνώρισή του. Ενώ όμως παρέχει προστασία για συγκεκριμένους τύπους έργων δεν κάνει το ίδιο για τις ιδέες. Θα μπορούσε λοιπόν να πει κανείς ότι αυτό που προστατεύει είναι η «υλοποίηση» μιας καινοτόμας ιδέας και όχι την ιδέα την ίδια.

Στην εποχή των πρώτων νομοθετικών ρυθμίσεων (18^{ος} αιώνας) περιλαμβάνονται το Αγγλικό copyright Act του 1709, η Γαλλική νομοθεσία του 1791 και 1793, ο Νόμος των ΗΠΑ του 1790 και ο Γερμανικός Νόμος του 1871. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αρχή της εδαφικότητας και την έλλειψη διεθνούς προστασίας. Αυτό σημαίνει ότι η προστασία που αναγνωρίζεται σε ένα κράτος δεν εφαρμόζεται στο άλλο. Το 19^ο αιώνα τα κράτη αρχίζουν να επιζητούν την ενίσχυση της προστασίας σε διεθνές επίπεδο γιατί αντιμετώπισαν τα πρώτα προβλήματα πειρατικής αναπαραγωγής. Τότε αρχίζει η υπογραφή διμερών συμβάσεων για την προστασία των έργων με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας. Έτσι τέθηκαν τα θεμέλια για τη διεθνή προστασία που καθιερώθηκε το 1886 με τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης και στηρίζεται στη γνωστή αρχή της εξομοίωσης των ξένων δημιουργών ή έργων που προστατεύονται από τη Σύμβαση προς τους Υπηκόους της χώρας, όπου ζητείται η προστασία. Η τελευταία αναθεώρηση έγινε στο Παρίσι το 1971. Η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης «έχει παγκόσμιο χαρακτήρα και αποτελεί το πιο σημαντικό νομοθέτημα που εξασφάλισε την ειρηνική συνύπαρξη του ευρωπαϊκού-ηπειρωτικού συστήματος προστασίας και του copyright. Η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης συνιστά αποτέλεσμα ευρωπαϊκής συνεργασίας και προσπάθεια κατοχύρωσης της πνευματικής ιδιοκτησίας σε διεθνές επίπεδο.

Στο Άρθρο 2 περί λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων η Σύμβαση αναφέρει : «Η έκφραση «λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων» περιλαμβάνει κάθε παραγωγή κατά το λογοτεχνικό, επιστημονικό και καλλιτεχνικό τομέα, ανεξάρτητα από τον τρόπο ή τη μορφή της έκφρασης, όπως βιβλία, φυλλάδια και άλλα συγγράμματα, διαλέξεις, διευθύνσεις, και κηρύγματα άλλα έργα της ίδιας φύσης, θεατρικών ή μουσικό-θεατρικών έργων, χορογραφικής έργων και θεάματα στο dumb show, μουσικές συνθέσεις, με ή χωρίς λόγια, κινηματογραφικά έργα στα οποία εξομοιώνονται έργα που εκφράζονται από ανάλογη διαδικασία των κινηματογραφικών ταινιών, έργων σχέδιο, ζωγραφική, αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, χαρακτηριστικής και λιθογραφίας, φωτογραφικά έργα στα οποία εξομοιώνονται έργα που εκφράζονται με μια διαδικασία ανάλογη με τη φωτογραφία, τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών, εικόνες, χάρτες, σχέδια, σκίτσα και τα τρισδιάστατα έργα σε σχέση με τη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη.»

Στο τέλος του 20ου αιώνα παρατηρείται μια νέα τάση σύνδεσης της πνευματικής ιδιοκτησίας και των άλλων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας με το εμπόριο. Αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας ήταν η συμφωνία TRIPS (The Rochester Interactive Planninf System) δηλαδή η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου που περιλαμβάνεται στην Τελική Πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης (Μαρακές 1994).

Η φιλοσοφία της Συμφωνίας TRIPS είναι διαφορετική από εκείνη της Διεθνούς Σύμβασής της Βέρνης: επίκεντρό δεν είναι ο δημιουργός και το έργο του αλλά η προστασία της ελευθερίας του διεθνούς εμπορίου².

1.1.2 Η εθνική νομοθεσία

Την κύρια πηγή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα αποτελεί ο νόμος 2121/1993 (όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν.3057/2002) με τίτλο «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» Με την έναρξη της ισχύος αυτού του νόμου, όλοι σχεδόν οι προγενέστεροι νόμοι καταργήθηκαν. Στον νόμο αυτό περιέχονται μεταξύ άλλων και διατάξεις σχετικές με

² Καλλινίκου, Διονυσία. «Η πνευματική ιδιοκτησία στις αρχές του 20ου αιώνα.» Πανεπιστήμιο Μακεδονίας-Βιβλιοθήκη. Ημερομηνία προσβασης: 12 Ιουνίου 2008 www.lib.uom.gr/accelerate/e-content/Kallinikou_Presentation.doc.

τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και τις βάσεις δεδομένων και φωτογραφιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.2121/1993 η πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνει δύο επιμέρους δικαιώματα, το ηθικό³ και το περιουσιακό⁴. Τα δικαιώματα αυτά χαρακτηρίζονται από το νόμο ως αποκλειστικά και απόλυτα.

Συγκεκριμένα όπως αναφέρεται και στον Ν. 2121/1993 «Οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα)»

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας αποκτάται αυτοδικαίως χωρίς να απαιτείται αίτηση του δημιουργού ή καταχώριση του έργου σε κάποια υπηρεσία.

Η ελληνική νομοθεσία που αφορά στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας περιλαμβάνεται στους ακόλουθους νόμους:

- α) Ν. 2121/1993 ΦΕΚ:Α 25/04.03.1993 Η Πνευματική Ιδιοκτησία, τα Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα

³ Το ηθικό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως τις εξουσίες: α) της απόφασης για το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό (δημοσίευση), β) της αναγνώρισης της πατρότητάς του πάνω στο έργο και ειδικότερα την εξουσία να απαιτεί, στο μέτρο του δυνατού, τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του έργου του ή, αντίθετα, να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο, γ) της απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης, περικοπής ή άλλης τροποποίησης του έργου του, καθώς και κάθε προσβολής του δημιουργού οφειλομένης στις συνθήκες παρουσίας του έργου στο κοινό, δ) της προσπέλασης στο έργο του, έστω και αν το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο ή η κυριότητα στον υλικό φορέα του έργου ανήκει σε άλλον, οπότε η προσπέλαση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση στο δικαιούχο, ε) προκειμένου περί έργων λόγου ή επιστήμης, της υπαναχώρησης από συμβάσεις μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή εκμετάλλευσής του ή άδειας εκμετάλλευσής του εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία της προσωπικότητάς του εξαιτίας μεταβολής στις πεποιθήσεις του ή στις περιστάσεις και με καταβολή αποζημίωσης στον αντισυμβαλλόμενο για τη θετική του ζημία (Ν.2121/1993)

⁴ Το περιουσιακό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως την εξουσία να επιτρέπει ή να απαγορεύει: α) την εγγραφή και την αναπαραγωγή του έργου με κάθε μέσο, όπως μηχανικά, φωτοχημικά ή ηλεκτρονικά μέσα β) τη μετάφραση του έργου, γ) τη διασκευή, την προσαρμογή ή άλλες μετατροπές του έργου, δ) τη θέση σε κυκλοφορία του πρωτοτύπου ή αντιτύπων του έργου με μεταβίβαση της κυριότητας, με εκμίσθωση ή με δημόσιο δανεισμό, καθώς και την επιβολή περιοριστικών όρων στη μεταβίβαση, την εκμίσθωση ή το δημόσιο δανεισμό, ιδίως σε ό,τι αφορά τη χρήση των αντιτύπων ε) την παρουσίαση του έργου στο κοινό, στ) τη δημόσια εκτέλεση του έργου, ζ) τη μετάδοση ή αναμετάδοση του έργου στο κοινό με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, με ηλεκτρομαγνητικά κύματα ή με καλώδια ή με άλλους υλικούς αγωγούς ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, παράλληλα προς την επιφάνεια της γης ή μέσω δορυφόρων, η) την εισαγωγή αντιτύπων του έργου, που παρήχθησαν στο εξωτερικό χωρίς τη συναίνεση του δημιουργού ή, εφόσον πρόκειται για εισαγωγή από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που το δικαίωμα της εισαγωγής αντιτύπων στην Ελλάδα είχε συμβατικά διατηρηθεί από το δημιουργό. (Ν.2121/1993)

- β) Ν. 2435/1996 (τροποποίηση του Ν. 2121/1993) ΦΕΚ:Α 189/20.8.1996
- γ) Ν. 2557/1997 ΦΕΚ: Α'271/24.12.1997 Θεσμοί Μέτρα και Δράσεις Πολιτιστικής Ανάπτυξης (τροποποίηση του Ν.2121/1993)Ν. 2919/2000 Νομική προστασία των Βάσεων Δεδομένων και άλλες διατάξεις (εναρμόνιση με την Οδηγία 96/6/ΕΟΚ)
- δ) Ν. 2919/2000 ΦΕΚ: Α' 128/25.06.2001 Νομική προστασία των Βάσεων Δεδομένων και άλλες διατάξεις.(εναρμόνιση με την Οδηγία 96/9/ΕΟΚ)
- ε) Ν. 3057/2002 ΦΕΚ: Α'239/10.10.2002 Εναρμόνιση Ορισμένων Πτυχών του Δικαιώματος του Δημιουργού και των Συγγενικών Δικαιωμάτων στην Κοινωνία της Πληροφορίας και άλλες διατάξεις. (εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29)
- ζ) Ν.3184/2003 ΦΕΚ: Α'228/26.09.2003 Κύρωση της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας για την Πνευματική Ιδιοκτησία
- η) Ν.3524/2007 ΦΕΚ: Α'15/26.1.2007 Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις Οδηγίες 2001/84/ΕΚ και 2004/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2001 και 29ης Απριλίου 2004 σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτοτύπου έργου τέχνης και την επιβολή των δικαιωμάτων της διανοητικής ιδιοκτησίας αντίστοιχα και άλλες διατάξεις.

1.1.3 Περιορισμοί περιουσιακού δικαιώματος:

Το περιουσιακό δικαίωμα υπόκειται από το νόμο σε ορισμένους περιορισμούς που αφορούν το περιεχόμενο και την έκτασή του σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Τέταρτο Κεφάλαιο του Ν.2121/1993 (άρθρα 18-28). Η ελληνική νομοθεσία καθιερώνει ως περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος των έργων τις εξής περιπτώσεις χρήσης:

- Στην αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση (μόνο για ιδιωτική χρήση εκείνου που κάνει την αναπαραγωγή) (Ν.2121/93, α.18)
- Στην παράθεση αποσπασμάτων (ένδειξη της πηγής, του δημιουργού και του εκδότη) (Ν.2121/93, α.19)
- Σε σχολικά βιβλία και ανθολογίες (η αναπαραγωγή έργων του λόγου, που αποτελούν μικρό τμήμα της συνολικής δημιουργίας ενός ή περισσότερων

δημιουργών, σε εκπαιδευτικά βιβλία που χρησιμοποιούνται ως βιβλία διδασκαλίας για την Α' και Β' βαθμίδα εκπαίδευσης και είναι εγκεκριμένα από το ΥΠΕΠΘ ή άλλο Υπουργείο ή φορέα (Ν.2121/93, α.20)

- Στην αναπαραγωγή για διδασκαλία (άρθρα από εφημερίδες και περιοδικά, σύντομα αποσπάσματα ή τμήματα, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα. (Ν.2121/93, α.21)
- Σε αναπαραγωγή από Βιβλιοθήκες και Αρχεία (αναπαραγωγή ενός πρόσθετου αντιτύπου από μη κερδοσκοπικές Βιβλιοθήκες ή Αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στη μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική Βιβλιοθήκη ή Αρχείο. Επιπλέον μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντιτύπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους) (Ν.2121/93, α.22)
- Στην αναπαραγωγή κινηματογραφικών έργων (μόνο για διατήρησή τους στο Εθνικό Κινηματογραφικό Αρχείο) (Ν.2121/93, α.23)
- Στην αναπαραγωγή για σκοπούς δικαστικών ή διοικητικών (Ν.2121/93, α.24)
- Στην χρήση για λόγους ενημέρωσης (στο μέτρο που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό) (Ν.2121/93, α.25)
- Στην χρήση εικόνων με έργα σε δημόσιους χώρους (περιστασιακή αναπαραγωγή και διάδοση έργων αρχιτεκτονικής, εικαστικών τεχνών, φωτογραφίας ή εφαρμοσμένων τεχνών που βρίσκονται μόνιμως σε δημόσιο χώρο) (Ν.2121/93, α.26)
- Σε περίπτωση δημόσιας παράστασης ή εκτέλεσης σε ειδικές περιστάσεις (π.χ. σε περιπτώσεις επίσημων τελετών, στο πλαίσιο δραστηριότητας εκπαιδευτικών ιδρυμάτων) (Ν.2121/93, α.27)
- Σε έκθεση και αναπαραγωγή εικαστικών έργων (μέσα σε μουσεία, σε καταλόγους έργων, εφόσον δεν εμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευση του έργου) (Ν.2121/93, α.28)
- Στην αναπαραγωγή προς όφελος τυφλών και κωφαλάλων (Ν. 3057/2002)
- Οι παραπάνω περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος δικαιολογούνται για λόγους κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, αποβλέπουν στην προστασία του δημόσιου συμφέροντος, στην ανάγκη πληροφόρησης του κοινού και γενικά εξυπηρετούν ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.

1.1.4 Διάρκεια προστασίας

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας διαρκεί όλη τη ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατό του. Η διάρκεια αυτή ισχύει τόσο για το ηθικό όσο και το περιουσιακό δικαίωμα. Μετά την πάροδο του χρόνου αυτού το έργο πέφτει στο δημόσιο τομέα και η εκμετάλλευση ή γενικότερα η χρήση του είναι ελεύθερη με την επιφύλαξη της άσκησης από το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, των εξουσιών αναγνώρισης της πατρότητας και περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα. Κατά συνέπεια τα έργα για τα οποία έχει λήξει η διάρκεια προστασίας μπορούν να γίνουν αντικείμενο οποιασδήποτε χρήσης στο πλαίσιο της λειτουργίας των βιβλιοθηκών χωρίς να είναι αναγκαία η άδεια του δικαιούχου, εκτός αν υπάρχει ενδεχόμενο εφαρμογής άλλων διατάξεων, όπως η νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (Ν.3028/2002 ΦΕΚ 153/Α/28-6-02 Προστασία αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς.)

Το υλικό που έχει πέσει στο δημόσιο τομέα μπορεί ελεύθερα να ψηφιοποιηθεί και να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο λειτουργίας της ψηφιακής βιβλιοθήκης. Ας σημειωθεί ότι για τα συγγενικά δικαιώματα η διάρκεια προστασίας είναι πενήντα χρόνια, σύμφωνα με τις ειδικές ρυθμίσεις του νόμου και ότι όταν παρέλθει το χρονικό αυτό διάστημα η χρήση τους είναι ελεύθερη (βλ. άρθρο 52 Ν. 2121/1993, όπως ισχύει).

Για τα προηγουμένως αδημοσίευτα έργα, δηλαδή για τα έργα τα οποία για πρώτη φορά νομίμως δημοσιεύονται ή παρουσιάζονται στο κοινό, μετά τη λήξη της προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, προβλέπεται ένα συγγενικό δικαίωμα που αναγνωρίζει προστασία ανάλογη με το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται σε κάθε πρόσωπο το οποίο μετά τη λήξη της διάρκειας της πνευματικής ιδιοκτησίας για πρώτη φορά δημοσιεύει νομίμως ή παρουσιάζει νομίμως στο κοινό έργο το οποίο ήταν προηγουμένως αδημοσίευτο (άρθρο 51Α Ν.2121/1993). Η ρύθμιση αυτή έχει πρακτική σημασία για έργα προηγουμένως αδημοσίευτα τα οποία φυλάσσονται σε βιβλιοθήκες ή αρχεία και τα οποία δεν είχαν δημοσιευθεί κατά τη διάρκεια της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το πρόσωπο το οποίο νομίμως δημοσιεύει για πρώτη φορά ή παρουσιάζει νομίμως στο κοινό τα έργα αυτά για πρώτη φορά, δικαιούται προστασίας ανάλογης με το περιουσιακό δικαίωμα του

δημιουργού που διαρκεί 25 έτη από τη στιγμή της πρώτης δημοσίευσης ή της νόμιμης δημοσίευσης στο κοινό και υπολογίζεται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται της πρώτης νόμιμης δημοσίευσης ή παρουσίασης στο κοινό.

Για ορισμένες κατηγορίες έργων ισχύει ειδική διάρκεια προστασίας. Για τα ανώνυμα ή ψευδώνυμα έργα η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί εβδομήντα χρόνια από την 1η Ιανουαρίου του έτους που έπεται εκείνου κατά το οποίο το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, εκτός αν πριν από την πάροδο αυτής της χρονικής περιόδου, ο δημιουργός αποκαλύψει την ταυτότητά του ή το ψευδώνυμο δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την ταυτότητα του δημιουργού, οπότε ισχύουν οι γενικοί κανόνες (άρθρο 31 παρ.1 Ν.2121/1993, όπως ισχύει).

Είναι σκόπιμο να διευκρινισθεί ότι οι παραπάνω κανόνες ισχύουν σε εθνικό επίπεδο και αποδίδουν το κοινοτικό κεκτημένο με βάση την Οδηγία 93/98 για τη διάρκεια προστασίας. Με βάση τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης η προστασία διαρκεί όλη τη ζωή του δημιουργού και πενήντα χρόνια από το θάνατό του (άρθρο 7 παρ. 1 Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης).

1.2 Οδηγίες Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν εκδοθεί οι παρακάτω Οδηγίες, σχετικά με την νομοθεσία και την διευθέτηση ορισμένων πτυχών στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων.

1. Οδηγία 91/250 (L122/17-05-1991 σ. 0042-0046) *Για την νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.* Το λογισμικό είναι το μέσο που επιτρέπει την ψηφιακή μετατροπή και αποθήκευση των πληροφοριών. Τα προγράμματα (ηλεκτρονικών υπολογιστών) προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα με τις διατάξεις της πνευματικής ιδιοκτησίας.
2. Οδηγία 93/83 (L248/ 06-10/1993 σ.0015-0021) *περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιοτηλεοπτικές μεταδώσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση.* Η Οδηγία στοχεύει στη δημιουργία ενός ομοιόμορφου νομικού πλαισίου στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων δορυφορικής ραδιοτηλεοπτικής και καλωδιακής μετάδοσης στην Ευρώπη. Ένα βασικό σημείο της οδηγίας αφορά «την

παρουσίαση στο κοινό μέσω δορυφόρου» η οποία τελείται στο κράτος προέλευσης των σημάτων – φορέων προγραμμάτων.

3. Οδηγία 96/9 (L0077/27-03-1996/ σ.0020-0028) για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων. Η Οδηγία αυτή έχει εξαιρετική σπουδαιότητα για την κοινωνία των πληροφοριών⁵, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η πλειονότητα των νέων προϊόντων και υπηρεσιών θα παρέχονται μέσω βάσεων δεδομένων. Στην έννοια των βάσεων δεδομένων υπάγονται οι ψηφιακές ή ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, αλλά και οι παραδοσιακές μη ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Η καινοτομία της Οδηγίας αυτής έγκειται στο γεγονός ότι αναγνωρίζεται, ένα *sui generis* δικαίωμα με το οποίο προστατεύονται οι βάσεις δεδομένων ανεξάρτητα από την προστασία με την πνευματική ιδιοκτησία. Η Οδηγία για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων εγκρίθηκε το Φεβρουάριο του 1996. Η Οδηγία δημιούργησε μια νέα αποκλειστική "*sui generis* δικαίωμα βάση δεδομένων για τους παραγωγούς, που ισχύει για 15 χρόνια, για την προστασία των επενδύσεων τους χρόνο, χρήμα και προσπάθεια, ανεξάρτητα από το αν η βάση δεδομένων είναι από μόνη της καινοτόμος ("μη γνήσια", βάσεις δεδομένων). Τις διατάξεις της Οδηγίας ισχύουν τόσο για τις αναλογικές και ψηφιακές βάσεις δεδομένων.
4. Οδηγία 2001/29 (L167/22-6-2001 σ.10) περί εναρμόνισης της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων. Η Οδηγία αυτή τροποποίησε την Οδηγία 93/98 (L290/ 24-11-1993 σ.9) Σύμφωνα με την ισχύουσα Οδηγία τα δικαιώματα ενός δημιουργού λογοτεχνικού ή καλλιτεχνικού έργου (κατά την έννοια της του άρθρου 2 της Σύμβασης της Βέρνης) προστατεύονται καθόλη τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού και 70 χρόνια μετά το θάνατο του, ανεξάρτητα από την ημερομηνία κατά την οποία το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό.

⁵ Ο όρος «κοινωνία των πληροφοριών» υιοθετήθηκε στην έκθεση της επιτροπής Bargeman. Αποτελεί ουσιαστικά την ευρωπαϊκή προσέγγιση (ή απόδοση) του αμερικανικού όρου *information superhighways* των Clinton-Gore. Αμφότεροι οι όροι αναφέρονται στις δυνατότητες εφαρμογών των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και των τηλεπικοινωνιών. Η ευρωπαϊκή απόδοση χαρακτηρίζεται από κοινωνική διάσταση ενώ η αμερικάνικη αναφέρεται σε τεχνολογικές δυνατότητες. Τσιμπόγλου, Φίλιππος. Σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πληροφοριών στην Αττική. 1998.

Ημερομηνία προσβασης: 13 Ιουνίου 2008

<abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/10psab/10psab016.pdf>

Βασικός στόχος της Οδηγίας 2001/29 περί προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων είναι η νομική προστασία του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, ιδίως όσον αφορά την κοινωνία των πληροφοριών (άρθρο 1 παρ.1) . Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας αυτής αντιστοιχούν κατά ένα μεγάλο μέρος στις διατάξεις των δύο Συνθηκών WIPO –World Intellectual Property Organization- (WIPO copyright treaty-WCT- και WIPO performance and programs treaty –WPPT) (δηλαδή τη συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία και τη συνθήκη WIPO για τις ερμηνείες εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα,) γνωστές και ως συνθήκες Internet και δίνουν τη δυνατότητα μεταφοράς των διεθνών υποχρεώσεων σε κοινοτικό επίπεδο. Εναρμονίζεται το δικαίωμα αναπαραγωγής, το δικαίωμα παρουσίασης/ διάθεσης στο κοινό, το δικαίωμα διανομής, ενώ παράλληλα προβλέπονται ένας εξαντλητικός και κλειστός κατάλογος εξαιρέσεων και περιορισμών, από τους οποίους υποχρεωτικό χαρακτήρα έχει μόνο η ρύθμιση που αφορά τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, ενώ για κάθε άλλη περίπτωση ο χαρακτήρας των εξαιρέσεων είναι δυνητικός, με συνέπεια τα κράτη μέλη να έχουν απλώς την ευχέρεια να θεσπίσουν ή όχι τους προβλεπόμενους περιορισμούς. Σημαντικό μέσο προστασίας αποτελούν τα τεχνολογικά μέσα, οι πληροφορίες για την διαχείριση των δικαιωμάτων καθώς και οι κυρώσεις και τα μέσα έννομης προστασίας.

5. Οδηγία 2006/115. (L 376/ 27-12 2006 σ. 0028-0035) Από τις 25/1/2007 η Οδηγία 92/100 / ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διάνοιας έχει καταργηθεί και έχει αντικατασταθεί από την Οδηγία 2006/115, «χωρίς να θίγονται οι υποχρεώσεις των κρατών μελών όσον αφορά στις προθεσμίες ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο των Οδηγιών.»

Η οδηγία αυτή θεσπίζει το αποκλειστικό δικαίωμα εκμίσθωσης και δανεισμού για όλα τα έργα και τις εισφορές ορισμένων δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων (ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, παραγωγών και ραδιοτηλεοπτικών

οργανισμών) και εναρμονίζει τα συγγενικά δικαιώματα⁶ σε ομοιόμορφη βάση, η οποία υπερβαίνει σε πολλά σημεία το πλαίσιο της Σύμβασης της Ρώμης

⁶ Συγγενικά δικαιώματα ονομάζεται μια κατηγορία δικαιωμάτων συναφών με την πνευματική ιδιοκτησία, τα οποία δεν αποτελούν μεν πλήρη πνευματικά δικαιώματα, αφορούν όμως δραστηριότητες σε άμεση συνάφεια με την πνευματική δημιουργία. Οι δραστηριότητες αυτές κατατάσσονται χοντρικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες: α) την παρουσίαση έργων. Η παρουσίαση δεν είναι εξίσου πρωτότυπη με τη δημιουργία, αφού στηρίζεται στο παρουσιαζόμενο έργο. Από την άλλη περιέχει σαφώς στοιχεία πνευματικής δημιουργίας, αφού περιέχει στοιχεία της προσωπικότητας του ερμηνευτή (π.χ. δύο ηθοποιοί δε θα παίζουν ποτέ τον ίδιο ρόλο με τον ίδιο τρόπο). β) την οικονομική επένδυση στην πνευματική δημιουργία. Η οικονομική επένδυση είναι στο σύστημα του *droid d'auteur* δευτερεύουσα σε σχέση με τη δημιουργία, είναι όμως απαραίτητη και προωθεί την πνευματική δημιουργία. Οι επενδυτές δεν αποκτούν δικαίωμα στο έργο, παρά μόνο αν τους το μεταβιβάσει ο δημιουργός. Έχουν όμως κι αυτοί συμφέρον να ελέγχουν τη διακίνηση των αντιτύπων του έργου. Τα συγγενικά δικαιώματα είναι κι αυτά απόλυτα δικαιώματα, μικρότερης χρονικής διάρκειας από την πνευματική ιδιοκτησία αλλά με αντίστοιχες περιουσιακές εξουσίες. Τα συγγενικά δικαιώματα που προστατεύουν την οικονομική επένδυση στη δημιουργία μπορούν να αποκτηθούν κατευθείαν και από νομικά πρόσωπα. Η διάρκειά τους είναι κατά κανόνα πενήντα χρόνια από τη δημοσίευση ή την παρουσίαση στο κοινό του προστατευόμενου έργου. Τα συγγενικά δικαιώματα αφήνουν ακέραια και δεν επηρεάζουν κατά κανένα τρόπο την προστασία των περιουσιακών και ηθικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, με τα οποία μπορεί και να συνυπάρχουν

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

2.1 Διεθνής προσπάθεια

Η ανάγκη για διεθνή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας έγινε προφανής όταν ξένοι εκθέτες αρνήθηκαν να παραβρεθούν στην Διεθνή Έκθεση της Βιέννης το 1873 εξαιτίας του φόβου ότι οι ιδέες τους θα μπορούσαν να κλαπούν και να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης σε άλλες χώρες. Το 1883 σημαδεύτηκε από τη γέννηση του Συνθήκη των Παρισίων (Paris Convention) για την προστασία της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας που ήταν η πρώτη μεγάλη διεθνής συνθήκη σχεδιασμένη να βοηθήσει τους πολίτες μιας χώρας να διατηρήσουν σε άλλες χώρες την προστασία των δικαιωμάτων τους στις πνευματικές δημιουργίες τους στη μορφή των βιομηχανικών δικαιωμάτων προστασίας γνωστά ως:

- Εφευρέσεις (πατέντες)
- Εμπορικά σήματα
- Βιομηχανικά σχέδια.

Η Συνθήκη των Παρισίων το 1884 είχε 14 κράτη μέλη, που καθιέρωσαν ένα Διεθνές Γραφείο προορισμένο για την διαχείριση εργασιών όπως για παράδειγμα την οργάνωση συναντήσεων ανάμεσα στα Κράτη μέλη. Το 1886 το copyright εισχώρησε στη διεθνή αρένα με το Συνέδριο της Βέρνης (Berne Convention) για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών εργασιών. Στόχος αυτού του Συνεδρίου ήταν να βοηθήσει τα κράτη μέλη του να διατηρήσουν διεθνή προστασία του δικαιώματός τους να ελέγχουν και να παίρνουν πληρωμή για τη χρήση των έργων τους με βάση τη δική τους νομοθεσία, όπως π.χ. για:

- Νουβέλες, διηγήματα, θεατρικά έργα
- Τραγούδια, όπερες, σονάτες
- Πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, αρχιτεκτονικά έργα.

Όπως η Συνδιάσκεψη του Παρισιού έτσι και η Διάσκεψη της Βέρνης ίδρυσε ένα Διεθνές Γραφείο για την ολοκλήρωση διοικητικών εργασιών. Το 1983, τα δύο αυτά γραφεία ενώθηκαν και αποτέλεσαν ένα διεθνές οργανισμό που ονομάστηκε “Διεθνές Γραφείο για την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας” (ευρύτερα γνωστό με το γαλλικό ακρωνύμιο BIRPI -Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle-). Έχοντας έδρα τη Βέρνη της Ελβετίας με επτά μέλη αυτός ο μικρός

οργανισμός υπήρξε ο πρόδρομος του σημερινού WIPO –μιας οντότητας που αποτελείται από 182 κράτη μέλη και έχει μια αποστολή και διαταγή που γίνονται διαρκώς εντονότερες.

Καθώς η σημασία της πνευματικής ιδιοκτησίας συνεχώς μεταλλάσσεται, έτσι διαφοροποιείται και η δομή και η μορφή του οργανισμού. Το 1960 ο BIRPI μεταφέρθηκε από τη Βέρνη στη Γενεύη για να είναι πιο κοντά στα Ηνωμένα Έθνη και άλλους διεθνείς οργανισμούς που εδράζονταν στη Γενεύη. Μια δεκαετία αργότερα ο οργανισμός αλλάζει το όνομά του σε WIPO και υφίσταται δομικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις αποχτώντας μια γραμματεία υπόλογη στα κράτη μέλη.

2.2 WIPO

Ο WIPO (World Intellectual Property Organization) είναι ο παγκόσμιος οργανισμός πνευματικής ιδιοκτησίας. Είναι ένας από τους 16 ειδικευμένους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών. Δημιουργήθηκε το 1967 με σκοπό να ενθαρρυνθεί η δημιουργική δραστηριότητα και για την προώθηση της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι στόχοι του οργανισμού διευρύνθηκαν το 1974, όταν ο οργανισμός έγινε μέρος των Ηνωμένων Εθνών, στα πλαίσια μιας συμφωνίας που ζητούσε από τον Οργανισμό να λάβει «τα κατάλληλα μέτρα για την προώθηση της πνευματικής δραστηριότητας» και να διευκολύνει τη μεταφορά της τεχνολογίας στις αναπτυσσόμενες χώρες «προκειμένου να επιταχυνθεί η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη».

Σε αντίθεση με άλλους οργανισμούς που λειτουργούν στα πλαίσια του ΟΗΕ, ο WIPO είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοχρηματοδοτούμενος. Σήμερα έχει 184 κράτη μέλη στην εποπτεία του και ως έδρα του είναι η Γενεύη της Ελβετίας. Σχεδόν όλα τα μέλη του ΟΗΕ είναι μέλη του WIPO.

Οι στόχοι του WIPO είναι:

- Η εναρμόνιση των εθνικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, της νομοθεσίας και των διαδικασιών, για την παροχή υπηρεσιών διεθνών αιτήσεων για τα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας,
- Η ανταλλαγή πληροφοριών πνευματικής ιδιοκτησίας,
- Παρέχει νομική και τεχνική βοήθεια στις αναπτυσσόμενες και σε άλλες χώρες,

- Διευκολύνει την επίλυση των ιδιωτικών διαφορών διανοητικής ιδιοκτησίας

Για να γίνει μέλος, ένα κράτος πρέπει να καταθέσει έγγραφο επικύρωσης η προσχώρησης στο Γενικό Διευθυντή του WIPO. Η σύμβαση WIPO προβλέπει ότι η συμμετοχή είναι ανοιχτή σε κάθε κράτος που:

- είναι μέλος της «Ένωσης των Παρισίων» για την προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας ή της Ένωσης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων
- ή να είναι μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ή κάποιο από τα Εξειδικευμένα γραφεία του ΟΗΕ ή της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας ή μέλος του καταστατικού χάρτη του Διεθνούς Δικαστηρίου.
- είτε να καλείται από την Γενική Συνέλευση του WIPO για να γίνει κράτος μέλος της Οργάνωσης.

Ένα θεμελιώδες και σταθερό μέρος των δραστηριοτήτων του WIPO για την προώθηση της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η βαθμιαία ανάπτυξη και εφαρμογή διεθνών κανονισμών και προτύπων. Ο Οργανισμός σήμερα διαχειρίζεται 11 συνθήκες που παρέχουν διεθνή αποδεκτά δικαιώματα και κοινά πρότυπα για την προστασία των πρώτων. Τα κράτη που υπογράφουν αυτά τα πρότυπα συμφωνούν να τα εφαρμόσουν στις περιοχές της δικαιοδοσίας τους.

Παρόλο που το σύστημα συνθηκών του WIPO εξακολουθεί να στηρίζεται στις Συνδιασκέψεις του Παρισιού και της Βέρνης, οι συνθήκες που ακολούθησαν έχουν μεγαλώσει το εύρος και το βάθος της παρεχόμενης προστασίας. Επίσης, έχουν “αγκαλιάσει” και την τεχνολογική αλλαγή και τις καινούργιες περιοχές ενδιαφέροντος. Δύο πρόσφατα παραδείγματα αυτού του ενδιαφέροντος είναι η WIPO Copyright Treaty (WCT) και η WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT). Αυτές οι συνθήκες περιέχουν βασικούς κανόνες ανανέωσης της παγκόσμιας προστασίας των πνευματικών και συγγενών δικαιωμάτων στην εποχή του Internet και τέθηκαν σε εφαρμογή το 2002.

Ακόμη και η πιο καλοσχεδιασμένη συνθήκη είναι αδύναμη εάν τα κράτη μέλη δεν ενισχύσουν τους όρους της. Για το λόγο αυτό, ο Οργανισμός ενθαρρύνει τα μέλη να υπογράψουν τις συνθήκες στις οποίες δίνει μεγαλύτερη δύναμη. Η ευρεία άνοδος και η συνεχής ενδυνάμωση βοηθούν στη διατήρηση ενός σταθερού, διεθνές περιβάλλοντος και

δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη διαπίστωση ότι ολόκληρος ο κόσμος θα σεβαστεί τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Με αυτό τον τρόπο ευνοούνται οι καινούργιες εφευρέσεις και ακολούθως και η οικονομική ανάπτυξη.

Ο WIPO επίσης, εισήγαγε μια νέα πολιτική προσαρμογής στις ραγδαίες αλλαγές στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, χρησιμοποιώντας καινούργιες εναλλακτικές λύσεις για να επιβραδύνει την ανάπτυξη διεθνών αρχών και κανόνων. Η υιοθέτηση συστάσεων από όλα τα κράτη τόσο για το θέμα των γνωστών (well-known) σημάτων το 1999, της χορήγησης αδειών το 2000 όσο και στο θέμα προστασίας των σημάτων στο Internet το 2001 συμπληρώνει την παραδοσιακή προσέγγιση στα διεθνή νομικά πρότυπα.

Υπάρχει μόνιμη επιτροπή του WIPO που κάνει συνελεύσεις και αποφασίζει για τα προβλήματα που παρουσιάζονται στο λεπτό θέμα του copyright. Στην τελευταία συνέλευση στις 13 Μαρτίου του 2008⁷ αναδείχτηκαν προτάσεις για τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς και προτάσεις για την μεταπώληση δικαιωμάτων, συλλογική διαχείριση καθώς και το εφαρμοστέο δίκαιο. Οι περιορισμοί και οι εξαιρέσεις συμπεριλαμβάνουν τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία. Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία μπορούν να αναπαράγουν και να διανέμουν τα τεκμήριά τους αν αυτό γίνεται χωρίς κανένα εμπορικό σκοπό. Επίσης οι συλλογές των βιβλιοθηκών να είναι ανοιχτές προς το κοινό και οι πληροφορίες να διατίθενται όχι μόνο για τους ερευνητές που συνεργάζονται με την βιβλιοθήκη, αλλά και για πρόσωπα που διεξάγουν έρευνα σε ένα εξειδικευμένο τομέα.

Η πνευματική ιδιοκτησία στις ψηφιακές βιβλιοθήκες παρέχει πρόσβαση στο Web σε συλλογές που φιλοξενούνται στο WIPO. Αυτές οι συλλογές περιέχουν διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα, εμβλήματα και διακυβερνητικούς οργανισμούς. Μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση σε ένα λεπτομερές ευρετήριο όλων των IPDL (Intellectual Property Digital Library) συλλογών δεδομένων. Η Συλλογή των νόμων για την ηλεκτρονική πρόσβαση (Collection of laws for electronic access –CLEA-) είναι μια μοναδική ηλεκτρονική βάση δεδομένων που παρέχει εύκολη πρόσβαση στις νομοθεσίες πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και στις συνθήκες για την πνευματική ιδιοκτησία. Είναι μια πολύτιμη πηγή πληροφοριών που διατίθεται από τον WIPO δωρεάν σε όλα τα

⁷ Η σύσκεψη αυτή έγινε στην Γενεύη της Ελβετίας. Η επόμενη επιτροπή θα συγκληθεί στις 3-7 Νοεμβρίου

ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των ερευνητών, των υπευθύνων χάραξης πολιτικής, τους φοιτητές και τους διαχειριστές.

Ο Γενικός Διευθυντής του WIPO Kamil Eltayyed Idris⁸ έβγαλε μια ανακοίνωση τον Ιούνιο του 2002 για τους περιορισμούς στα δικαιώματα που έχει αρχίσει να στρέφεται εναντίον του οργανισμού, Μεταξύ άλλων αναφέρει την σημασιολογία της λέξης "δικαίωμα". Αναφέρεται επίσης σε καλλιτέχνες, συνθέτες και στα δικαιώματα αυτών. Για τα συγκεκριμένα θέματα έπλασε ένα σύνθημα για ένα πολιτιστικό φεστιβάλ στην Γενεύη στο οποίο ο WIPO είναι χορηγός. Τέλος ανέφερε για το νομικό κενό που υπάρχει σε κάποιες περιπτώσεις των πνευματικών δικαιωμάτων.

2.2.1 WIPOnet

Ημερομηνία ίδρυσης του WIPOnet θεωρείται η 21 Ιανουαρίου 1998. Ο WIPO θεωρεί δεδομένο το στρατηγικής σημασίας ρόλο που καλούνται να έχουν οι τεχνολογίες της πληροφορίας στη προσπάθεια να γίνει περισσότερο αποτελεσματικό το παγκόσμιο σύστημα πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο πλαίσιο αυτό, προσπαθεί να ολοκληρώσει το μεγάλο έργο που έχει αναλάβει, την ανάπτυξη δηλαδή και την καθιέρωση του WIPOnet –ενός παγκόσμιου Δικτύου πληροφορίας για την πνευματική ιδιοκτησία.

Στόχος του WIPOnet είναι να προωθήσει τη διεθνή συνεργασία διευκολύνοντας τη ψηφιακή ανταλλαγή πληροφορίας πνευματικής ιδιοκτησίας ανάμεσα στα γραφεία των κρατών μελών του. Ακόμη, θα παρέχει τα μέσα ώστε να αναλαμβάνει εργασίες σχετικά με τη διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, εργασίες που έχουν σχέση με τις διεθνείς συνθήκες. Για να το πετύχει αυτό, το WIPOnet θα προωθήσει τη σταδιακή ανάπτυξη και εφαρμογή διεθνών προτύπων και οδηγιών καθώς επίσης και θα αυξήσει την παγκόσμια χρήση της σημαντικής πληροφορίας για την αποτελεσματικότερη προστασία και ενίσχυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το WIPOnet έχει ιδιαίτερες αρμοδιότητες στις υπό ανάπτυξη χώρες. διευκολύνει την ηλεκτρονική ολοκλήρωση των υπό ανάπτυξη κρατών στο διεθνές ψηφιακό περιβάλλον και με τον τρόπο αυτό μικραίνει το πληροφοριακό χάσμα που υπάρχει μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων κρατών. Για να προαχθεί αυτός ο

⁸ Ο Dr Kamil Eltayyed Idris είναι γενικός διευθυντής του WIPO από τον Νοέμβριο του 1997

σκοπός τα γραφεία I.P των αναπτυσσόμενων κρατών υπό την σκέπη του προγράμματος του WIPOnet, θα παρέχουν σύνδεση στο Internet καθώς επίσης και το βασικό εξοπλισμό.

2.2.2 Κριτική για WIPO

Υπάρχουν βεβαία και αντίθετες απόψεις για το πόσο είναι σωστά και εφικτά αυτά που πραγματεύεται ο WIPO. Ο οργανισμός έχει δεχθεί σημαντική κριτική σε ότι αφορά τη δράση του για τη διαμόρφωση ενός διεθνούς νομικού πλαισίου γύρω από την πνευματική ιδιοκτησία. Στη βάση αυτής της κριτικής, βρίσκεται το επιχείρημα πως δεν υπηρετεί στην πράξη την πλειοψηφία των πολιτών και το κοινό καλό αλλά τα οικονομικά συμφέροντα εταιριών, προωθώντας ή επεκτείνοντας μονοπωλιακά προνόμια. Στην Διακήρυξη της Γενεύης για το μέλλον του WIPO μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι «η ανθρωπότητα βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι – διχασμένη μεταξύ του ηθικού κώδικα και της δυνατότητας να προσαρμόζεται και να αναπτύσσεται. Θα ωφεληθούμε και θα μάθουμε από αυτές τις νέες ιδέες και ευκαιρίες, ή θα αποδεχθούμε τις εκκλήσεις που υπολείπονται κάθε φαντασίας και θα καταπνίξουμε τις νέες ιδέες προς χάριν πνευματικά αδύναμων, ιδεολογικά δύσκαμπτων και ενίοτε σκληρών, άδικων και αναποτελεσματικών πολιτικών επιλογών; Πολλά από τα παραπάνω θα εξαρτηθούν από τη μελλοντική κατεύθυνση του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας ενός παγκόσμιου οργάνου που θέτει τα πρότυπα που διέπουν την παραγωγή, διανομή και χρήση της γνώσης.»

Σαν διακυβερνητικός οργανισμός, ο WIPO υιοθέτησε μια πολιτική δημιουργίας και διεύρυνσης μονοπωλιακών προνομίων, συχνά χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τις συνέπειες. Η συνεχής διεύρυνση των προνομίων αυτών και των μηχανισμών επιβολής τους οδήγησε σε σοβαρό κοινωνικό και οικονομικό κόστος και έχει παρεμποδίσει και απειλήσει αξιόλογες προσπάθειες δημιουργικότητας και καινοτομίας. Ο Οργανισμός πρέπει να ωθήσει τα μέλη του προς την κατανόηση των πραγματικών οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων που έχει η υπέρμετρη προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και της σημασίας επίτευξης μιας ισορροπίας μεταξύ του δημόσιου τομέα και του ανταγωνισμού από τη μια πλευρά και του τομέα των πνευματικών δικαιωμάτων από την άλλη. Η πεποίθηση «όσο περισσότερα τόσο καλύτερα» ή «τα λίγα δεν είναι

ποτέ επιθυμητά» είναι ιδιοτελής και επικίνδυνη και έχει εκθέσει σοβαρά τη φήμη του Οργανισμού, ιδιαίτερα στους κύκλους των ειδικών της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Δεν υπάρχει η απαίτηση από τον WIPO να εγκαταλείψει τις προσπάθειες για κατάλληλη προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, ή να εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια εναρμόνισης ή βελτίωσης των σχετικών νόμων. Αλλά επικρατεί η άποψη ότι ο Οργανισμός θα πρέπει να εργαστεί κάτω από ένα ευρύτερο πλαίσιο από αυτό που περιγραφόταν στη συνθήκη του 1974 με τα Ηνωμένα Έθνη και να αποκτήσει μια πιο ισορροπημένη και ρεαλιστική άποψη των κοινωνικών οφελών και του κόστους που έχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ως εργαλείο – αλλά όχι μοναδικό εργαλείο - για την υποστήριξη της δημιουργικής πνευματικής δραστηριότητας.

Ο WIPO πρέπει επίσης να εκφράζει μια πιο ισορροπημένη άποψη των ωφελημάτων της εναρμόνισης και της διαφορετικότητας και να επιδιώκει την επιβολή της παγκόσμιας ομοιομορφίας μόνον όταν αυτή πραγματικά είναι προς όφελος όλης της ανθρωπότητας. Η προσέγγιση «τα ίδια μέτρα και σταθμά για όλους» που υπαγορεύει για τον καθένα την εφαρμογή του υψηλότερου επιπέδου προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, οδηγεί σε άδικα και καταπιεστικά αποτελέσματα για τις χώρες που αγωνίζονται να καλύψουν τις πιο βασικές ανάγκες των πολιτών τους.

Μερικοί υποστηρίζουν ότι ο Οργανισμός πρέπει να προωθεί μόνον την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και «να μην υπολογίζει οποιεσδήποτε πολιτικές που περιορίζουν τις απαιτήσεις της πνευματικής ιδιοκτησίας ή προστατεύουν και ενισχύουν το δημόσιο τομέα». Αυτή η περιορισμένη αντίληψη, σύμφωνα με το κείμενο της «Διακήρυξη της Γενεύης για το μέλλον του WIPO» ο Οργανισμός καταπνίγει την κριτική σκέψη. Μπορούν να βρεθούν καλύτεροι τρόποι διατύπωσης του σκοπού του Οργανισμού, λαμβάνοντας υπόψη και τον όρο που εμπεριέχεται στη συμφωνία του WIPO με τα Ηνωμένα Έθνη (1974), σύμφωνα με τον οποίο ο Οργανισμός «προωθεί τη δημιουργική διανοητική δραστηριότητα και διευκολύνει τη μεταφορά της τεχνολογίας που σχετίζεται με τη βιομηχανική ιδιοκτησία». Οι λειτουργίες του Οργανισμού δεν θα πρέπει να υποστηρίζουν μόνο την «αποτελεσματική προστασία» και την «εναρμόνιση» των νόμων για την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά επίσημα να περικλείουν τις έννοιες της ισορροπίας, της καταλληλότητας και της τόνωσης τόσο των ανταγωνιστικών, όσο και των συνεργατικών μοντέλων δημιουργικής δραστηριότητας στα πλαίσια εθνικών, περιφερειακών και διεθνών συστημάτων καινοτομίας.

Η πρόταση για μια αναπτυξιακή ημερήσια διάταξη δημιούργησε για πρώτη φορά την ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων για το μέλλον του Οργανισμού. Δεν πρόκειται για ημερήσια διάταξη που αφορά μόνο τις αναπτυσσόμενες χώρες. Πρόκειται για μια ημερήσια διάταξη που αφορά όλους, το Βορρά και το Νότο. Η ημερήσια διάταξη πρέπει να προωθηθεί. Όλα τα έθνη και όλοι οι άνθρωποι πρέπει να προσχωρήσουν και να διευρύνουν τη συζήτηση για το μέλλον του Οργανισμού.

Πρέπει να υπάρξει μια προσωρινή αναστολή (moratorium) των νέων συνθηκών/ συμφωνιών και προτύπων εναρμόνισης που επεκτείνουν και ενισχύουν τα μονοπώλια και περιορίζουν περαιτέρω την πρόσβαση στη γνώση. Για γενεές ολόκληρες ο WIPO ανταποκρινόταν κυρίως στη μείωση των ανησυχιών πανίσχυρων εκδοτικών οίκων, φαρμακευτικών εταιριών, φυτοπαραγωγών και άλλων εμπορικών συμφερόντων. Πρόσφατα, ο Οργανισμός έγινε πιο ανοικτός στην πολιτική κοινωνία και στις ομάδες ειδικών ενδιαφερόντων, γεγονός που είναι καλοδεχούμενο. Αλλά τώρα πλέον ο Οργανισμός πρέπει να ανταποκριθεί σε ουσιαστικά προβλήματα αυτών των ομάδων, όπως είναι η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Προβλήματα των φτωχών, των ασθενών και των ατόμων με προβλήματα όρασης που έχουν για πολύ καιρό παραμεληθεί, πρέπει τώρα να πάρουν προτεραιότητα.

Τα προγράμματα τεχνικής βοήθειας του WIPO πρέπει να αναμορφωθούν εκ βάθρων. Οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να αποκτήσουν τα εργαλεία για την εφαρμογή της Διακήρυξης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organization - WTO) στο Doha του Κατάρ, σχετικά με τα Ζητήματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας που άπτονται του Εμπορίου (Trade προσφέρει η συνθήκη TRIPS για την «προώθηση της πρόσβασης όλων στα φάρμακα»). Ο Οργανισμός πρέπει να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να διευθετήσουν τα θέματα που σχετίζονται με τους περιορισμούς [των δικαιωμάτων των δημιουργών] και τις εξαιρέσεις [από την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης στους δημιουργούς] όσον αφορά στις ευρεσιτεχνίες και την πνευματική ιδιοκτησία προς όφελος της δικαιοσύνης, της ανάπτυξης και της καινοτομίας. Αν η Γραμματεία του Οργανισμού δεν μπορεί να κατανοήσει τις ανησυχίες των φτωχών και να τους αντιπροσωπεύσει, τότε ολόκληρο το πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας θα έπρεπε να μεταφερθεί στα χέρια ενός ανεξάρτητου σώματος που θα είναι υπόλογο στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Υπερβολικές διαφορές στις διαπραγματεύσεις ισχύος οδηγούν σε άδικα αποτελέσματα μεταξύ των δημιουργικών ατόμων και κοινοτήτων (σύγχρονων και παραδοσιακών) και των εμπορικών οργάνων που εμπορεύονται τα αγαθά του πολιτισμού και της γνώσης. Ο Οργανισμός θα πρέπει να τιμά και να υποστηρίζει τα δημιουργικά άτομα και τις δημιουργικές κοινότητες με το να διερευνά τη φύση σχετικών αθέμιτων επιχειρηματικών πρακτικών και με το να προωθεί τα μοντέλα βέλτιστων πρακτικών και μεταρρυθμίσεων που προστατεύουν τα δημιουργικά άτομα και τις κοινότητες στις περιπτώσεις αθέμιτων πρακτικών, σε συμφωνία με τα ήθη των σχετικών κοινοτήτων.

Η Διακήρυξη κλείνει ως εξής: «Ζητήθηκε από τους αντιπροσώπους των χωρών μελών του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας και τη Γραμματεία του Οργανισμού να επιλέξουν ένα μέλλον. Επιθυμούμε αλλαγή κατεύθυνσης, νέες προτεραιότητες και καλύτερα αποτελέσματα για την ανθρωπότητα. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ακόμη μια γενιά να περάσει. Είναι ώρα να αδράξουμε την ευκαιρία και να προχωρήσουμε μπροστά⁹.

Όπως διευκρινίζεται σε άρθρα όπως το “Fighting intellectual poverty” στην ιστοσελίδα του το FSFE (Free Software Foundation Europe) (www.fsfeurope.org) καθώς και πολλών άλλων στο διαδίκτυο οι διατυπώσεις του WIPO δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Για οποιονδήποτε που ασχολείται με ερωτήματα περί ελευθερίας στην ψηφιακή εποχή, όπως το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Ελεύθερου Λογισμικού, ο WIPO είναι συχνά ρίζα τρέχουσων απειλών. Όπως οι πατέντες λογισμικού, η Ευρωπαϊκή Οδηγία για τα πνευματικά δικαιώματα και άλλες. Όταν αυτές φτάνουν σε Ευρωπαϊκό ή Εθνικό επίπεδο, συχνά παρατηρούμε ότι υπάρχει ελάχιστος χώρος για αλλαγή.

Αντί να εργάζεται να εμποδίσει τα χειρότερα από αυτές τις οδηγίες μία προς μία, το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Ελεύθερου Λογισμικού εργάζεται να εμποδίσει την επίσημη νομοθέτηση στη ρίζα της, σε διεθνές επίπεδο, στο οποίο ο WIPO είναι ένας παίκτης-κλειδί. Για αυτό τον λόγο, το FSFE έχει ζητήσει ρόλο παρατηρητή στον WIPO το 2003 το οποίο παραχωρήθηκε κατά την διάρκεια των συνελεύσεων των Κρατών Μελών του WIPO από τις 27 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 5 Οκτωβρίου του 2004.

⁹ Ελληνική απόδοση από τη Μόνιμη Επιτροπή για τα Περιοδικά της Ελληνικής Κοινοπραξίας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Hellenic Academic Libraries Link – HEAL-Link) (devout@physics.auth.gr, fragkou@uom.gr)

Μαζί με έναν διεθνή συνασπισμό από άλλους παίκτες με παρόμοιους στόχους, το FSFE θα εργαστεί να μετασχηματίσει τον "Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας" σε έναν "Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικού Πλούτου".

2.3 IFLA

Η IFLA (International Federation of Library Associations) είναι ένας διεθνής μη κυβερνητικός οργανισμός για να αναλαμβάνει, να υποστηρίζει, και να συνεργάζεται σε έρευνες και μελέτες, να δημοσιοποιεί πληροφορίες για όλα τα θέματα των βιβλιοθηκών και εργασιών πληροφόρησης παγκοσμίως καθώς και να οργανώνει συναντήσεις και την εκπαίδευση σε αυτό το πεδίο.

Σε διεθνές επίπεδο η IFLA προασπίζεται τα συμφέροντα των βιβλιοθηκών παγκοσμίως και των χρηστών τους. Ο νόμος απευθύνεται στις περισσότερες από τις εργασίες μιας βιβλιοθήκης. Επηρεάζει τις υπηρεσίες που οι βιβλιοθήκες παρέχουν στους χρήστες τους, και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορούν να παρέχουν πρόσβαση σε κατοχυρωμένο υλικό. Επηρεάζει τον τρόπο που οι βιβλιοθήκες μπορούν να λειτουργήσουν στην αρχειοθέτηση και συντήρηση πληροφοριών.

Οι βιβλιοθηκονόμοι και οι επαγγελματίες της πληροφόρησης αναγνωρίζουν και είναι δεσμευμένοι να στηρίζουν τις ανάγκες της πνευματικής ιδιοκτησίας και να αποκτούν πρόσβαση σε κατοχυρωμένο υλικό στις πληροφορίες και στις ιδέες που περιέχει. Επίσης σέβονται τις ανάγκες των συγγραφέων και των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων ούτως ώστε να διατηρήσουν μια δίκαιη οικονομική αμοιβή για την πνευματική ιδιοκτησία τους. Η πρόσβαση εκ βαθέων είναι σημαντική στην επίτευξη των ζητούμενων της κατοχύρωσης. Η IFLA στηρίζει τον ισορροπημένο νόμο πνευματικών δικαιωμάτων που προωθεί την εξέλιξη της κοινωνίας στο σύνολο της δίνοντας δυνατή και σημαντική προστασία στα συμφέροντα των κατόχων δικαιωμάτων καθώς και λογική πρόσβαση με σκοπό να ενθαρρυνθεί η δημιουργικότητα, η πρωτοπορία, η έρευνα, η εκπαίδευση και η μάθηση.

Η IFLA στηρίζει την ενδυνάμωση της κατοχύρωσης και αναγνωρίζει ότι οι βιβλιοθήκες έχουν ένα σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν στον έλεγχο καθώς και στην επίτευξη πρόσβασης στον αυξανόμενα αριθμό τοπικών και διάσπαρτων ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης. Οι βιβλιοθηκονόμοι και οι επαγγελματίες της πληροφόρησης προωθούν τον σεβασμό της κατοχύρωσης και της ενεργής προώσπισης της κατοχύρωσης

έργων κατά της πειρατείας, στην άδικη χρήση και σε κάθε μη νόμιμη εργασία σε έντυπο και ψηφιακό περιβάλλον. Οι βιβλιοθήκες έχουν προ καιρού αναγνωρίσει ότι έχουν ένα ρόλο στην πληροφόρηση και στην εκπαίδευση των χρηστών σχετικά με την σημασία του νόμου και στην ενθάρρυνση της εφαρμογής του.

Ωστόσο, η IFLA σημειώνει ότι η υπερπροστασία της κατοχύρωσης θα μπορούσε να απειλήσει τις δημοκρατικές παραδόσεις και να επηρεάσει τις κοινωνικές αρχές της δικαιοσύνης με αλόγιστο περιορισμό πρόσβασης σε πληροφορίες και στη γνώση. Αν η προστασία της κατοχύρωσης είναι τόσο σκληρή, ο ανταγωνισμός και η πρωτοπορία περιορίζονται και η δημιουργικότητα εξαλείφεται.

Υπάρχουν πολύ λίγες χώρες πλέον που δεν είναι μέλη του παγκόσμιου οργανισμού ανταλλαγών (WTO). Σήμερα αριθμεί 140 μέλη. Ο WTO είναι ένας διεθνής οργανισμός που θέτει κανόνες για την παγκόσμια διακίνηση/ ανταλλαγή. Αυτοί οι κανόνες καθορίζονται από συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης της Γενικής Συμφωνίας στις Ανταλλαγές και τα πλαφόν τιμών. Ένα κράτος/ μέλος του WTO μπορεί να παραπονεθεί για μια άλλη χώρα και να θέσει εξέταση για την νομιμότητα και ακολούθηση των συμφωνηθέντων κανόνων. Εάν η χώρα δεν συνάδει με τούς κανόνες τότε μπορεί, η χώρα που παραπονήθηκε, να διακόψει συνεργασία σε τέτοιο επίπεδο όσο προκάλεσε το αρχικό πρόβλημα¹⁰.

2.4 EBLIDA

Η EBLIDA (“European Bureau of Library, Information, and Documentation Associations”), το Ευρωπαϊκό Γραφείο για τις Βιβλιοθήκες και τα Κέντρα Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, είναι ένας ανεξάρτητος, μη-κερδοσκοπικός οργανισμός-ομπρέλα για τις εθνικές βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τους οργανισμούς πληροφόρησης της Ευρώπης. Η EBLIDA εκπροσωπεί τα συμφέροντα των μελών της στους ευρωπαϊκούς φορείς επικεντρώνομενη σε θέματα δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, Κοινωνίας της Πληροφόρησης, επαγγελματικής εκπαίδευσης και πολιτισμού.

¹⁰ IFLA. The IFLA Position on Copyright in the Digital Environment. 25 Ιανουαρίου 2001. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <http://www.ifla.org/V/press/copydig.htm>.

Τα θέματα στα οποία επικεντρώνεται η δράση του οργανισμού είναι: Κοινωνία της Πληροφορίας, πνευματικά δικαιώματα και συμβάσεις, εκπαίδευση και πολιτισμός και ευρωπαϊκή διεύρυνση. Ως βασικό σκοπό έχει την προώθηση της αβίαστης πρόσβασης στην πληροφορία και του ρόλου των αρχείων και των βιβλιοθηκών στην επίτευξη του στόχου αυτού.

Η EBLIDA έχει τοποθετηθεί και σχετικά με τις άδειες εκμετάλλευσης πνευματικών δικαιωμάτων υποστηρίζοντας την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι προκειμένου να αναπτυχθεί μια πανευρωπαϊκή άδεια για τη διασυνοριακή εκμετάλλευση ορισμένων δικαιωμάτων, θα πρέπει να διαμορφωθεί σε ευρύτερο επίπεδο ένα κοινό έδαφος και θα πρέπει να ισχύσει μια πολιτική καλής διακυβέρνησης των οργανισμών συλλογικών δικαιωμάτων. Υπό αυτή την έννοια η EBLIDA συμφωνεί στην ύπαρξη ανάγκης για: α) την παροχή στους χρήστες του δικαιώματος επιλογής του οργανισμού συλλογικής διαχείρισης από τον οποίο επιθυμούν να αποκτήσουν μια πανευρωπαϊκή άδεια εκμετάλλευσης, β) την ύπαρξη μιας διαφανούς και δίκαιης πολιτικής τιμολόγησης, γ) την ύπαρξη ικανών, φερέγγυων και υπεύθυνων οργανισμών συλλογικών δικαιωμάτων που θα διέπονται από κανόνες καλής διακυβέρνησης, δ) την εγκαθίδρυση εθνικών και διεθνών μηχανισμών επίλυσης διαφορών που θα είναι εύκολα προσβάσιμοι από χρήστες και καταναλωτές -κατά προτίμηση εξαρτώμενων από δημόσιες αρχές ή διεθνείς οργανισμούς- και ε) ένα διαφανή μηχανισμό εξωτερικής εποπτείας των οργανισμών συλλογικών δικαιωμάτων.

Η EBLIDA υποστηρίζει την ανεμπόδιστη πρόσβαση στον πολιτισμό και τη γνώση στα πλαίσια του ψηφιακού περιβάλλοντος, όπως διακηρύχθηκε από τη Σύνοδο της Λισσαβόνας του 2000 και τον ρόλο των ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς στην επίτευξη αυτού του σκοπού.

Πιο συγκεκριμένα η EBLIDA¹¹ διακρίνει σύγκυση ανάμεσα στην Οδηγία 96/9 για τις *Βάσεις Δεδομένων* και στην συγκεκριμένη Οδηγία 2001/29 περί *προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων*. Η Οδηγία για τις *Βάσεις Δεδομένων* εισήγαγε την έννοια του νόμιμου χρήστη. Αυτή η έννοια

¹¹ Σύμφωνα με το κείμενο εργασίας της EBLIDA με θέμα «Αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων» καθώς και σχετική επιστολή της Διευθύντριας της EBLIDA, Maria Pia Gonzalez Pereira προς τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

υιοθετήθηκε και από την Οδηγία για την κοινωνία της πληροφορίας. Η Οδηγία για την κοινωνία της πληροφορίας αναφέρεται στους χρήστες. Το γεγονός αυτό δημιούργησε σύγχυση στους χρήστες και τους δημιουργούς των βάσεων δεδομένων. Ένας επιπλέον παράγοντας ήταν ότι η Οδηγία για τις Βάσεις Δεδομένων δεν προέβλεπε έναν ξεκάθαρο ορισμό του νόμιμου χρήστη. Η EBLIDA πάντα υποστήριζε ότι νόμιμος χρήστης είναι ο χρήστης στον οποίο επιτρέπεται η πρόσβαση σε μια βάση δεδομένων βάσει του νόμου ή μιας ειδικής συμφωνίας. Δυστυχώς, οι περισσότεροι κάτοχοι πνευματικών δικαιωμάτων προσδιορίζουν τον νόμιμο χρήστη ως τον χρήστη που έχει συνάψει ειδική άδεια πρόσβασης και χρήσης μιας βάσης δεδομένων και δεν αναγνωρίζουν την πρόσβαση και χρήση βάσει του νόμου.

Αυτό το θέμα είναι ιδιαίτερα σημαντικό από τη στιγμή που η μορφή διάθεσης των βιβλίων και των περιοδικών έχει αλλάξει δραματικά κατά τα τελευταία χρόνια. Οι περισσότερες εκδόσεις διατίθενται και στις δύο μορφές και ένας αυξανόμενος αριθμός περιοδικών, ιδιαίτερα στους τομείς των θετικών και τεχνικών επιστημών και της ιατρικής διατίθεται μόνο σε ηλεκτρονική μορφή ως μέρος μιας βάσης δεδομένων. Κατά συνέπεια, τα περιοδικά γίνονται όλο και περισσότερο διαθέσιμα μόνο ως βάσεις δεδομένων.

Σύμφωνα με το κείμενο εργασίας της EBLIDA (19/7/2004) με θέμα «Αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων» καθώς και σχετική επιστολή της Διευθύντριας της EBLIDA, Maria Pia Gonzalez Pereira προς τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Οδηγία για τις Βάσεις Δεδομένων προβλέπει δύο διαφορετικούς όρους προστασίας Βάσεων Δεδομένων. Οι Βάσεις Δεδομένων που υπόκεινται νόμιμα στην προστασία πνευματικών δικαιωμάτων προστατεύονται μέχρι 70 χρόνια από το θάνατο του δημιουργού. Οι βάσεις Δεδομένων που προστατεύονται από το δικαίωμα *sui generis* προστατεύονται για 15 χρόνια από την 1η Ιανουαρίου του έτους που ακολουθεί την ημερομηνία περάτωσης της βάσης. Ένα από τα χαρακτηριστικά μιας Βάσης Δεδομένων είναι ότι αυτή μπορεί να ανανεωθεί. Πολλές Βάσεις Δεδομένων ανανεώνονται συχνά π.χ. ημερησίως, κάθε ώρα. Σύμφωνα με το άρθρο 10 (2), κάθε ουσιώδης τροποποίηση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά του περιεχομένου μιας Βάσης Δεδομένων παρέχει στη Βάση που προκύπτει από την επένδυση αυτή, δικαίωμα ίδιας (ιδιαιτέρως) διάρκειας προστασίας. Αυτό θα μπορούσε να δώσει στον δημιουργό

της Βάσης Δεδομένων δικαιώματα προστασίας εις το διηνεκές. Αυτό όμως αντιτίθεται στο πνεύμα της Συνθήκης της Βέρνης και κυρίως αντιτίθεται στον όρο της προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού, όπως προσδιορίζεται στην Οδηγία για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων.

Η EBLIDA πιστεύει ότι οι βάσεις δεδομένων που προστατεύονται από το δικαίωμα *sui generis* πρέπει να υπόκεινται σε χρονικό διάστημα προστασίας που να συμβαδίζει με την Οδηγία για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων και το οποίο δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 70 χρόνια, ασχέτως με το πόσες φορές μια βάση δεδομένων έχει ανανεωθεί ή το περιεχόμενό της έχει αλλάξει.

Η EBLIDA έχει κατά καιρούς υποβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις απόψεις της για τα συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων και έχει συμμετάσχει σε επιτόπιες συναντήσεις εργασίας της Ε.Ε. Οι απόψεις του οργανισμού (όπως έχουν ήδη περιληφθεί στις θέσεις της EBLIDA για τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων) βασίζονται στην απαίτηση ότι τα συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να σέβονται τις εξαιρέσεις που παρέχονται στους χρήστες υλικού που διέπεται από πνευματικά δικαιώματα από τις εθνικές νομοθεσίες περί πνευματικών δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με την EBLIDA οι βιβλιοθήκες ήδη εμπλέκονται στην εκκαθάριση και τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων. Η σοφά εισαγόμενη εγκαθίδρυση των Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, στην ευρύτερή της έννοια, θα μπορούσε να βοηθήσει τις βιβλιοθήκες στη διαχείριση των υπηρεσιών τους. Όμως, ένας περιοριστικός προσδιορισμός των Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, που επικεντρώνεται περισσότερο στην προστασία και λιγότερο στη διαχείριση, μπορεί να εμποδίσει τις βιβλιοθήκες από τη διαχείριση της πρόσβασης στις υπηρεσίες τους. Πιστεύουν ακράδαντα ότι τα μέτρα τεχνικής προστασίας δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στη νόμιμη χρήση του περιεχομένου και ότι πρέπει να είναι ικανοποιητικά ευέλικτα ώστε να ενθαρρύνουν τη χρήση των νόμιμων εξαιρέσεων. Για μια βιβλιοθήκη, τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να ενθαρρύνουν την αποτελεσματική διαχείριση και εκκαθάριση των πνευματικών δικαιωμάτων και θα πρέπει να περιλαμβάνουν τα παρακάτω στοιχεία:

- Διαχείριση ψηφιακών δικαιωμάτων
- Διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων που διέπουν το ψηφιακό υλικό
- Ψηφιακή διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων
- Διαχείριση συμβάσεων
- Διαχείριση πρόσβασης
- Διαχείριση των διαδικασιών εκκαθάρισης δικαιωμάτων.

2.5 TRIPS

Η σύνδεση της πνευματικής ιδιοκτησίας με το εμπόριο επιτεύχθηκε σε διεθνές επίπεδο με τη Συμφωνία TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights). Η φιλοσοφία της Συμφωνίας TRIPS είναι διαφορετική από εκείνη της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης: επίκεντρο δεν είναι ο δημιουργός και το έργο του αλλά η προστασία της ελευθερίας του διεθνούς εμπορίου. Στο προοίμιο ρητά αναφέρεται ότι ο σκοπός της Συμφωνίας TRIPS είναι ο περιορισμός των εμποδίων για το διεθνές εμπόριο, παράλληλα με την ανάγκη προώθησης αποτελεσματικής και επαρκούς προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Πολλές από τις διατάξεις της Συνθήκης αποτελούν επανάληψη των ρυθμίσεων της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης και της Διεθνούς Σύμβασης Ρώμης. Προβλέπεται η προστασία των προγραμμάτων Η/Υ και των βάσεων δεδομένων, καθώς και η αναγνώριση του δικαιώματος εκμίσθωσης για τα κινηματογραφικά έργα και τα προγράμματα Η/Υ.

Πέρα από την εξέταση της εθνικής νομοθεσίας για την πνευματική ιδιοκτησία και τις ρυθμίσεις για την επιβολή των δικαιωμάτων με στόχο τη διαπίστωση ή όχι της συμμόρφωσης της εσωτερικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Συμφωνίας TRIPS, τα κράτη έχουν να αντιμετωπίσουν και τη διαδικασία επίλυσης διαφορών που πολλές φορές επεκτείνεται σε θέματα τα οποία είναι αμφίβολο αν εμπίπτουν στη Συμφωνία TRIPS, όπως ο τρόπος απονομής δικαιοσύνης σε εθνικό επίπεδο.

Η πνευματική ιδιοκτησία θεωρήθηκε ένας από τους βασικούς συντελεστές στην οικονομία των χωρών και έτσι καθιερώθηκαν αρχές, κανόνες και ρυθμίσεις με στόχο την αντιμετώπιση του διεθνούς εμπορίου ενώ τονίστηκε η ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και η ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Η συμφωνία TRIPS ενδυνάμωσε τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ως προς την προστασία των σημάτων κατασκευής ή εμπορίου, των βιομηχανικών σχεδίων και προτύπων, των ευρεσιτεχνιών και των γεωγραφικών ενδείξεων. Ένα σύνολο κανόνων θεσπίστηκε για την προστασία από τις εθνικές δικαιοδοσίες των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και η παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων υπόκειται σε κυρώσεις σύμφωνα με τη διαδικασία διακανονισμού των διαφορών. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, παρά το γεγονός ότι τα θέματα της συμφωνίας TRIPS υπάγονται κατά μεγάλο μέρος στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, όταν μια διάταξη της συμφωνίας εφαρμόζεται σε καταστάσεις που εμπίπτουν τόσο στο εθνικό όσο και κοινοτικό δίκαιο, το κοινοτικό συμφέρον επιβάλλει να αποφεύγονται ερμηνευτικές αποκλίσεις και επομένως τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εφαρμόζουν τους κανονισμούς.

Η κύρια επιρροή της TRIPS, όσον αφορά την κατοχύρωση, είναι ότι εφαρμόζει και εισάγει πολλές από τις κύριες έννοιες της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των γραπτών κειμένων και των τεχνών. Οι μόνες έννοιες του συμφώνου που δεν συμπεριλαμβάνονται στην TRIPS είναι αυτές που αφορούν τα ηθικά δικαιώματα. Τα ηθικά δικαιώματα είναι τα δικαιώματα του συγγραφέα να ελέγχει συγκεκριμένες χρήσεις της δουλειάς του για να προστατέψει την φήμη του ως καλλιτέχνη, και για να αναγνωριστεί η συγγραφική του δουλειά. Τα ηθικά δικαιώματα είναι ξεχωριστά από τα οικονομικά δικαιώματα (όπως το δικαίωμα της αντιγραφής και της αναμετάδοσης)¹².

2.6 ΟΣΔΕΛ

Στην Ελλάδα ένας σημαντικός Οργανισμός και με έντονη δράση που έχει απασχολήσει την επικαιρότητα είναι ο ΟΣΔΕΛ (Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων Λόγου). Ο συγκεκριμένος Οργανισμός είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας για τα Δικαιώματα Αναπαραγωγής (IFRRO -International Federation of Reproduction Rights Organisations-) Αποτελεί έναν κοινό συνεταιρισμό συγγραφέων και εκδοτών και σκοπός του είναι να εισπράττει και να διανέμει στους πνευματικούς δημιουργούς

¹² IFLA. Tips for TRIPS: A Guide for Libraries and Librarians to the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). 14 Οκτωβρίου 2002. Ημερομηνία πρόσβασης: 19 Ιουνίου 2008 <<http://www.ifla.org/III/clm/p1/tt-e.htm>>

(συγγραφείς και εκδότες) έστω και ένα μέρος από αυτά που εκείνοι χάνουν από τους μη ελεγχόμενους σύγχρονους τρόπους αναπαραγωγής.

Ειδικότερα ο ΟΣΔΕΛ: " Εισπράττει ποσά που αφορούν αμοιβές πνευματικών δικαιωμάτων και τα οποία δεν αποδίδονται στους δικαιούχους, λόγω αναπαραγωγής μέσω φωτοτυπιών, ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.λ.π. Συγκεκριμένα, ο ΟΣΔΕΛ εισπράττει 4% της αξίας εισαγωγής φωτοτυπικών μηχανημάτων, χαρτιού κατάλληλου για φωτοτυπία, scanners και αποθηκευτικών μέσων χωρητικότητας κάτω των 100Mb. Αποδίδει αυτά τα ποσά σε εκδότες και σε συγγραφείς που έχουν συνάψει με αυτόν σχετική Σύμβαση Ανάθεσης για την είσπραξη των ποσών αυτών. Επομένως, με την υπογραφή της Σύμβασης Ανάθεσης, οι συγγραφείς και οι εκδότες αναθέτουν στον Οργανισμό να εισπράττει για λογαριασμό τους τα χρήματα, που εκείνοι χάνουν από την παράνομη αναπαραγωγή των έργων τους και την οποία οι ίδιοι δεν είναι σε θέση να ελέγξουν. Αυτομάτως γίνονται τότε συνδικαιούχοι στη διανομή των χρημάτων αυτών. Εν όψει, μάλιστα, των δικαστικών ενεργειών, που έχουν ξεκινήσει εναντίον μεγάλων εταιριών, είναι προφανές ότι μόνο με την αύξηση των συμβαλλομένων θα καταστεί ο ΟΣΔΕΛ ισχυρός τόσο στα μάτια των αντιδίκων όσο και των δικαστών που εκδικάζουν τις υποθέσεις. Ο ΟΣΔΕΛ βάσει του Ν.2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, είναι ο μόνος φορέας, που δικαιούται να εισπράττει και να αποδίδει τα ποσά αυτά στους δημιουργούς. Τη διαδικασία αυτή δεν μπορεί να την κινήσει κανείς ατομικά.

Διευκρινίζεται ότι ο ΟΣΔΕΛ δεν εμπλέκεται στα δικαιώματα, που εισπράττουν οι συγγραφείς από τους εκδότες τους, αλλά μόνο στην "εύλογη αμοιβή" λόγω παράνομης αναπαραγωγής.

Επιπλέον κοντά στα δύο εκατομμύρια ευρώ ετησίως οφείλουν τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ για πνευματικά δικαιώματα σε συγγραφείς, μεταφραστές και εκδότες βιβλίων λόγω των φωτοτυπιών που βγάζουν για φοιτητές, σπουδαστές και διδάσκοντες. ο (ΟΣΔΕΛ), αναζητεί συναινετική λύση με τις ηγεσίες των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αλλά δεν αποκλείει και τη δικαστική οδό. Ήδη, έχει ασκηθεί αγωγή κατά του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Ο γενικός διευθυντής του ΟΣΔΕΛ, κ. Αρης Πετρόπουλος, σε άρθρο της Καθημερινής (28-2-08) ότι σε όλα τα πανεπιστήμια και ΤΕΙ πραγματοποιείται ανεξέλεγκτη φωτοτύπηση βιβλίων για χρήση από φοιτητές και διδάσκοντες. Μάλιστα, οι φοιτητές/σπουδαστές -που παίρνουν και τις περισσότερες φωτοτυπίες- καταβάλλουν αντίτιμο για τις φωτοτυπίες (είτε εκδίδοντας κάρτα όπου χρεώνεται ένας συγκεκριμένος

αριθμός φωτοτυπιών είτε με άμεση πληρωμή). «Από το αντίτιμο αυτό πληρώνεται η προμήθεια των μηχανημάτων, η συντήρησή τους και τα αναλώσιμα, αλλά οι μόνοι που δεν αποζημιώνονται είναι οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων, δηλαδή οι συγγραφείς, οι μεταφραστές και οι εκδότες» όπως τόνισε ο κ. Πετρόπουλος. Ο ΟΣΔΕΛ έχει θέσει το θέμα στους πρυτάνεις από το 2005 και εκτιμά ότι το πρόβλημα θα οξυνθεί με την κατάργηση του ενός συγγράμματος και την υιοθέτηση λίστας απ' όπου οι φοιτητές θα επιλέγουν. Ο οργανισμός προτείνει την κοστολόγηση των πνευματικών δικαιωμάτων με δύο τρόπους που ισχύουν διεθνώς:

- Καθιέρωση συγκεκριμένης τιμής ανά φοιτητή ετησίως. Ο ΟΣΔΕΛ προτείνει 8 ευρώ ανά φοιτητή, χωρίς να αποκλείει την έκπτωση κατά 15%-20% στην τιμή. Με βάση αυτόν τον τρόπο, το κόστος κυμαίνεται στα 2 εκατ. ετησίως για πανεπιστήμια και ΤΕΙ.
- Εγκατάσταση ειδικών συνεργείων του ΟΣΔΕΛ στα ΑΕΙ και να μετρούν τη φωτοτυπική δραστηριότητα. Ο δεύτερος τρόπος έχει αποκλειστεί από τους πρυτάνεις των αθηναϊκών ΑΕΙ που έχει κάνει μία πρώτη συζήτηση με τον ΟΣΔΕΛ¹³.

Τον Φεβρουάριο 2006 ο ΟΣΔΕΛ απέστειλε σε 160 βιβλιοθήκες επιστολή σχετικά με τις υποχρεώσεις των βιβλιοθηκών έναντι των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων .

Στο δελτίο τύπου ο ΟΣΔΕΛ ανέφερε ότι «Σύμφωνα με τον Ν. 2121/93, για την – οποιασδήποτε μορφής - αναπαραγωγή βιβλίου οι βιβλιοθήκες θα ζητούν την άδεια των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων, η οποία, για λόγους πρακτικούς, χορηγείται από τον ΟΣΔΕΛ .

Επίσης, για να μπορούν οι βιβλιοθήκες να λειτουργούν ως δανειστικές απαιτείται άδεια των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων των βιβλίων. Παγκοσμίως, για τις παραπάνω δραστηριότητες, οι βιβλιοθήκες υπογράφουν σύμβαση και καταβάλουν στον ΟΣΔΕΛ της χώρας τους ένα ποσό το οποίο διανέμεται στους συγγραφείς και τους

¹³ Λακάσας, Απόστολος. Πανεπιστήμια, ΤΕΙ δεν πληρώνουν εκδότες βιβλίων. 28 Φεβρουαρίου 2008. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008
http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_28/02/2008_260928.

εκδότες. Στην Ελλάδα τίποτα από τα παραπάνω δεν εφαρμόζεται, για το λόγο αυτό και εν όψει του γεγονότος ότι κάποιες βιβλιοθήκες πρόκειται να προβούν σε ψηφιοποίηση του περιεχομένου τους, ο ΟΣΔΕΛ απέστειλε την παρακάτω επιστολή προς τις βιβλιοθήκες.»

Κύριοι,

Ο οργανισμός μας είναι μη κερδοσκοπικός αστικός συνεταιρισμός, ο οποίος έχει συσταθεί νόμιμα και έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, λειτουργεί δε με άδεια του Υπουργείου Πολιτισμού σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας ως οργανισμός συλλογικής διαχείρισης και προστασίας των πνευματικών και συγγενικών προς τα πνευματικά δικαιωμάτων των δημιουργών έργων λόγου ή επιστήμης και των δικαιοδόχων τους, καθώς και των εκδοτών έργων του λόγου ή της επιστήμης ή εικαστικών και φωτογραφικών έργων και των δικαιοδόχων τους.

Μέλη του οργανισμού μας είναι Έλληνες συγγραφείς και μεταφραστές λογοτεχνικών και επιστημονικών έργων, καθώς και οι μεγαλύτεροι εκδοτικοί οίκοι ελληνικών και ξενόγλωσσων βιβλίων. Επίσης ο οργανισμός μας εκπροσωπεί και μεγάλο αριθμό αλλοδαπών συγγραφέων και εκδοτών μέσω συμβάσεων με αντίστοιχους οργανισμούς άλλων χωρών.

Πρόσφατα πληροφορηθήκαμε ότι εταιρίες πληροφορικής επικοινωνούν με βιβλιοθήκες με σκοπό να αναλάβουν την ψηφιοποίηση του περιεχομένου των βιβλιοθηκών. Επειδή το θέμα αυτό είναι πάρα πολύ σοβαρό και απασχολεί το σύνολο των μελών μας συγγραφέων και εκδοτών θα θέλαμε κατ' αρχήν να σας ενημερώσουμε για τα ακόλουθα:

Σύμφωνα με το Ν.2121/1993 οι δικαιούχοι ενός έργου έχουν μεταξύ άλλων το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή απαγορεύουν την αναπαραγωγή των έργων τους καθώς και το αποκλειστικό δικαίωμα να παρουσιάζουν το έργο τους στο κοινό. Για τις μη κερδοσκοπικές Βιβλιοθήκες και Αρχεία ο ίδιος νόμος προβλέπει εξαίρεση του δικαιώματος αναπαραγωγής για την δημιουργία ενός πρόσθετου αντιτύπου, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη

κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο. Η αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντίτυπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω η ψηφιοποίηση του περιεχομένου μίας βιβλιοθήκης δεν επιτρέπεται χωρίς την άδεια των δικαιούχων αναφορικά με τα βιβλία που είναι διαθέσιμα στην αγορά. Η ψηφιακή αναπαραγωγή είναι νόμιμη μόνον στο βαθμό που γίνεται για τη διατήρηση των βιβλίων. Επιπλέον η τυχόν διάθεση της ψηφιακής βιβλιοθήκης προκειμένου να έχει ο οποιοσδήποτε πρόσβαση στο περιεχόμενό της είναι μη νόμιμη εάν γίνεται χωρίς την άδεια των δικαιούχων αφού προσβάλλει το αποκλειστικό τους δικαίωμα παρουσίασης των έργων στο κοινό.

Αυτονόητο είναι ότι τα παραπάνω ισχύουν μόνον για τα έργα που προστατεύονται από το Νόμο. Σε όσα έργα έχει λήξει η προστασία (διότι έχουν παρέλθει περισσότερα από 70 χρόνια από το θάνατο του δημιουργού τους και περισσότερα από 50 χρόνια από την έκδοσή τους δεν υπάρχει κανένας περιορισμός ως προς την χρήση τους ψηφιοποίηση κλπ πέρα από τις εξουσίες του ηθικού δικαιώματος που περιέρχονται στη Δημόσιο σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ.2 του Ν.2121/1993.

Τα μέλη μας συγγραφείς και εκδότες πιστεύουν ότι η δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης με την αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών μπορεί να διευκολύνει την πρόσβαση του κοινού στα έργα τους και να διευρύνει τις δυνατότητες αξιοποίησης των έργων τους. Ο οργανισμός μας σε συνεργασία με τα μέλη μας μελετάει όλα τα θέματα που δημιουργούνται από τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις ώστε να συμβάλλει αφενός στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και αφετέρου στην προστασία των δικαιωμάτων των συγγραφέων και εκδοτών.

Γιατί χωρίς πνευματικά δικαιώματα δεν μπορούν να υπάρξουν βιβλία και κατά συνέπεια ούτε βιβλιοθήκες.

Σας συνιστούμε λοιπόν σε περίπτωση που η Βιβλιοθήκη σας επιθυμεί να προχωρήσει σε ψηφιοποίηση έργων/βιβλίων που προστατεύονται από το Ν.2121/1993 να φροντίσει κατ'αρχήν να εξασφαλίσει την άδεια των δημιουργών και εκδοτών.

Για οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνιση σε σχέση με την παρούσα επιστολή μπορείτε να απευθυνθείτε στον κ. Άρη Πετρόπουλο, Διευθυντή του Οργανισμού μας.

Για τον ΟΣΔΕΛ

Ο Πρόεδρος του Δ.Σ.

Δημήτρης Παντελέσκος

**ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ**

3.1 Βιβλιοθήκες και πνευματικά δικαιώματα

Βιβλιοθήκες και κέντρα πληροφόρησης είναι οι φορείς που υποστηρίζουν το έργο της πληροφόρησης και αποτελούν ένα πλέγμα λειτουργικών μονάδων με πολλές διαφοροποιήσεις σχετικά με τους στόχους και την λειτουργία τους. Οι βιβλιοθήκες, όπως επίσης τα αρχεία και τα μουσεία, αποτελούν τις πιο γνωστές μορφές υπηρεσιών πληροφόρησης. Η δημόσια βιβλιοθήκη δίνει τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασής στη γνώση και στην πληροφορία.

Ο όρος «βιβλιοθήκη» είναι λέξη αρχαία ελληνική (βιβλίον + θήκη) και σημαίνει το έπιπλο στο οποίο φυλάσσονται βιβλία, τη συλλογή βιβλίων ιδιώτη, οργανισμού, ιδρύματος κλπ, καθώς και το χώρο φύλαξης βιβλίων συνήθως για κοινή χρήση.

Η «βιβλιοθήκη» με τη σημερινή λειτουργική έννοια της μονάδας προορισμένης να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο ευρύ κοινό χωρίς διακρίσεις διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην πορεία της γνώσης και της πληροφορίας. Τα αρχαία χρόνια η βιβλιοθήκη εξυπηρετούσε συγκεκριμένα άτομα ή περιορισμένες ομάδες προσώπων. Η τυπογραφία επέτρεψε τη μαζική αναπαραγωγή κειμένων που οδήγησε, όχι μόνο στη θέσπιση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και στη διαμόρφωση της βιβλιοθήκης με την έννοια που γνωρίζουμε σήμερα. Η ποικιλία των αναγκών του κοινού και η τεχνολογική εξέλιξη διαφοροποίησαν και εξειδίκευσαν με την πάροδο του χρόνου το ρόλο των βιβλιοθηκών.

Οι βιβλιοθήκες μπορούν να διακριθούν στα ακόλουθα είδη: α) Εθνικές Βιβλιοθήκες που έχουν βασικό στόχο τη συγκέντρωση, οργάνωση, διατήρηση και απόδοση στο κοινό υλικού από όλα σχεδόν τα σημαντικά δημοσιεύματα μιας χώρας, όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας β) Μεγάλες Γενικές Βιβλιοθήκες που είναι υπεύθυνες για μεγάλες συλλογές υλικού και δημοσιευμάτων, αλλά δεν μπορούν να ενταχθούν στην κατηγορία των εθνικών βιβλιοθηκών, όπως η Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, γ) Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες που εξυπηρετούν την ακαδημαϊκή κοινότητα και κυρίως τους φοιτητές και το διδακτικό προσωπικό των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, δ) Σχολικές Βιβλιοθήκες που είναι προσαρτημένες στα σχολεία της χώρας, ε) Ειδικές Βιβλιοθήκες που έχουν στόχο να υποστηρίξουν με ειδικό εξειδικευμένο υλικό το έργο δημοσίων υπηρεσιών, ερευνητικών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, επαγγελματικών και βιομηχανικών ενώσεων, επιμελητηρίων και άλλων συναφών φορέων, στ) Δημοσιές ή

Λαϊκές Βιβλιοθήκες που εξυπηρετούν τις ανάγκες για εκπαίδευση, επιμόρφωση και ψυχαγωγία του πληθυσμού συγκεκριμένης πόλης, χωριού ή άλλης περιοχής.

Οι κινητές βιβλιοθήκες υποστηρίζουν τις υπηρεσίες των δημόσιων κεντρικών βιβλιοθηκών σε περιοχές που βρίσκονται μακριά από τον τόπο της βιβλιοθήκης, καθώς και την εκπαιδευτική διαδικασία για σχολεία τα οποία δεν διαθέτουν σχολική βιβλιοθήκη. Οι βιβλιοθήκες αυτές προσεγγίζουν όλα τα χωριά και τις μικρές πόλεις της Ελλάδας, ενισχύουν τη διακίνηση εκπαιδευτικού υλικού και ευαισθητοποιούν τους νέους και γενικά όλους τους πολίτες στη λειτουργία και στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης συνδέοντας το κέντρο με την περιφέρεια.

Ο όρος «ψηφιακή βιβλιοθήκη» εμφανίστηκε πρόσφατα λόγω της ευρείας διάδοσης του διαδικτύου. Στην ουσία πρόκειται για συλλογή μεγάλων ποσοτήτων υλικού σε ψηφιακή μορφή το οποίο διατίθεται μέσω των νέων τεχνολογιών σε κάθε ενδιαφερόμενο με μεγάλη ταχύτητα, σε ελάχιστο χρόνο και ανεξάρτητα από το χώρο που βρίσκεται το κοινό. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη αποτελεί τη πιο σύγχρονη μορφή βιβλιοθήκης που φέρνει μεγάλες αλλαγές στον παραδοσιακό τρόπο πρόσβασης και διάδοσης του περιεχομένου.

Η ψηφιακή εποχή εισάγει νέες δοκιμασίες σε θεμελιώδεις αρχές των πνευματικών δικαιωμάτων οι οποίες είναι νομικοί ακρογωνιαίοι λίθοι των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης. Οι βιβλιοθήκες πρωτοστατούν ώστε να διατηρηθεί μια ισορροπία δύναμης ανάμεσα στους κατόχους δικαιωμάτων κ στους χρηστές αυτών, διατηρώντας τις αρχές που υπογραμμίζονται από το σύνταγμα και τη νομοθεσία κάθε χώρας. Επιπλέον οι βιβλιοθήκες, παρακολουθούν προσεκτικά την αρθρογράφηση των νόμων και δρουν ανάλογα όταν τίγονται τα θέματα που τις αφορούν. Οι βιβλιοθήκες θεωρούνται ως μια φωνή για το δημόσιο καλό κ η συμμετοχή τους συχνά αντιμετωπίζεται ως «συνηγόρου» σε σημαντικές υποθέσεις ιδιοκτησίας.

Τα θέματα δικαιωμάτων ανήκουν μέσα στα πιο δημοφιλή στον νομικό και νομοθετικό κόσμο, διότι διακυβεύονται σημαντικά χρηματικά ποσά. Οι νομικές αρχές κ οι τεχνολογικές ικανότητες συνεχώς αποδοκιμάζονται μεταξύ τους κ οποιοδήποτε αποτέλεσμα μπορεί να επηρεάσει άμεσα το μέλλον των βιβλιοθηκών.

Η πνευματική ιδιοκτησία και κατά συνέπεια και το ηθικό δικαίωμα δεν μένουν αμέτοχα στις εξελίξεις της τεχνολογίας βρίσκονται σε μια διαρκή σχέση αλληλεπίδρασης ή όπως έχει αλλιώς διατυπωθεί, σε μια σχέση συμβιωτική. Καθώς οι εξελίξεις της

τεχνολογίας καλπάζουν, αντίστοιχο ρυθμό εξέλιξης πρέπει να κρατήσει και το ηθικό δικαίωμα. Η ψηφιοποίηση των έργων, η διάδοσή τους και η ευκολία πρόσβασης σε διεθνή δίκτυα πληροφοριών έδωσε μια άλλη διάσταση από τεχνική και νομική άποψη στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτή η εξέλιξη σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη μαζική χρήση και διάδοση πληροφοριών επιτείνει σημαντικά τους φόβους προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ ενόψει της ευκολίας παραμόρφωσης των ψηφιακών δεδομένων το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού απαιτεί επαναπροσδιορισμό. Η ψηφιακή επανάσταση παρουσιάζει και αναπτύσσει κάποια καινούργια χαρακτηριστικά, που μας αναγκάζουν να αντιμετωπίσουμε τις βασικές αρχές της πνευματικής ιδιοκτησίας με επιφύλαξη και θέτουν ιδιαίτερες προκλήσεις στα νομοθετικά όργανα και στους εφαρμοστές του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι απαιτείται η θεσμοθέτηση νέων εννοιών αλλά απαιτείται η προσαρμογή των παλαιών στις νέες ανάγκες και στις τεχνικές προκλήσεις. Το ηθικό δικαίωμα πρέπει να αναδιαμορφωθεί και να αναδιπλωθεί στο σύγχρονο, ψηφιακό περιβάλλον και στην κοινωνία της πληροφορίας, ώστε να μπορέσει να επιβιώσει.

Η παραδοσιακή βιβλιοθήκη με την έννοια της πρόσβασης σε ένα φυσικό χώρο, όπου υπάρχει αποθηκευμένος ένας μεγάλος αριθμός φυσικών αντικειμένων, κυρίως βιβλίων και περιοδικών, που είναι ταξινομημένα και κωδικοποιημένα ανά συγγραφείς και θεματικούς καταλόγους, αρχίζει να υποχωρεί, χωρίς όμως να μπορούμε να ισχυριστούμε ότι σε κάποια στιγμή θα πάψει και να υπάρχει. Ενώ αρχικά παρακαταθήκες δημοσιευμένων έργων μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο δανεισμού ή το κοινό να αποκτήσει πρόσβαση σε αυτές, τώρα οι βιβλιοθήκες λειτουργούν ως μεσίτες πληροφοριών (Information brokers) αποτελώντας ως τμήμα ενός διεθνούς δικτύου βιβλιοθηκών, που έχουν την ικανότητα να ψηφιοποιούν τα έργα και παρέχουν στους χρήστες on line πρόσβαση σε μια παγκόσμια παρακαταθήκη έργων. Η μετάβαση από την παραδοσιακή βιβλιοθήκη στην ψηφιακή δεν είναι όμως μόνο ζήτημα εφαρμογών νέας τεχνολογίας αλλά και θέμα αλλαγής διαχείρισης και πρόσβασης στην πληροφορία.

Αναμφισβήτητα στη σύγχρονη εποχή, όπου η πληροφορία και η γνώση έχουν αποκτήσει μια βαρύτητα και αποτελούν βασικά συστατικά στοιχεία για την πρόοδο και την εξέλιξη της κοινωνίας, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία δεν λειτουργούν μόνο ως παρακαταθήκη και διαχειριστές της πνευματικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά

και ως παραγωγοί γνώσης και κέντρα πολιτισμού, που οφείλουν να καλύπτουν ικανοποιητικά τις αυξημένες ανάγκες των χρηστών τους, των ερευνητών, των πνευματικών ανθρώπων και του ευρύτερου κοινού. Ταυτόχρονα, όμως, οι νέες μέθοδοι διαχείρισης, διάθεσης και διάχυσης της πληροφορίας, οι νέες υπηρεσίες και οι εξελίξεις της τεχνολογίας έθεσαν σε δοκιμασία την επάρκεια και αποτελεσματικότητα του ισχύοντος δικαίου. Έχουν ανακύψει νέα και σημαντικά προβλήματα. Ανάμεσα τους θα μπορούσαν να αναφερθούν τα ζητήματα της πνευματικής ιδιοκτησίας, της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, της ελευθερίας του λόγου κ.α.

Μάλιστα όσο αυξάνεται ο όγκος της πληροφορίας που διακινείται, όχι μόνο συμβατικά και έντυπα ή αναλογικά, αλλά και ψηφιακά, όπως μέσω διαδικτύου, όσο οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία μετατρέπονται σταδιακά σε υβριδικούς οργανισμούς που διαχειρίζονται την πληροφορία και στην έντυπη αλλά και στην ψηφιακή μορφή, τόσο η αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων καθίσταται πιο επιτακτική και είναι φυσικό να εκφράζεται έντονα ο προβληματισμός για τις δυνατότητες του ισχύοντος δικαίου. Το συγκεκριμένο πρόβλημα δεν περιορίζεται στα εθνικά σύνορα, αλλά είναι παγκόσμιο και αρκετά περίπλοκο.

Η κρίση αυτή εκδηλώθηκε με ποικίλους τρόπους, που αναφέρονται στη «Διεθνή Διακήρυξη της Γενεύης για το μέλλον του WIPO» (World Intellectual Property Organization, Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας) (Σεπτέμβριος 2004). Στη γενική συνέλευση του WIPO που έγινε το Σεπτέμβριο του 2004 στη Γενεύη, η Αργεντινή και η Βραζιλία υπέβαλαν κοινή πρόταση για τη διαμόρφωση αναπτυξιακής ατζέντας του WIPO. Η Διακήρυξη της Γενεύης υπερασπίζεται μεταξύ άλλων τα απειλούμενα δικαιώματα των βιβλιοθηκών που έχουν κατοχυρωθεί ως εξαιρέσεις από το ισχύον δίκαιο περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Τη Διακήρυξη υπογράφουν 700 προσωπικότητες και οργανισμοί μεταξύ των οποίων είναι και η IFLA¹⁴.

Τα κυριότερα θέματα που προκύπτουν για τις βιβλιοθήκες σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα είναι τα εξής:

¹⁴ Κεφαλληνιάου, Ευγενία. «Αρχεία, βιβλιοθήκες και δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας.» Αρχειακά νέα Δεκέμβριος 2006: 42-43

1. Το αντικείμενο της προστασίας
2. Θέματα δημόσιου Δανεισμού
3. Θέματα ψηφιακής αναπαραγωγής
4. Το πρόβλημα διατήρησης υλικού

3.1.1 Το αντικείμενο της προστασίας

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή (άρθρο 2 παρ.1 Ν.2121/1993, ΦΕΚ Α' 25/4.3.1993)¹⁵.

Βασικά στοιχεία του έργου είναι η μορφή και η πρωτοτυπία. Ο νόμος δίνει μια ενδεικτική απαρίθμηση των έργων και έτσι δεν αποκλείεται η προστασία και άλλων πνευματικών δημιουργημάτων, πέρα από όσα ρητά αναφέρονται στη σχετική ρύθμιση. Πρέπει να διευκρινισθεί ότι για την προστασία θεμελιώδης είναι η διάκριση μεταξύ μορφής και ιδέας. Η ιδέα είναι ελεύθερη και προσιτή στον καθένα αποτελεί κοινό κτήμα και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας παρά μόνο αν πάρει ορισμένη μορφή. Στο πνεύμα αυτό δεν προστατεύονται οι διαδικασίες, οι μέθοδοι λειτουργίας και οι μαθητικές έννοιες αυτές καθαυτές. Η προστασία δεν εκτείνεται και στα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας και ιδίως στα νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα, καθώς και στις εκφράσεις λαϊκής παράδοσης, στις ειδήσεις και στα απλά γεγονότα ή στοιχεία (άρθρο 2 παρ.5 2121/1993) εκτός αν τα αντικείμενα αυτά μπορούν να υπαχθούν στη κατηγορία των συλλογών (π.χ.

¹⁵ α) Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, ιδίως τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη.

β) Νοούνται επίσης ως έργα οι μεταφράσεις, οι διασκευές, οι προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης, καθώς και οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, όπως οι εγκυκλοπαιδείες, οι ανθολογίες και οι βάσεις δεδομένων, εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη. Η προστασία των έργων της παρούσας παραγράφου γίνεται με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων στα προϋπάρχοντα έργα, που χρησιμοποιήθηκαν ως αντικείμενο των μετατροπών ή των συλλογών

συλλογή νομοθετικών κειμένων ή εκφράσεων λαϊκής παράδοσης) ή των παραγώγων έργων (π.χ. μεταφράσεις διασκευές).

Στις βιβλιοθήκες και τα αρχεία υπάρχουν πολλές φορές συλλογές από φωτογραφίες, εικόνες ή έργα των εικαστικών τεχνών. Η εκμετάλλευση και γενικότερα η χρήση των έργων αυτών από τη βιβλιοθήκη ή το αρχείο προϋποθέτει ότι έχει μεταβιβαστεί εγγράφως το περιουσιακό δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας από τον αρχικό δικαιούχο στη συγκεκριμένη βιβλιοθήκη ή το αρχείο. Η αρχή αυτή πηγάζει από το άρθρο 17 Ν. 2121/1993 σύμφωνα με το οποίο η μεταβίβαση της κυριότητας του υλικού φορέα δεν επιφέρει μεταβίβαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν παρέχει νέο κτήτορα εξουσίας εκμετάλλευσης του έργου, εκτός αν εγγράφως έχει συμφωνηθεί το αντίθετο με τον αρχικό δικαιούχο. Το ίδιο ισχύει και για τα χειρόγραφα συγγραφέων ή άλλων δημιουργών. Η βιβλιοθήκη ή το αρχείο που είναι κάτοχοι χειρογράφων έχουν μόνο την κυριότητα πάνω στον υλικό φορέα, εκτός αν τους έχει μετεβιβασθεί το σχετικό δικαίωμα από τον δικαιούχο ή η χρήση εμπίπτει στους περιορισμούς που προβλέπονται στο νόμο.

Οι επιστολές προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία, εφόσον εμφανίζουν πρωτοτυπία. Δικαιούχος του δικαιώματος αυτού είναι ο συντάκτης τους, αλλά θα πρέπει να σημειωθεί ότι το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να περιορισθεί από το δικαίωμα προσωπικότητας του αποδέκτη. Κατά συνέπεια οι βιβλιοθήκες ή τα αρχεία που είναι κάτοχοι επιστολών δεν μπορούν να προβούν σε δημοσίευση ή σε πράξεις εκμετάλλευσης, εκτός αν υπάρχει αντίθετη γραπτή συμφωνία με τον δικαιούχο.

Για τις βιβλιοθήκες ή αρχεία που διαθέτουν υλικούς φορείς ήχου ή ήχου και εικόνας όπως CD, DVD βιντεοταινίες κλπ. , θα πρέπει να σημειωθεί ότι και τα αντικείμενα αυτά τυγχάνουν προστασίας με τα λεγόμενα συγγενικά δικαιώματα (άρθρα 46-53 Ν. 2121/1993, όπως ισχύει) και κατά συνέπεια η αναπαραγωγή και ο δημόσιος δανεισμός εμπίπτουν στις ρυθμίσεις του νόμου που κατά κανόνα απαιτούν την άδεια των δικαιούχων¹⁶.

¹⁶ Καλλινίκου, Διονυσία. Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap-Kallinikou.pdf>

3.1.2 Θέματα δημόσιου δανεισμού

Ο δημόσιος δανεισμός για μη εμπορική χρήση είναι δραστηριότητα που παραδοσιακά δεν ελέγχεται από τον νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων. Ο δημόσιος δανεισμός ήταν ανέκαθεν ουσιαστικός τρόπος πρόσβασης στο πολιτισμικό και εκπαιδευτικό υλικό και οφείλει να είναι διαθέσιμος σε όλους. Η πληροφορία σε οποιαδήποτε μορφή ήταν και θα παραμείνει τμήμα του δανειστικού υλικού.

Ιστορικά, η σύσταση του δημόσιου δανεισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη δημιουργία των δημοσίων βιβλιοθηκών και πρέπει να αναζητηθεί στις αρχές του 20ου αιώνα. Η σημασία των ιδιωτικών βιβλιοθηκών, οι οποίες "δάνειζαν" βιβλία έναντι καταβολής ποσού ή συνδρομής μέλους, μειώθηκε με την εμφάνιση των δημοσίων βιβλιοθηκών, στις οποίες η πρόσβαση ήταν δωρεάν. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο αριθμός ιδιωτικών βιβλιοθηκών ήταν ασήμαντος. Καθώς η αύξηση και η βελτίωση των δημοσίων βιβλιοθηκών υποστηριζόταν σθεναρά από τα αναπτυγμένα κράτη ο αριθμός δανειζομένων αντικειμένων αυξήθηκε σημαντικά. Το γεγονός αυτό οδήγησε τους δημιουργούς να ζητήσουν αμοιβή για την αυξημένη χρήση των έργων τους. Ωστόσο, οι νομοθέτες δεν αντέδρασαν άμεσα στο αίτημα αυτό, αλλά εισήγαγαν σταδιακά το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού με τη μορφή αποκλειστικού δικαιώματος ή δικαιώματος αμοιβής για δημιουργούς.

Το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού εισήχθη για πρώτη φορά στις σκανδιναβικές χώρες [Δανία (1946), Σουηδία (1955), Φινλανδία (1961)] και, ακολούθως, στις Κάτω Χώρες (1971), στη Γερμανία (1972) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (1979/1982). Η Γερμανία ήταν η μόνη χώρα όπου το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού ενσωματώθηκε στη νομοθεσία περί δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, στα άλλα κράτη μέλη, εισήχθη σε ξεχωριστή νομοθεσία. Η Πράσινη Βίβλος του 1988¹⁷ για τα πνευματικά δικαιώματα ήταν το πρώτο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που εξέταζε την ανάγκη εναρμόνισης στον τομέα των πνευματικών και συγγενών δικαιωμάτων σε εννοιολογικό πλαίσιο. Η εν λόγω Πράσινη Βίβλος αποτελείται από επτά κεφάλαια στα οποία περιγράφονταν και αναλύονταν οι τομείς στους οποίους διαπίστωνε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την ανάγκη ανάληψης δράσης. Το κεφάλαιο 4

¹⁷ Πράσινη Βίβλος για το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας που χρειάζονται άμεση αντιμετώπιση COM (88) 172, Ιούνιος 1988 πνευματικής ιδιοκτησίας και την τεχνολογική πρόκληση- Προβλήματα του δικαιώματος

ήταν αφιερωμένο στο δικαίωμα διανομής, στην ανάλωση και στο δικαίωμα εκμίσθωσης, ενώ το κεφάλαιο 2 πραγματευόταν το ζήτημα της πειρατείας. Σε αυτά τα δύο κεφάλαια στηρίχθηκε η Οδηγία 92/100/ΕΟΚ (L 346/ 27-11-1992 σ.0061-0066) σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία. Οι όροι «εκμίσθωση» και «δημόσιος δανεισμός» νοούνται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην Οδηγία 92/100. Η συγκεκριμένη Οδηγία αναθεωρήθηκε από την Οδηγία 2001/29 άλλα η νέα διάταξη (άρθρο 81 παρ.1 στοιχείο ε) περιλαμβάνει ρητά την αντίστοιχη ρύθμιση της Οδηγίας 92/100 και έτσι το δικαίωμα εκμίσθωσης και δικαίωμα δανεισμού αναγνωρίζονται ως χωριστά δικαιώματα/ εξουσίες. Ο δανεισμός έχει την έννοια της διάθεσης προς χρήση για περιορισμένο χρονικό διάστημα, όχι όμως για άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος, όταν γίνεται από ιδρύματα που είναι ανοιχτά στο κοινό (άρθρο 1 παρ. 3 Οδηγίας 92/100). Δεν καταλαμβάνεται ο δανεισμός μεταξύ ατόμων του φιλικού περιβάλλοντος. Η Οδηγία 2001/29 χρησιμοποιεί τον όρο «δανεισμό» χωρίς το επίθετο «δημόσιος» που αναφέρεται στην εθνική νομοθεσία. Η διαφοροποίηση αυτή δεν ουσιαστική, αφού ο εθνικός νόμος παραπέμπει στην Οδηγία 2001/29, η οποία χρησιμοποιεί τον όρο «δημόσιος δανεισμός» που επιτρέπει παρεκκλίσεις από το αποκλειστικό δικαίωμα. Η έκφραση «για περιορισμένο χρονικό διάστημα» υποδηλώνει ότι το αντικείμενο προστασίας πρέπει να επιστραφεί ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε να υπάρχει διάκριση από την πώληση ή την δωρεά που αποτελούν μορφές διάθεσης προς χρήση για απεριόριστο χρονικό διάστημα. Με βάση τον παραπάνω ορισμό τα στοιχεία που οριοθετούν το πεδίο του δικαιώματος δανεισμού είναι: α) χρήση για περιορισμένο χρονικό διάστημα β) μη άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος και γ) η διάθεση να γίνεται από ιδρύματα που είναι ανοιχτά στο κοινό, όπως δημόσιες και πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ιδιωτικές βιβλιοθήκες που δανείζουν βιβλία ή άλλο υλικό στο κοινό ή στα μέλη τους.

Ωστόσο, η Πράσινη Βίβλος δεν εξέτασε την ενδεχόμενη ανάγκη δραστηριοποίησης στον τομέα του μη εμπορικού δανεισμού. Στο πλαίσιο παρακολούθησης της Πράσινης Βίβλου του 1988, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσε αρκετές ακροάσεις σχετικά με τα ζητήματα που αναφέρονται στο εν λόγω έγγραφο. Σε μία από αυτές τις ακροάσεις, η οποία διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 1989 και ήταν αφιερωμένη στο δικαίωμα διανομής, στην ανάλωση και στο δικαίωμα εκμίσθωσης, μια εντυπωσιακή πλειονότητα τάχθηκε υπέρ της εναρμόνισης τόσο του δικαιώματος

εκμίσθωσης όσο και του δικαιώματος δανεισμού. Σύμφωνα με την άποψη της πλειονότητας, η Οδηγία 92/100 ΕΟΚ σχετικά με την εναρμόνιση του δικαιώματος εκμίσθωσης και μόνο θα ήταν ελλιπής εάν δεν κάλυπτε και τον μη εμπορικό δανεισμό. Πράγματι, από οικονομικής απόψεως, το δικαίωμα δημοσίου δανεισμού συμπληρώνει το δικαίωμα εκμίσθωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, ο δημόσιος δανεισμός μπορεί ακόμη και να αντικαταστήσει την εκμίσθωση. Για το λόγο αυτό, αναγνωρίστηκε η ανάγκη να συμπεριληφθεί το Δικαίωμα δημόσιου δανεισμού στο σχέδιο οδηγίας, ώστε να διασφαλιστεί η εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς στον συγκεκριμένο τομέα. Με βάση την Πράσινη Βίβλο και υπό το φως της προαναφερόμενης ακρόασης και άλλων στοιχείων που προσκομίστηκαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης, η Επιτροπή ενέκρινε την πρόταση για την έκδοση οδηγίας του Συμβουλίου. Επιπλέον, η Επιτροπή πρότεινε την εναρμόνιση τόσο του δικαιώματος εκμίσθωσης όσο και του δικαιώματος δημοσίου δανεισμού. Στο σκεπτικό της σχετικά με την αναγκαιότητα εναρμόνισης του δικαιώματος δημοσίου δανεισμού, η Επιτροπή εστίαστηκε, μεταξύ άλλων, στον νομικό και οικονομικό δεσμό μεταξύ των δραστηριοτήτων της εκμίσθωσης και του δημοσίου δανεισμού. Επισημάνθηκε ότι, εάν το δικαίωμα εκμίσθωσης και το δικαίωμα δανεισμού δεν εξετάζονταν από κοινού, η σταθερή αύξηση των δραστηριοτήτων δημοσίου δανεισμού στον τομέα της μουσικής και των ταινιών θα ήταν δυνατόν να επιφέρει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στον κλάδο της εκμίσθωσης και, ως εκ τούτου, να στερήσει το δικαίωμα εκμίσθωσης από τη σημασία του.

Τόσο το Συμβούλιο όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμφώνησαν με τη συγκεκριμένη άποψη και υποστήριξαν την αρχή εναρμόνισης του δικαιώματος δημοσίου δανεισμού.

Ωστόσο το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού εναρμονίστηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την Οδηγία 92/100. Ακολουθώντας την Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εκμίσθωση και τον Δανεισμό οι ευρωπαϊκές βιβλιοθήκες υπόκεινται σε κανονισμούς δανεισμού. Οι κανόνες αυτοί ορίζουν ρητώς ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες οφείλουν να έχουν εξουσιοδότηση ή άδεια για το υλικό που δανείζουν.

Αυτό σημαίνει ότι για ορισμένα είδη υλικού οι συγγραφείς μπορούν να απαιτήσουν αμοιβή. Αυτό εφαρμόζεται επίσης σε μουσεία και αρχαία, αν δανειζούν υλικό¹⁸.

Η εφαρμογή του Δικαιώματος Δημοσίου Δανεισμού συνάντησε εχθρότητα εκ μέρους των Βιβλιοθηκονόμων που φοβήθηκαν ότι θα έβλεπαν τα έσοδα των Βιβλιοθηκών να ελαττώνονται. Επίσης αρκετοί συγγραφείς αδιαφόρησαν αγνοώντας το γεγονός ότι, την στιγμή που πολτοποιούνται τα βιβλία τους στις βιβλιοθήκες εξακολουθούν να υπάρχουν. Σε μια τεράστια αγορά όπου τα βιβλία αποσύρονται ταχύτατα από τα βιβλιοπωλεία, οι βιβλιοθήκες λειτουργούν ως κυψέλες διαχρονικής ανάγνωσης, συντηρώντας το έργο του συγγραφέα και φυσικά δημιουργώντας καινούργιους αναγνώστες. Τα πνευματικά δικαιώματα δεν παραβιάζονται από το δανεισμό εντύπων ενός έργου εκ μέρους εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ή από το δανεισμό βιβλίου εκ μέρους δημόσιας βιβλιοθήκης εάν το βιβλίο εντάσσεται στο καθεστώς δικαίωμα δημόσιου δανεισμού.

Ο διαδανεισμός βιβλίων ή εντύπων καθώς και διδακτορικών διατριβών ή διπλωματικών εργασιών μεταξύ βιβλιοθηκών για συμβουλευτική επί τόπου χρήση από τους αναγνώστες δεν εμπίπτει στην έννοια του δημόσιου δανεισμού. Το Δικαίωμα Δημοσίου Δανεισμού εφαρμόζεται προς το παρόν μόνον σε 17 και κάθε χώρα έχει το δικό της σύστημα.

Για τα δικαιώματα των συγγραφέων από Δημόσιο Δανεισμό γίνονται συνέδρια τακτικά κάθε δύο χρόνια αλλά και έκτακτα για να συζητηθούν τα βήματα προόδου και τα προβλήματα που ενσκήπτουν σε κάθε χώρα μέλος και χώρες υπό ένταξη. Στο συνέδριο του 2003 στην Βρετανία (Λονδίνο 9 με 12 Οκτωβρίου) συμμετείχαν 23 ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε χώρα αναφέρθηκε στις δικές της υποδομές: Η Εσθονία με ενάμισι εκατομμύριο κατοίκους έχει 500 βιβλιοθήκες και ένα εκατομμύριο αναγνώστες. Η Λετονία έχει 1.700 βιβλιοθήκες, ενώ στη Γαλλία υπάρχουν 3.000. Η Νορβηγία έχει ένα εκπληκτικό δίκτυο βιβλιοθηκών, ενώ χορηγεί στους συγγραφείς υποτροφίες μέσω μιας Λογοτεχνικής Επιτροπής η οποία ορίζεται κάθε χρόνο από τη γενική συνέλευση των συγγραφέων. Η χώρα που ετοιμάζεται αυτή τη στιγμή να εφαρμόσει το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού είναι η Λιθουανία. Ο εκπρόσωπος της Ελλάδας, ο συγγραφέας Αλέξης Σταμάτης, εκπροσωπώντας την

¹⁸ Σεμερτζάκη, Εύα. Κατευθυντήριες οδηγίες για βιβλιοθήκες, αρχαία και μουσεία. Βέροια: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, 2006

Εταιρεία Συγγραφέων, προς την οποία απευθύνθηκε η πρόσκληση συμμετοχής. αναφέρθηκε ότι στην χώρα μας λέγοντας ότι λειτουργούν ελάχιστες δανειστικές βιβλιοθήκες, όμως τονίστηκε «η θεαματική αύξηση των αναγνωστών, των βιβλιοπωλείων και της εκδοτικής παραγωγής. Όσο για το Δικαίωμα Δημόσιου Δανεισμού, έχουμε πολύ δρόμο ακόμη: ας οργανωθούν πρώτα οι δημόσιες βιβλιοθήκες, ας χτιστούν τα γιαπιά που στοιχειώνουν χρόνια στις επαρχιακές πόλεις...»

Το 2007, από τις 20 έως 22 Απριλίου, η διάσκεψη αυτή διοργανώθηκε στη Βουδαπέστη. Στην παρουσίαση του τι συμβαίνει με το Δικαίωμα Δημόσιου Δανεισμού στην Ελλάδα ο εκπρόσωπος της Εταιρείας Συγγραφέων Θεόδωρος Γρηγοριάδης επανέλαβε το γνωστό ζήτημα της μικρής χρηματοδότησης των Δημοσίων Βιβλιοθηκών και ετέθη προς συζήτηση η πρόταση να αναλάβει ο Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου (ΟΣΔΕΛ) να μελετήσει και να καταλήξει σε ένα σύστημα διανομής χρημάτων από κονδύλια που θα προέρχονται από το κράτος και όχι από τις Βιβλιοθήκες¹⁹.

Η πρώτη χώρα που καθιέρωσε την αποζημίωση των συγγραφέων από δημόσιο δανεισμό ήταν η Δανία το 1946, και αμέσως μετά ακολούθησαν η Νορβηγία (1947), η Σουηδία (1954), η Φινλανδία (1963), η Αυστραλία (1974), η Ισλανδία (1977), η Αυστρία (1977), η Βρετανία (1979), η Ολλανδία (1985), το Ισραήλ (1986), ο Καναδάς (1986) και τα Νησιά Φάροε (1988). Το 1992 σε δεκατέσσερις χώρες σε όλο τον κόσμο λειτουργούσε το σύστημα Δικαιώματος Δημοσίου Δανεισμού αλλά μόνον έξι ήταν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Κοινοτική Οδηγία, το 1992, έδωσε ελπίδα εφαρμογής στους υπόλοιπους αλλά και μέχρι το 1997 δεν είχε εφαρμοστεί παντού. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κινήθηκε κατά των χωρών που είχαν μεν αποδεχθεί την ενσωμάτωση της Οδηγίας στη Νομοθεσία τους αλλά δεν προχωρούσαν σε εφαρμογή. Η πρώτη περίπτωση καταδίκης ήταν κατά του Βελγίου, το 2001, αφού προηγήθηκε μια προειδοποιητική επιστολή. Το Βέλγιο αδιαφόρησε και απάντησε ότι υπάρχουν και άλλες χώρες που επίσης δεν εφαρμόζουν το Δικαίωμα Δημοσίου Δανεισμού. Το Δικαστήριο απάντησε ότι αυτός δεν είναι λόγος ούτε απάντηση. Τελικά το Βέλγιο υιοθέτησε την

¹⁹ Γρηγοριάδης, Θεόδωρος. Πνευματικά δικαιώματα: η αποζημίωση των συγγραφέων. 2 Νοέμβριος 2003. Ημερομηνία Προσβασης: 18 Ιουνίου 2008
<http://www.tovima.gr/print_article.php?e=B&f=14005&m=S09&aa=1>

εφαρμογή του Δικαιώματος Δημοσίου Δανεισμού αλλά απέδωσε τα χαμηλότερα ποσοστά στους συγγραφείς του.

Σήμερα σε ορισμένα κράτη μέλη ισχύει αποκλειστικό δικαίωμα δανεισμού για όλα τα είδη έργων. Σε άλλα κράτη, αντιθέτως, προβλέπεται δικαίωμα αμοιβής. Αναλυτικά με αλφαβητική σειρά:

Στην Αυστρία, το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού αποτελεί τμήμα του δικαιώματος διανομής. Οι δημιουργοί, οι εκτελεστές, οι παραγωγοί φωνογραφημάτων, οι παραγωγοί ταινιών και οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί απολαμβάνουν το δικαίωμα δίκαιης αμοιβής για δημόσιο δανεισμό μετά την ανάλωση του δικαιώματος διανομής (το οποίο αναλώνεται μετά την πρώτη εγκεκριμένη διανομή).

Στο Βέλγιο, επιλέχθηκε μια σύνθετη λύση: το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων που ίσχυε προηγουμένως εξακολουθεί να εφαρμόζεται για δημιουργούς και καλλιτέχνες εκτελεστές, καθώς και για παραγωγούς φωνογραφημάτων και ταινιών. Οι εν λόγω δικαιούχοι απολαμβάνουν δικαίωμα αμοιβής για δημόσιο δανεισμό αντιτύπων των έργων τους. Η βελγική νομοθεσία επιτρέπει τον δημόσιο δανεισμό οπτικοακουστικών έργων και ηχογραφήσεων μόνο 6 μήνες μετά την πρώτη δημοσίευση των οικείων αντικειμένων έναντι αμοιβής. Ορισμένες κατηγορίες ιδρυμάτων εξαιρούνται από την καταβολή οποιασδήποτε αμοιβής για τις δανειστικές δραστηριότητές τους. Αναμένεται ότι ένα βασιλικό διάταγμα, που δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ, θα καθορίζει τις λεπτομέρειες της αμοιβής και οποιεσδήποτε σχετικές εξαιρέσεις.

Ο βρετανικός νόμος προβλέπει αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού για δημιουργούς, για παραγωγούς ταινιών και φωνογραφημάτων και για εκτελεστές. Στη Βρετανία ισχύει αυτή η νομοθεσία από το 1979, ύστερα από αγώνες που κράτησαν 28 ολόκληρα χρόνια. Όπως τόνισε η συγγραφέας Μορίν Ντάφι, οι συγγραφείς κατέβηκαν στους δρόμους και διαδήλωσαν με ειρηνικούς και πρωτότυπους τρόπους διεκδικώντας το αυτονόητο: να αποζημιώνονται για τη χρήση της δουλειάς τους από την κοινωνία. Δεν ζητούσαν ελεημοσύνη, παρά μια λογική αποζημίωση και φυσικά δεν τη ζητούσαν από τους αναγνώστες τους, αλλά από το Δημόσιο, στο οποίο υπάγονται οι βιβλιοθήκες. Οι δημιουργοί δικαιούνται αμοιβή όταν τα βιβλία τους αποτελούν αντικείμενο δανεισμού από δημόσιες βιβλιοθήκες. Σήμερα οι 35.000 (εγγεγραμμένοι) βρετανοί συγγραφείς είναι ενθουσιασμένοι με το μέτρο αυτό, καθώς πολλοί απ' αυτούς ζούνε από την ετήσια αποζημίωση του δημόσιου δανεισμού. Και η μεγάλη τους ικανοποίηση είναι όχι μόνον να

εισπράττουν τις λίρες, αλλά να μελετούν την ετήσια αναφορά όπου καταγράφεται η πορεία των βιβλίων τους. Λέγεται ότι πολλοί «προσαρμόζουν» τις ιδέες των επόμενων βιβλίων τους με κριτήριο την αντοχή των παλαιότερων.

Η Γαλλία θέσπισε το Δικαίωμα Δημόσιου Δανεισμού μόλις τον Ιούνιο του 2003 εν μέσω θυελλωδών αντιδράσεων, αφού υπήρξαν αρκετοί που υποστήριξαν ότι ο δανεισμός πρέπει να γίνεται με το αζημίωτο. Τελικά, όμως, όλοι οι συγγραφείς εγγράφηκαν, ακόμη και ο Ουλμπέλκ που ζει «αποτραβηγμένος» στην Ιρλανδία.

Στη Γερμανία, το αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού αναλώνεται μετά την πρώτη εγκεκριμένη διανομή και οι δημιουργοί απολαμβάνουν δικαίωμα αμοιβής για συγκεκριμένες πράξεις δανεισμού. Στα οικεία δανειστικά ιδρύματα περιλαμβάνονται οι δημόσιες βιβλιοθήκες, οι δημόσιες συλλογές οπτικοακουστικών εγγραφών ή ηχογραφήσεων ή άλλα πρωτότυπα έργα ή αντίτυπα.

Στη Δανία, το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού αποτελεί τμήμα του αποκλειστικού δικαιώματος διανομής που απολαμβάνουν δημιουργοί, εκτελεστές, παραγωγοί φωνογραφημάτων και παραγωγοί ταινιών. Το αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού αναλώνεται μετά την πρώτη εγκεκριμένη διανομή του σχετικού αντικειμένου. Τούτο δεν ισχύει για τα κινηματογραφικά έργα και τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών σε ψηφιοποιημένη μορφή. Δημιουργοί, μεταφραστές, εικονογράφοι και εκτελεστές απολαμβάνουν δικαίωμα αμοιβής όταν τα έργα τους ή άλλα αντικείμενα αποτελούν αντικείμενο δανεισμού εκ μέρους δημόσιων βιβλιοθηκών.

Στην Ελλάδα, ο νόμος περί πνευματικών δικαιωμάτων παρέχει αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού σε δημιουργούς, καλλιτέχνες εκτελεστές, παραγωγούς φωνογραφημάτων και ταινιών, καθώς και σε εκδότες έργων που δημοσιεύονται μετά το θάνατο του δημιουργού τους. (Ν.2121/1993).

Η Ιρλανδία εφάρμοσε την Οδηγία, με το νόμο περί πνευματικών και συγγενών δικαιωμάτων (Copyright and Related Rights Act) του 2000. Ο εν λόγω νόμος χορηγεί αποκλειστικό δικαίωμα διανομής. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει τον δημόσιο δανεισμό αντιτύπων έργων και άλλων προστατευόμενων αντικειμένων.

Στην Ισπανία, χορηγείται αποκλειστικό δικαίωμα δημοσίου δανεισμού σε δημιουργούς, εκτελεστές, παραγωγούς φωνογραφημάτων και σε παραγωγούς ταινιών.

Στην Ιταλία, όπου δεν προβλεπόταν δικαίωμα δημόσιου δανεισμού πριν από την οδηγία, εισήχθη αποκλειστικό δικαίωμα δανεισμού (ως τμήμα του δικαιώματος

διανομής, αλλά χωρίς ανάλωση μετά την πρώτη πώληση) για δημιουργούς και εκτελεστές. Όσον αφορά τα φωνογραφήματα, τις ταινίες και τα βιντεογραφήματα, το αποκλειστικό δικαίωμα αναλώνεται μετά την παρέλευση 18 μηνών από την πρώτη διανομή.

Η νομοθεσία του Λουξεμβούργου είχε χορηγήσει αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού σε δημιουργούς, εκτελεστές και παραγωγούς φωνογραφημάτων και ταινιών, το οποίο αναλωνόταν μετά την πρώτη ενέργεια εγκεκριμένης διανομής στο κοινό. Η νέα νομοθεσία που εγκρίθηκε το 2001 χορηγεί δικαίωμα αμοιβής μόνο σε δημιουργούς και εκτελεστές. Θα πρέπει να ψηφιστεί διάταγμα για να ολοκληρωθεί η μεταφορά της οδηγίας. Στο εν λόγω διάταγμα θα καθορίζεται τόσο το πραγματικό ποσό της αμοιβής όσο και ένας κατάλογος των ιδρυμάτων που εξαιρούνται από οποιοδήποτε δικαίωμα δημόσιου δανεισμού.

Στην Ολλανδία το αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού αναλώνεται μετά την πρώτη εγκεκριμένη διανομή του οικείου αντικειμένου· η ολλανδική νομοθεσία προβλέπει δικαίωμα αμοιβής για δημιουργούς, εκτελεστές και παραγωγούς φωνογραφημάτων και ταινιών.

Ο πορτογαλικός νόμος περί πνευματικών δικαιωμάτων περιλαμβάνει αποκλειστικό δικαίωμα διανομής για δημιουργούς, εκτελεστές και παραγωγούς φωνογραφημάτων και βιντεογραφημάτων, καλύπτοντας ρητώς το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού. Το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού εξακολουθεί να ισχύει μετά τη διανομή.

Στη Σουηδία, ένα νέο σύστημα δικαίωμα δημόσιου δανεισμού άρχισε να εφαρμόζεται το 1999, σύμφωνα με το οποίο χορηγείται αμοιβή για δημόσιο δανεισμό βιβλίων, φωνογραφημάτων και μουσικής που έχει εκτυπωθεί σε δημόσιες ή σχολικές βιβλιοθήκες. Το ήμισυ του ποσού που καταβλήθηκε για το δανεισμό φωνογραφημάτων αποδίδεται στους δημιουργούς και το υπόλοιπο στους εκτελεστές.

Στη Φινλανδία, εφαρμόζεται σύστημα δικαίωμα δημόσιου δανεισμού που βασίζεται στο νόμο του 1961 σχετικά με τις επιχορηγήσεις και τις επιδοτήσεις για δημιουργούς και μεταφραστές. Το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού καλύπτεται από το αποκλειστικό δικαίωμα διανομής και δύναται να αναλωθεί, εκτός σε περιπτώσεις δημοσίου δανεισμού κινηματογραφικών έργων ή προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Επομένως, μόνο οι δημιουργοί κινηματογραφικών έργων και προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών απολαύουν αποκλειστικό δικαίωμα

δημόσιου δανεισμού μόλις πραγματοποιηθεί η διανομή. Οι δημιουργοί άλλων έργων απολαύουν, κατ' αρχήν, δικαίωμα αμοιβής για δημόσιο δανεισμό²⁰.

3.1.3 Θέματα ψηφιακής αναπαραγωγή

Αναπαραγωγή είναι η παραγωγή ενός ή περισσοτέρων αντιτύπων του έργου που συνήθως γίνεται με βάση την υλική ενσωμάτωση, η οποία πραγματοποιείται με την εγγραφή. Τέτοια αντίτυπα μπορεί να είναι βιβλία, φωτοαντίγραφα, μικροφίλμ CD κλπ. Η αναπαραγωγή μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε μέσο, όπως με μηχανικά, φωτοχημικά, φωτοτυπικά, ηχητικά, ηλεκτρονικά ή ψηφιακά, καθώς και σε οποιαδήποτε μορφή υλική ή άυλη. Στην πράξη της αναπαραγωγής εμπίπτουν τόσο τα προσωρινά όσο και τα μόνιμα αντίγραφα.

Η φωτοτυπική αναπαραγωγή βιβλίων, περιοδικών, ή άλλων εντύπων ή ηλεκτρονικών εκδόσεων, καθιστά το έργο προσιτό στο κοινό με ένα εύκολο και φτηνό τρόπο. Η πρακτική αυτή, προκαλεί σημαντική ζημιά στους συγγραφείς και στους εκδότες που χάνουν έτσι τα ποσοστά των πωλήσεων. Όπως είναι γνωστό, η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει την ελεύθερη φωτοτυπική αναπαραγωγή βιβλίων εντύπων ή άλλου υλικού της βιβλιοθήκης. Όσον αφορά στην ελεύθερη αναπαραγωγή εντός των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων, το άρθρο 21 του Ν. 2121/1993 επιτρέπει, «χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, την αναπαραγωγή αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό Ίδρυμα, άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή περιοδικό, συντόμων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων συντόμου έργου ή έργων των εικαστικών τεχνών, στο μέτρο που η αναπαραγωγή αυτή δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και δεν εμποδίζει την κανονική εκμετάλλευση. Η αναπαραγωγή θα πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή».²¹

²⁰ Έκθεση της επιτροπής στο συμβούλιο, στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και στην οικονομική και κοινωνική επιτροπή σχετικά με το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού στην Ευρωπαϊκής Ένωση (<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=el&ihtmlang=el&lng1=el,nl&lng2=da,de,el,en,es,fi,fr,it,nl,pt,sv,&val=266976:cs&page=>) Ημερομηνία πρόσβασης: 11 Ιουνίου 2008

²¹ Παπαζογλου, Β.Ι. Οριζόντια δράση ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: νομικά ζητήματα. Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008 <http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Papazoglou.pdf>

Σε διεθνές επίπεδο ουσιώδης είναι η διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης που αναγνωρίζει στους δημιουργούς λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέψουν την αναπαραγωγή των έργων τους με οποιονδήποτε τρόπο και οποιαδήποτε μορφή. Οι εθνικές νομοθεσίες διατηρούν την ευχέρεια να προβλέπουν περιορισμούς του δικαιώματος αναπαραγωγής σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, υπό τον όρο ότι η αναπαραγωγή αυτή δεν βλάπτει την κανονική εκμετάλλευση του έργου, ούτε προκαλεί αδικαιολόγητη βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού. Συνεπώς οι περιορισμοί του δικαιώματος αναπαραγωγής είναι σύμφωνοι με το πνεύμα και το γράμμα της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, εφόσον πληρούνται τα τρία αυτά κριτήρια, δηλαδή προβλέπονται σε ειδικές περιπτώσεις, δεν βλάπτεται η κανονική εκμετάλλευση του έργου και δεν προκαλείται αδικαιολόγητη βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού. Τα τρία αυτά κριτήρια είναι γνωστά ως «τεστ των τριών βημάτων» (σταδίων) (three steps test).

Η συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία, δεν περιλαμβάνει ειδική διάταξη για το δικαίωμα αναπαραγωγής, γίνεται όμως αναφορά στο άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης. Αυτό προκύπτει από την παραπομπή του άρθρου 1.4 της Συνθήκης αυτής στα άρθρα 1 έως 21 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης μεταξύ των οποίων και το άρθρο 9, αλλά και από την σχετική σε ψηφιακή Δήλωση που συμφωνήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης (1996) σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως ορίζεται στο άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, καθώς και οι σχετικές εξαιρέσεις, έχουν πλήρη εφαρμογή στο ψηφιακό περιβάλλον, ιδίως όσον αφορά τη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Διευκρινίζεται επίσης ότι η αποθήκευση προστατευμένων έργων σε ψηφιακή μορφή αποτελεί αναπαραγωγή κατά την έννοια του άρθρου 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης.

Σύμφωνα με τη παράγραφο 2 του άρθρου 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, οι εθνικές νομοθεσίες διατηρούν την ευχέρεια να επιτρέψουν περιορισμούς του δικαιώματος αναπαραγωγής σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις με τον όρο ότι η αναπαραγωγή αυτή δεν βλάπτει την κανονική εκμετάλλευση του έργου, ούτε προκαλεί αδικαιολόγητη βλάβη στα νομικά συμφέροντα του δημιουργού.

Κάθε αναπαραγωγή προξενεί ζημιά στο δικαιούχο, το ερώτημα είναι αν η αναπαραγωγή αυτή βλάπτει την κανονική εκμετάλλευση του έργου και αν δεν την βλάπτει, αν προκαλεί «αδικαιολόγητη» βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του

δημιουργού, αφού συνήθως η πρακτική αυτή ματαιώνει την προμήθεια αντιτύπων από το νόμιμο εμπόριο και στερεί το δημιουργό από την αμοιβή του²².

3.1.4 Το πρόβλημα διατήρησης υλικού

Ανέκαθεν, ένας από τους ρόλους της βιβλιοθήκης ήταν να διατηρήσει το υλικό της ως πολιτισμικό υλικό για τις επόμενες γενεές. Ιστορικά, οι βιβλιοθήκες έχουν διατηρήσει υλικό για χρήση τόσο των σύγχρονων όσο και των μελλοντικών γενεών. Στην πραγματικότητα, η νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να δημιουργήσουν αντίγραφα του έντυπου και του ψηφιακού υλικού που κατέχουν για λόγους διατήρησης. Η αντιγραφή ενός έργου προκειμένου να αρχειοθετηθεί ή να διαφυλαχθεί σε μια συλλογή βιβλιοθήκης θεωρείται ευθύνη της βιβλιοθήκης καθώς και του επαγγέλματος της πληροφόρησης. Είναι σημαντικό και προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος ότι οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν κατ'εξάιρεση να κάνουν αντίγραφα για να προστατεύουν το πρωτότυπο όπως επίσης να διαθέσουν το αντίγραφο για τις ίδιες χρήσεις που διαθέτουν και το πρωτότυπο. Επιπλέον και στην Οδηγία της Ε.Ε. 2001/93 για την εναρμόνιση του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας προβλέπεται εξαίρεση για εργασίες αναπαραγωγής από δημόσιες βιβλιοθήκες και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το θέμα όμως περιπλέκεται ιδιαίτερα όσον αφορά το ποιος κατέχει τα δικαιώματα διατήρησης του ψηφιακού υλικού. Οι βιβλιοθήκες που έχουν ψηφιακές πηγές πολύ πιθανό να μην έχουν το δικαίωμα, με βάση τους όρους του συμβολαίου, να διατηρήσουν το υλικό τους. Συνήθως τα συμβόλαια των αδειών απαγορεύουν στις βιβλιοθήκες να διατηρήσουν το ψηφιακό τους υλικό.

Ορισμένοι προμηθευτές πιστεύουν ότι δεν είναι προς όφελός τους να διατηρούν παλιότερο ψηφιακό υλικό, εξαιτίας του περιορισμένου χρόνου και χώρου, αλλά και της οικονομικής υποστήριξης. Πέρα από αυτά, που αποτελούν ξεκάθαρα δική τους επιλογή, υπάρχει και η πιθανότητα να αντιμετωπίζουν και περιορισμούς από την πλευρά των εκδοτών και των συγγραφέων οι οποίοι εξακολουθούν να διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα επιτρέποντας μεν στους προμηθευτές να

²² Καλλινίκου, Διονυσία. Αρχαία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap-Kallinikou.pdf>

διανέμουν ψηφιακά το έργο τους, όχι όμως και να αποθηκεύουν τις εργασίες τους επί αόριστον.

Ακόμη, αν κάποιος προμηθευτής κηρύξει πτώχευση, πιθανόν η εταιρία να μην έχει τους πόρους να διατηρήσει ένα ψηφιακό αρχείο. Είναι αδιευκρίνιστο πως ακριβώς μπορεί να γίνει με το καλύτερο δυνατό τρόπο η διατήρηση των ψηφιακών πηγών. Εάν υπάρχει ψηφιακό αρχείο, πρέπει επίσης να υπάρξει και η πρόνοια της μετατροπής του με βάση την εξέλιξη της τεχνολογίας, ώστε να υπάρχει η σιγουριά ότι αυτό που διατηρείται θα μπορεί να διαβαστεί και στο μέλλον. Και ποιος αποφασίζει για το ποιο υλικό θα διατηρηθεί και σε ποια χρονική στιγμή; Για παράδειγμα, θα έπρεπε οι ιστοσελίδες να αρχειοθετούνται; Και αν ναι, πως μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο εφόσον συνεχώς τροποποιούνται;

Ο νόμος του Copyright, στην πραγματικότητα επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να κρατούν αντίγραφα του έντυπου και ψηφιακού υλικού τους για λόγους ακριβώς διατήρησης του. Οι βιβλιοθήκες έχουν καταφέρει να διατηρήσουν κάποια προνόμια όσον αφορά στη διαχείριση του ψηφιακού υλικού γιατί ειδάλλως το copyright δεν ικανοποιεί τον αρχικό του στόχο που είναι η προώθηση των επιστημών και των χρήσιμων για την ανθρωπότητα τεχνών.

3.2 Κατάθεση αντιτύπων στις βιβλιοθήκες

Η πνευματική ιδιοκτησία στηρίζεται στην αρχή της προστασίας. Το έργο προστατεύεται από τη δημιουργία του χωρίς να χρειάζεται η τήρηση ορισμένων διατυπώσεων για τη κτήση ή την άσκηση του δικαιώματος (άρθρο 1 παρ.1 και άρθρο 6 παρ.2 Ν.2121/1993, άρθρο 5 παρ.2 Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης). Είναι γνωστό ότι ο δημιουργός αποκτά το δικαίωμα αυτομάτως από τη δημιουργία του έργου. Η κατάθεση αντιτύπων στην Εθνική Βιβλιοθήκη αποτελεί μια καθαρά διοικητική διαδικασία που σκοπό έχει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον εμπλουτισμό των εθνικών αρχείων, αλλά δεν αποτελεί προϋπόθεση για τη κτήση ή την κατοχύρωση του δικαιώματος.

Ο νέος νόμος για την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας και τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες προβλέπει ότι οι εκδότες ή οι συγγραφείς, όταν δεν υπάρχει εκδότης, υποχρεούνται να καταθέτουν δύο αντίτυπα κάθε είδους εντύπων που εκδίδουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη και δύο στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (άρθρο 12 παρ.7 Ν. 3149/2003 ΦΕΚ: Α 141/10.06.2003). Η υποχρέωση καταβολής αφορά και τις

οπτικοακουστικές και ηλεκτρονικές εκδόσεις σε φυσική μορφή ή σε μορφή προσβάσιμη μέσω διαδικτύου. Οι ρυθμίσεις αυτές εφαρμόζονται αναλόγως και για τη κατάθεση σε Δημόσια Βιβλιοθήκη παντός εν γένει υλικού που παράγεται στην έδρα κάθε Δημόσιας Βιβλιοθήκης. Προβλέπονται επίσης ρυθμίσεις για την αριθμοδότηση των εντύπων. Η μη κατάθεση αντιτύπων στην Εθνική Βιβλιοθήκη και στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες, καθώς και η παράλειψη λήψης διεθνούς αριθμοδότησης, τιμωρείται με διοικητικό πρόστιμο.

Προβλέπεται επίσης και η δυνατότητα κατάθεσης έργων που δεν έχουν εκδοθεί. Ειδικότερα, το άρθρο 12 παρ. 10 Ν.3149/2003 ΦΕΚ: Α 141/10.06.2003 ορίζει ότι το υλικό που δεν έχει εκδοθεί μπορεί να κατατίθεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη για την ένταξή του στη συλλογή της. Η κατάθεση όμως αυτή αποδεικνύει μόνο το χρόνο κατάθεσης και δεν έχει καμία σχέση με την πνευματική ιδιοκτησία. Αντίγραφο του υλικού που κατατίθεται χορηγείται μόνο στον καταθέτη ή σε εκδοχέα του δικαιώματος ή σε κληρονόμο και με τη δική τους δαπάνη.

Η ρύθμιση είναι διοικητικού χαρακτήρα και έχει στόχο να διευκολύνει μια κατηγορία συγγραφέων που παραδίδουν τα έργα τους τα οποία δεν έχουν εκδοθεί σε τρίτους με σκοπό τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς ή την ενδεχόμενη εκμετάλλευσή τους και έχουν το φόβο μήπως γίνει «υποκλοπή» του έργου τους χωρίς τη συναίνεση τους.

3.3 Πρώτη πώληση “First Sale Doctrine”

Ο όρος πρώτη πώληση ή first sale doctrine καθιερώθηκε στο Αμερικανικό Δίκαιο ώστε να δικαιολογηθούν σε δίκες τα βιβλιοπωλεία «μεταχειρισμένων βιβλίων». Μόλις αποκτήσει σύμφωνα με το νόμο μια βιβλιοθήκη ή ένα άτομο ένα αντίγραφο μιας εργασίας, το «δόγμα της πρώτης πώλησης» του copyright (17 U.S.C. παράγραφος 109) επιτρέπει στη βιβλιοθήκη ή το άτομο αυτό να μπορεί να ασκήσει μία άλλη εξαίρεση του αποκλειστικού δικαιώματος του «copyright», το δικαίωμα να διανέμει το αντίγραφο, χωρίς την άδεια του κατόχου των πνευματικών δικαιωμάτων. Η πρώτη πώληση επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να δανείζουν βιβλία ή κάνουν διαδανεισμό χωρίς να διαπράττουν καταπάτηση των πνευματικών δικαιωμάτων των δανειζόμενων έργων. Το δικαίωμα αυτό του «δόγματος της πρώτης πώλησης» δεν ίσχυσε μέχρι τώρα και για το ψηφιακό περιβάλλον. Στο συμβατικό κόσμο, η βιβλιοθήκη δάνειζε τα αντίτυπα των βιβλίων της στους χρήστες της και για τη

συγκεκριμένη περίοδο που τα βιβλία ήταν δανεισμένα κανείς άλλος χρήστης αλλά ούτε και η ίδια η βιβλιοθήκη μπορούσε να έχει πρόσβαση σ' αυτά. Στο ψηφιακό περιβάλλον, τα ψηφιακά αντίγραφα δανείζονται στο χρήστη χωρίς όμως η βιβλιοθήκη να χάνει την πρόσβαση στο υλικό αυτό έστω και προσωρινά. Το θέμα λοιπόν της εφαρμογής του «δόγματος της πρώτης πώλησης» και στο ψηφιακό περιβάλλον βρίσκει αντίθετους τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων του υλικού, οι οποίοι ανησυχούν για ενδεχόμενη μεγάλη μείωση των εσόδων τους από τις πωλήσεις των έργων τους σε ψηφιακή μορφή, καθώς οι βιβλιοθήκες εξουσιοδοτούνται για την δημιουργία ακριβών αντιτύπων και για την ηλεκτρονική τους διακίνηση

Για τις βιβλιοθήκες από την άλλη μεριά, ο δανεισμός του υλικού τους στους χρήστες είναι μια αυτονόητη, κεντρική υπηρεσία του πλαισίου λειτουργίας τους. Το «δόγμα της πρώτης πώλησης επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να «μοιράζονται» το υλικό που αποκτούν με νόμιμες διαδικασίες με τους χρήστες τους. Επιπλέον, ο διαδανεισμός μεταξύ βιβλιοθηκών είναι ζωτικής σημασίας ιδιαίτερα για μικρές βιβλιοθήκες. Δεδομένου όμως ότι όλο και περισσότερο υλικό διατίθενται αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή το οποίο δεν δανείζεται, η ανησυχία των βιβλιοθηκών μεγαλώνει ως προς το πώς θα μπορέσουν να συνεχίσουν να ικανοποιούν τις πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών. Οι βιβλιοθήκες δεν μπορούν να αντέξουν τα νέα οικονομικά μεγέθη. Έτσι, εξετάζουν νέα επιχειρησιακά μοντέλα για το ηλεκτρονικό υλικό. Ήδη, πολλές βιβλιοθήκες αγοράζουν ηλεκτρονικά βιβλία και καταβάλλουν τιμές που διαμορφώνονται βάσει του αριθμού των δανεισμών αντί να προχωρήσουν στην αγορά ενός αντιγράφου ενός ηλεκτρονικού βιβλίου.

3.4 Οι βιβλιοθήκες ως ισορροπιστές στο νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων

Τα παλαιότερα χρόνια οι βιβλιοθήκες έπαιζαν τον ρόλο του φύλακα ενός πολιτισμού, στον οποίο η «τυπωμένη σελίδα» ήταν η πλέον διαδεδομένη μέθοδο ανταλλαγής πληροφοριών. Σ' αυτή τη πολιτιστική παράδοση και τη βιομηχανία που αναπτύχθηκε γύρω από το βιβλίο, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των εμπλεκόμενων μερών, δηλαδή των δημιουργών, εκδοτών βιβλιοθηκών και χρηστών ήταν αυστηρώς οροθετημένα. Σήμερα παρατηρούμε γύρω μας να αλλάζει ο τρόπος που η κοινωνία δέχεται και επεξεργάζεται την πληροφορία. Οι βιβλιοθηκονόμοι καλούνται να διαλέξουν μεταξύ των ρόλων του βιβλιοφύλακα από τη μια πλευρά και

του πληροφοριολόγου από την άλλη, ενώ οι βιβλιοθήκες είναι οι χώροι διαχείρισης και διαφύλαξης του πιο πολύτιμου προϊόντος της εποχής μας, της πληροφορίας. Οι βιβλιοθήκες παραμένουν αφοσιωμένες σε μια ισορροπία του νόμου για το copyright επειδή χωρίς αυτόν, δεν μπορούν να φτάσουν τον αντικειμενικό τους στόχο, 'την ανάπτυξη της προόδου της Επιστήμης και των χρήσιμων τεχνών' προς όφελος του κοινού. Η γνώση και η ανακάλυψη εξαρτώνται από την πρόσβαση στην πληροφορία και ισότιμη πρόσβαση μπορεί να επιτευχθεί όταν δεν υπάρχει υποχρέωση πληρωμής. Οι βιβλιοθήκες πληρώνουν την πληροφορία που θα μοιραστούν με το κοινό τους. Καθώς περισσότερη πληροφορία γίνεται διαθέσιμη μόνο σε ψηφιακή μορφή, είναι σημαντικό να μπορούν όλοι να χρησιμοποιούν την ίδια πληροφορία και να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και με την έντυπη μορφή.

Οι βιβλιοθήκες είναι συχνά οι μόνες οντότητες που παρέχουν πρόσβαση σε μεγάλο μέρος των κατοχυρωμένων έργων που χάνουν την αγοραστική τους αξία πολύ πριν την λήξη των δικαιωμάτων και επίσης συχνά είναι οι μόνες οντότητες που παρέχουν υλικό δημοσίου ενδιαφέροντος. Επιπλέον βοηθούν τους χρήστες στην παροχή, κατοχυρωμένων και δημοσίου ενδιαφέροντος υλικού, εργασιών και στην εξάσκηση των δικαιωμάτων υπό τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς και στα δικαιώματα του δημιουργού από το νόμο. Η δημιουργία νέας σκεπτόμενης περιουσίας βασισμένη στη παλιά ενθαρρύνεται από την ύπαρξη της βιβλιοθήκης. Οι βιβλιοθήκες είναι μέρη όπου το κοινό και τα συμφέροντα συναντώνται. Οι πολλαπλοί ρόλοι των βιβλιοθηκών σαν κοινωνικοί οργανισμοί θέτουν την ισορροπία στο νόμο, και διαμορφώνονται απ' αυτόν.

Εξαιτίας των ρόλων τους οι βιβλιοθηκονόμοι και οι ενώσεις τους δίνουν μεγάλη προσοχή σ' αυτή την ισορροπία και στην ανάγκη να προωθήσουν τα δικαιώματα των χρηστών καθώς και των δικαιωμάτων των δημιουργών.

Οι βιβλιοθήκες είναι μια μικρή αλλά σημαντική αγορά έργων που έχουν εκδοθεί. Η πλειοψηφία των κατοχυρωμένων έργων σε συλλογές των βιβλιοθηκών έχουν αγοραστεί ή αποκτήθηκαν μέσα από συμφωνίες. Συχνά οι βιβλιοθήκες πληρώνουν περισσότερο από έναν μεμονωμένο αγοραστή για κατοχυρωμένες δουλειές. Αυτό ισχύει περισσότερο για εγγραφές σε περιοδικές εκδόσεις, σε σύγχρονες κυκλοφορίες, και σε ηλεκτρονική πληροφορία. Αυτές οι υψηλότερες τιμές ισχύουν λόγω της πολλαπλής χρήσης στις βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες συχνά προσθέτουν τις αγορές τους ή τις άδειες για να εμπλουτίσουν την αγοραστική τους δύναμη. Στο ηλεκτρονικό περιβάλλον, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι ένας σύνδεσμος

από βιβλιοθήκες διαπραγματεύεται εκ μέρους όλων των μελών της, ή ένα πρακτορείο ομοσπονδιακής βιβλιοθήκης μπορεί να διαπραγματεύεται συμφωνίες εκ μέρους όλων των δημοσίων βιβλιοθηκών σε μια περιοχή.

Οι βιβλιοθηκονόμοι αναγνωρίζουν ότι οι περισσότεροι χρηστές κατοχυρωμένου υλικού δεν γνωρίζουν την ανεξαρτησία μεταξύ του ισορροπημένου νόμου και πολιτικής για την πρόσβαση σε πληροφορίες και για την απόκτηση της γνώσης. Το κοινό θεωρεί τα δικαιώματα του δεδομένα.

Οι βιβλιοθηκονόμοι, δρουν ως ο μεγαλύτερος σύμμαχος του δημοσίου καλού διασφαλίζοντας ακριβοδίκαιη πρόσβαση σε πληροφορίες για όλους τους τομείς του πληθυσμού. Οι βιβλιοθήκες, ειδικότερα οι ερευνητικές, αποτελούν μια σημαντική αγορά και λειτουργούν ως σημαντικά σημεία πρόσβασης για μια μεγάλη γκάμα προϊόντων παραδοσιακής και ηλεκτρονικής πληροφορίας. Υπάρχουν θεμελιώδη προβλήματα δημοσίας πολιτικής τα οποία είναι σημαντικό κομμάτι του έντυπου περιβάλλοντος και αυτά τα προβλήματα εμποδίζουν την εξέλιξη του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος πληροφοριών. Ο λόγος και ο χαρακτήρας της χρήσης πνευματικής ιδιοκτησίας είναι να υπηρετεί τα κοινωνικά ενδιαφέροντα και το δημόσιο συμφέρον. Η νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων έχει σκοπό να ενθαρρύνει τη μάθηση, τον ελεύθερο λόγο και την εξέλιξη της γνώσης. Το όλο σκεπτικό της νομοθεσίας είναι βασισμένο γύρω από την εργασία, με τους κάτοχους να έχουν δικαιώματα ειδικής χρήσης για περιορισμένο χρόνο.

Ένα σημαντικό ερώτημα είναι: «Πως μπορεί η εξέλιξη της ηλεκτρονικής πληροφορίας να επιβραβεύσει μεμονωμένα άτομα και την κοινωνία για την επένδυση που χρειάζεται για να υποστηριχτεί το έργο εφευρετών, επιστημόνων, ακαδημαϊκών και άλλων δημιουργών, χωρίς να περιορίζει άσκοπα τα δικαιώματα των υπολοίπων χρηστών;» Πρέπει να υπάρξει προσπάθεια για ένα σύστημα ενθάρρυνσης για δημιουργία και νέα γνώση στο ηλεκτρονικό περιβάλλον. Αυτό το σύστημα θα είναι μια δημόσια επένδυση με μια προσδοκία για δημόσιο κέρδος. Η παράδοση στις βιβλιοθήκες, και στην κοινωνία σαν σύνολο, είναι μια ανοιχτή και ίση πρόσβαση στην πληροφορία, και αυτή η παράδοση απειλείται από το νέο περιβάλλον της ηλεκτρονικής πληροφορίας. Η αρχή της ανοιχτής και ίσης πρόσβασης είναι αυτή που χρειάζεται προσοχή, και προστασία, καθώς εισχωρούμε στο ηλεκτρονικό περιβάλλον. Αυτή η ισότιμη πρόσβαση είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφευχθεί η διαστρωμάτωση των χρηστών της πληροφορίας βάσει είτε της σχέσης τους με ένα ίδρυμα ή της ικανότητας τους να πληρώνουν την

απαραίτητη συνδρομή. Μια τέτοια διαστρωμάτωση θα ήταν καταστροφικό πλήγμα στον ιστό της δημιουργίας και διάδοσης της γνώσης και στην κοινωνία μας²³.

²³ American Library Association. Libraries and Copyright in the Digital Age. 27 Μαρτίου 2008.
Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008
<<http://www.ala.org/ala/washoff/woissues/copyrightb/copyright.cfm>>

ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

4.1. Ψηφιακές βιβλιοθήκες

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι οργανωμένες συλλογές ψηφιακού περιεχομένου, οι οποίες έχουν καταστήσει δυνατό με την ενσωμάτωση και τη χρησιμοποίηση ενός αριθμού τεχνολογιών την επιγραμμική (online) διαθεσιμότητα του ψηφιακού περιεχομένου τους σε παγκόσμια κλίμακα. Σχετίζονται με μια πολύ μεγαλύτερη νομική, οικονομική, κοινωνική οργάνωση. Η νομική διάσταση έγκειται στην κωδικοποίηση της δυναμικής εξέλιξης της ευρύτερης οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης. Οι σχετικές περιοχές της νομικής περιλαμβάνουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, απόδοσης και άλλων θεμάτων όπως κυριότητα, δυσφήμιση, δίκαιο επικοινωνιών και διεθνές δίκαιο.

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες δεν είναι μόνο απλές συλλογές ψηφιακών εγγράφων και αντικειμένων αλλά πρόκειται για εφαρμογές, που προσφέρουν το περιεχόμενο αλλά ταυτόχρονα και τα απαραίτητα εργαλεία για την οργάνωση, επεξεργασία, δόμηση και προσπέλαση της αποθηκευμένης πληροφορίας από τους χρήστες. Έχοντας ως βάση αυτήν την προσέγγιση η ψηφιακή βιβλιοθήκη υποστηρίζεται από μια βάση δεδομένων, αφού σύμφωνα με το νόμο, βάση δεδομένων είναι η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή άλλο τρόπο (άρθρο 2 παρ. 2α ν. 2121/1993 και άρθρο 3 και 1 παρ. 2 Οδηγίας 96/9).

Οι βιβλιοθήκες δεν αποτελούν πλέον «αποθηκευτικούς χώρους» έντυπου υλικού που λίγοι μπορούν να συμβουλευονται μόνο μετά από επίσκεψη στον φυσικό χώρο των βιβλιοθηκών. Η ψηφιακή εποχή δίνει στις βιβλιοθήκες τη δυνατότητα προσφοράς υπηρεσιών από απόσταση, επιτρέπει την πρόσβαση των χρηστών των βιβλιοθηκών σε περισσότερες πηγές και καθιστά τις βιβλιοθήκες ως τους κατεξοχήν φορείς όχι μόνο διατήρησης αλλά κυρίως διάδοσης και προώθησης των επιστημών και του πολιτισμού. Στην ψηφιακή εποχή, ο ρόλος των βιβλιοθηκών διευρύνεται. Οι βιβλιοθήκες συμμετέχουν πλέον ενεργά στην εκπαίδευση και στην ίδια την παραγωγή της πληροφορίας²⁴.

²⁴ Φράγκου, Άννα. Βιβλιοθήκες και Πνευματικά Δικαιώματα στη σύγχρονη εποχή. 22 Ιουνίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008
<<http://www.lib.uom.gr/content/blogcategory/89/76/lang,iso8859-7/>>

Στο ψηφιακό περιβάλλον, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου είναι ακόμη πιο σημαντικός απ'ότι στο παρελθόν. Στις ηλεκτρονικές και στις εικονικές βιβλιοθήκες, οι πληροφορίες, οποιαδήποτε μορφή και αν λαμβάνουν, ηλεκτρονική ή μη, πρέπει να επιλεγούν και να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας, ενώ κατά την αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο ο χρήστης έχει περισσότερο από ποτέ ανάγκη βοήθειας για να μπορέσει να βρει την κατάλληλη και χρήσιμη πληροφορία από την αχανή μάζα των πληροφοριών που κυκλοφορούν στο Διαδίκτυο. Την αναγκαιότητα της αποτελεσματικής συμβολής του βιβλιοθηκονόμου καταδεικνύει με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο η ακόλουθη περιγραφή : Το Διαδίκτυο είναι μια εικονική βιβλιοθήκη, ωστόσο όλα τα βιβλία έχουν πέσει στο πάτωμα και επιπλέον αλλάζουν συνεχώς θέση. Ο μόνος τρόπος για να βρεθεί μια τάξη στα ράφια της διαδικτυακής βιβλιοθήκης είναι η συνδρομή του βιβλιοθηκονόμου²⁵.

Στην σύγχρονη εποχή, τα βιβλία μεταμορφώνονται σε e-books και οι βιβλιοθήκες αποκτούν ηλεκτρονική μορφή. Η προσφορά της γνώσης μέσα από τις βιβλιοθήκες δεν γίνεται πλέον αποκλειστικά μέσα από τον φυσικό χώρο της βιβλιοθήκης, αλλά η αναζήτηση των τίτλων είναι δυνατό να πραγματοποιείται από τον προσωπικό χώρο του χρήστη.

Κατά συνέπεια, η ψηφιακή βιβλιοθήκη για να λειτουργήσει προϋποθέτει κατάλληλα μηχανήματα, λογισμικό και ψηφιακό υλικό. Το ψηφιακό περιεχόμενο που διατίθεται μπορεί να ανήκει στην ίδια τη βιβλιοθήκη ή να είναι διαθέσιμο από άλλο αντίστοιχο φορέα.

Τα πνευματικά δικαιώματα αποτελούν ένα πολύ σημαντικό θέμα που θα πρέπει να απασχολήσει σοβαρά έναν πολιτιστικό οργανισμό συμπεριλαμβανομένων και των βιβλιοθηκών πριν αποφασίσει να εμπλακεί σε μια διαδικασία ψηφιοποίησης του περιεχομένου που διαθέτει, ιδιαίτερα στην περίπτωση που ο σκοπός της ψηφιοποίησης είναι η προβολή του υλικού στο Διαδίκτυο.

4.2 Ψηφιακό αντίγραφο

Στο συνδεδεμένο ψηφιακό κόσμο είναι πιο δύσκολο να εφαρμοστούν οι βασικές αρχές των πνευματικών δικαιωμάτων. Η νομοθεσία για το copyright σε όλα

²⁵ Συνοδινού, Άννα. Ημερομηνία πρόσβασης: 15 Ιουνίου 2008
<<http://copyright2005.lib.aegean.gr/docs/Synodinou.doc>>

τα κράτη ψηφίστηκε με βάση το προϋπάρχον μοντέλο της έντυπης μορφής. Ουσιαστικά ο νόμος πάντοτε βασιζόταν στην ιδέα του 'αντιγράφου'. Ένα από τα πιο αποκλειστικά δικαιώματα που παρέχει το copyright είναι το δικαίωμα της αναπαραγωγής ή αλλιώς το δικαίωμα της δημιουργίας ενός αντιγράφου. Πριν από τη ψηφιακή τεχνολογία, ένα αντίγραφο ήταν ένα φυσικό, από αντικείμενο που η διαδικασία της αναπαραγωγής ή αντιγραφής του ήταν δύσκολη και ακριβή. Τα μηχανήματα αντιγραφής και οι εγγραφείς vcr -videocassette recorders- διευκόλυναν την παραπάνω διαδικασία. Η πραγματική αλλαγή όμως έγινε με τη ψηφιακή τεχνολογία.

Τα ψηφιακά αντίγραφα είναι εύκολο να δημιουργηθούν, να τροποποιηθούν και να παραποιηθούν. Εκτός των άλλων, είναι ιδιαίτερα εύκολο να διανεμηθούν σε πολλά και διαφορετικά μέρη μέσω των δικτύων. Για τους λόγους αυτούς, είναι πιο δύσκολο για τους ιδιοκτήτες των δικαιωμάτων να διαχειρίζονται και να ελέγχουν τα δικαιώματά τους στα ψηφιακά αντίγραφα. Μπορούν ακόμη να δημιουργηθούν ψηφιακά αντίγραφα και χωρίς να υπάρχει πρόθεση. Όταν μεμονωμένοι χρήστες έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο δημιουργούνται αυτομάτως 'αντίγραφα τυχαία' στην μνήμη 'random access memory' του υπολογιστή τους, ακόμη και αν αυτά είναι προσωρινά.

Ακόμη, τα ψηφιακά αντίγραφα έχουν παροδική φύση. Σε αντίθεση με ένα βιβλίο το οποίο μπορεί να αγοραστεί και ο αγοραστής του το έχει για όσο χρονικό διάστημα επιθυμεί, στο ψηφιακό αντίγραφο ο χρήστης μπορεί να έχει πρόσβαση σήμερα, αλλά δεν ισχύει το ίδιο και για αύριο. Για το λόγο αυτό βασικές λειτουργίες της βιβλιοθήκης που βασίζονται στην ιδιοκτησία και στη σχετική μονιμότητα ενός αντιγράφου, όπως είναι ο δανεισμός, η ανάπτυξη των συλλογών και η συντήρηση έχουν αλλάξει ριζοσπαστικά εξαιτίας των ψηφιακών τεχνολογιών.

Η τάση για τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών (Digital Libraries) ολοένα και μεγαλώνει, γεγονός που ενισχύεται και από την εξέλιξη της Πληροφορικής. Άλλωστε, ο βασικός σκοπός και το έργο που καλείται να επιτελέσει μια βιβλιοθήκη είναι να δώσει το υλικό της στο κοινό, με τον πιο εύκολο τρόπο και στην πληρέστερη μορφή, προφυλάσσοντας παράλληλα και τα δικαιώματα του δημιουργού. Αυτό γίνεται με δύο τρόπους: μεταφέροντας σε ψηφιακή μορφή παλιά βιβλία, για τα οποία δεν υπάρχει πια η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και νέα βιβλία κατόπιν συνεννόησης με τον εκδότη. Οι εκδότες, τουλάχιστον στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, φαίνονται ιδιαίτερα ενθουσιασμένοι με την ιδέα μιας

ψηφιακής μεταφοράς των έργων τους και την αποθήκευση στις βιβλιοθήκες. Αρκεί η πρόσβαση να γίνεται μέσα από ελεγχόμενα δίκτυα και όχι από το Internet. Τις περισσότερες φορές οι βιβλιοθήκες περιορίζουν την εμφάνιση των ψηφιακών έργων στις οθόνες των υπολογιστών μέσα στους τέσσερις τοίχους του κτιρίου. Οι πληροφορίες, ολόκληρο δηλαδή το βιβλίο με τις φωτογραφίες, τον πίνακα περιεχομένων και οτιδήποτε άλλο περιέχει, μεταφέρονται από τον αποθηκευτικό χώρο και τις βάσεις δεδομένων στην οθόνη του υπολογιστή του επισκέπτη, που φυσικά δεν μπορεί να τι αντιγράψει ή να τις τυπώσει. Υπάρχει μια σειρά από ερευνητικά έργα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση των πνευματικών δικαιωμάτων, τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας, όσο και σε τεχνικό επίπεδο. Σύντομα πάντως, σύμφωνα με τις τελευταίες ενδείξεις, αναμένεται μια νέα έκδοση του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων και ένα πάντρεμα με τις νέες τεχνολογίες, το λεγόμενο ψηφιακό δίκαιο.

4.3 Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων σε ψηφιακό περιβάλλον

Η εφαρμογή των βασικών αρχών του copyright στον ψηφιακό κόσμο φαίνεται ακόμη πιο πολύπλοκη υπόθεση. Ένα από τα αποκλειστικά δικαιώματα του copyright είναι το δικαίωμα αναπαραγωγής του έργου με τη μορφή αντιγράφων. Πριν την ψηφιακή τεχνολογία ένα αντίγραφο ήταν ένα φορητό, φυσικό αντικείμενο που πριν ήταν δύσκολο, ιδιαίτερα δαπανηρό ή επίπονο να δημιουργηθεί. Τα πράγματα διευκολύνθηκαν με τις φωτοτυπικές μηχανές και τους εγγραφείς βιντεοκασετών αλλά τώρα με τις ψηφιακές τεχνολογίες δεν υπάρχουν πια όρια ή δυσκολίες αντιγραφής. Έτσι, τα ψηφιακά αντίγραφα είναι εύκολο να αναπαραχθούν και να τροποποιηθούν κι εξαιρετικά εύκολο να διαδοθούν σε ευρεία κλίμακα μέσω δικτύων. Για το λόγο αυτό και είναι πιο δύσκολο για τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων να ελέγξουν τη διακίνηση του έργου τους. Η διαστάσεις του θέματος είναι τεράστιες αν σκεφτεί κανείς το γεγονός ότι κάθε χρήστης που χρησιμοποιεί την υπηρεσία του Ιστού αυτόματα κρατά αντίγραφα, τουλάχιστον προσωρινά, των σελίδων που επισκέπτεται στη μνήμη τυχαίας προσπέλασης του υπολογιστή του. Επιπλέον, τα ψηφιακά αντίγραφα έχουν μια παροδική φύση. Αντίθετα από ένα βιβλίο που μπορεί κανείς να αγοράσει και να έχει στην κατοχή του, τα ψηφιακά αντικείμενα στα οποία έχουμε πρόσβαση σήμερα, μπορεί να μην είναι διαθέσιμα αύριο. Κατά συνέπεια, και για τις βιβλιοθήκες, οι παραδοσιακές

λειτουργίες που εξαρτώνται από την ιδιοκτησία και σχετική μονιμότητα ενός αντιγράφου, όπως ο δανεισμός, η ανάπτυξη συλλογής, και η συντήρηση έχουν αλλάξει ριζικά.

Η δημοσιοποίηση οποιουδήποτε περιεχομένου συνεπάγεται την πρόνοια για τη διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού του. Για περιεχόμενο το οποίο δε δεσμεύεται από πνευματικά δικαιώματα (για παράδειγμα πολύ παλιά βιβλία και εφημερίδες) τα πράγματα είναι "εύκολα". Ωστόσο, αρκετοί πολιτιστικοί οργανισμοί αποκομίζουν οφέλη από την πώληση αντικειμένων των συλλογών τους, με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί με τα πνευματικά δικαιώματα. Επίσης, όταν τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε τρίτους, το περιεχόμενο μπορεί να ψηφιοποιηθεί μόνο με την έγκρισή τους. Σε γενικές γραμμές ψηφιοποίηση είναι η διαδικασία με την οποία τα διάφορα στοιχεία ή δεδομένα αναλύονται σε δυαδικό κώδικα και μετασχηματίζονται σε μορφή αναγνώσιμη από ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Το πρωταρχικό βήμα σε σχέση με τα πνευματικά δικαιώματα περιεχομένου που πρόκειται να ψηφιοποιηθεί είναι η εύρεση του ατόμου ή του φορέα που κατέχει τα πνευματικά δικαιώματα. Η προβολή περιεχομένου είναι αδύνατο να προχωρήσει, χωρίς να διασαφηνιστεί η πνευματική ιδιοκτησία του. Ορισμένα αντικείμενα, όπως για παράδειγμα παλιά περιοδικά και εφημερίδες, διέπονται από σαφείς κανόνες σχετικά με τα πνευματικά τους δικαιώματα. Συνήθως, επιτρέπεται η ελεύθερη αναπαραγωγή τους, όταν περάσει συγκεκριμένη χρονική περίοδος από την έκδοσή τους. Αντικείμενα τα οποία εμπίπτουν στην παραπάνω κατηγορία μπορούν να ψηφιοποιηθούν και να προβληθούν ελεύθερα. Στην περίπτωση κατά την οποία τα πνευματικά δικαιώματα του αντικειμένου έχουν παραχωρηθεί στο φορέα υλοποίησης του έργου, είναι απαραίτητη η έγκρισή του, ώστε να προχωρήσει η ψηφιοποίηση και προβολή του. Στην περίπτωση κατά την οποία τα πνευματικά δικαιώματα του αντικειμένου ανήκουν σε τρίτους (άτομα που έχουν παραχωρήσει ή δωρίσει αντικείμενα ιστορικής ή πολιτιστικής αξίας) είναι απαραίτητη η γραπτή έγκρισή τους. Μόνο όταν ο φορέας υλοποίησης του έργου λάβει τη γραπτή έγκρισή, μπορεί να προχωρήσει η ψηφιοποίηση του συγκεκριμένου αντικειμένου. Η άδεια για ψηφιοποίηση και προβολή του ψηφιοποιημένου υλικού μπορεί να συνοδευτεί και από αποζημίωση. Σε ανάλογες περιπτώσεις καλό είναι το κόστος για την απόκτηση

της άδειας ψηφιοποίησης και προβολής να μπορεί να αντισταθμιστεί από την αξία ενσωμάτωσης του συγκεκριμένου αντικειμένου στην ψηφιακή συλλογή²⁶.

Υπάρχουν 3 κατηγορίες ψηφιακών δικαιωμάτων :

α) Δικαιώματα μεταφοράς (transport rights) : καθορίζουν την ψηφιακή επικοινωνία ενός ψηφιακού έργου από ένα σύστημα σε άλλο και διακρίνονται στο δικαιώματα αντιγραφής (copy), μεταβίβασης (transfer) και δανεισμού (loan). Με την αντιγραφή δημιουργείται νέο αντίγραφο του ψηφιακού έργου προς χρήση (π.χ. αγορά από βιβλιοπωλείο σε τιμές ανάλογα με συγκεκριμένες συνθήκες όπως ηλικία κλπ.). Εάν το άτομο που απέκτησε ένα αντίγραφο το μεταβιβάσει σε άλλο χωρίς να δημιουργήσει αντίγραφο, λαμβάνει χώρα η λειτουργία της μεταβίβασης, όπου πλέον το έργο ανήκει στο δεύτερο κάτοχο. Με την εφαρμογή του δικαιώματος δανεισμού, το ψηφιακό έργο αντιγράφεται σε άλλη ηλεκτρονική θέση μαζί με τις πληροφορίες που αναφέρουν τα σχετικά δικαιώματα και τη διάρκεια δανεισμού. Στο χρονικό διάστημα που έχει καθοριστεί ως διάρκεια δανεισμού, το ψηφιακό έργο δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ψηφιακή βιβλιοθήκη από την οποία προέρχεται. Τόσο η ψηφιακή βιβλιοθήκη όσο και ο πελάτης της βιβλιοθήκης περιέχουν εμπιστευμένα συστήματα με ρολόγια. Στο τέλος του χρόνου δανεισμού, το ψηφιακό έργο απενεργοποιείται από το σύστημα του πελάτη και είναι πλέον έτοιμο να επαναχρησιμοποιηθεί από άλλο πελάτη της ψηφιακής βιβλιοθήκης.

β) Δικαιώματα απόδοσης (render rights) : αφορούν τα δικαιώματα παρουσίασης ενός ψηφιακού έργου πέρα από τον έλεγχο των εμπιστευμένων συστημάτων, π.χ. την παρουσίαση ενός βιβλίου ή μίας φωτογραφίας στην οθόνη, το παίξιμο ενός μουσικού κομματιού με μεγάφωνο κλπ. Διακρίνονται τα δικαιώματα παιξίματος (play rights - καθορίζουν τους τρόπους δημιουργίας ενός εφήμερου αντιγράφου π.χ. στην οθόνη), εκτύπωσης (print rights - καθορίζουν τη δημιουργία μόνιμων αντιγράφων του ψηφιακού έργου π.χ. έντυπων) και εξαγωγής (export rights - δημιουργία ενός αντιγράφου του ψηφιακού έργου για ελεύθερη χρήση π.χ. παλαιότερης έκδοσης).

²⁶ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» 2000-2006. Ψηφιοποίηση: καλές πρακτικές και πρακτικές-οδηγίες. 2006. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2006 <<http://digitization.hpclab.ceid.upatras.gr/index.php?action=rights&page=50>>

γ) Δικαιώματα παράγωγης εργασίας (derivative work rights) : αναφέρονται στα δικαιώματα επαναχρησιμοποίησης ψηφιακού έργου για δημιουργία νέου. Εδώ υπάρχουν τα δικαιώματα απόσπασης (extract rights - απομάκρυνση ενός τμήματος για δημιουργία νέου), δικαιώματα επεξεργασίας (edit rights - για την τροποποίηση ενός έργου) και δικαιώματα ενσωμάτωσης (embed rights - για την ενσωμάτωση ενός έργου σε άλλο πιο σύνθετο). Έτσι, ο υπεύθυνος ενός σεμιναρίου σε μία οικονομική σχολή θα μπορεί να συμπεριλάβει στις ηλεκτρονικές σημειώσεις του έναν αριθμό ειδικών εφαρμογών από επιχειρήσεις, προκειμένου όμως να χρησιμοποιηθούν από τους σπουδαστές θα πρέπει να καταβληθούν σχετικά ποσά σε όλους τους αναφερόμενους²⁷.

Το ψηφιακό υλικό μπορεί να αποτελείται από κείμενα, βιβλία, χειρόγραφα, χάρτες, φωτογραφίες και άλλα δημοσιεύματα τα οποία αρχικά είχαν αναλογική μορφή και στην συνέχεια ψηφιοποιήθηκαν ή να πρόκειται για περιεχόμενο το οποίο εξ αρχής δημιουργήθηκε σε ψηφιακή μορφή. Στη δεύτερη περίπτωση είναι φανερό ότι η διευθέτηση των θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πρακτικά ευκολότερη, αφού ο δικαιούχος μπορεί εξ αρχής να προσδιορίσει συμβατικά τους όρους χρήσης του έργου του. Το ίδιο δεν συμβαίνει και στην πρώτη περίπτωση, γιατί η άρνηση του δικαιούχου να χορηγήσει τη σχετική άδεια θα εμποδίσει τη ψηφιοποίηση του έργου. Για υλικό όμως που δεν ανήκει στο δημόσιο τομέα η ψηφιακή αναπαραγωγή και διάθεση χρειάζεται την άδεια του δημιουργού, εκτός αν η συγκεκριμένη χρήση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής ή ορισμένων άλλων αρχών που οριοθετούν το δικαίωμα. Για την προστασία του δημιουργού και των άλλων δικαιούχων στο διαδίκτυο προβλέπονται επίσης υποχρεώσεις κατάλληλης έννομης προστασίας κατά της εξουδετέρωσης των τεχνολογικών μέτρων, καθώς και κατά των παρανόμων δραστηριοτήτων που αλλοιώνουν τις ηλεκτρονικές πληροφορίες διαχείρισης των δικαιωμάτων, ενώ θεσπίζονται κυρώσεις και μέσα έννομης προστασίας κατά της προσβολής των δικαιωμάτων.

Δυστυχώς όμως, ψηφιακά περιεχόμενα χρησιμοποιούνται σε καθημερινή βάση από τρίτους χωρίς την απαραίτητη εξουσιοδότηση από τον κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων του περιεχομένου. Σε αρκετές των περιπτώσεων

²⁷ Τοράκη, Κατερίνα. Copyright και Ηλεκτρονικές πληροφορίες :σενάρια επιστημονικής φαντασίας ή αντί στην ελεύθερη ροή πληροφοριών. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <<http://library.tee.gr/sinant/copyright.htm>>

πραγματοποιείται και εμπορική αξιοποίηση του περιεχομένου αυτού, χωρίς να υπάρχει νομική πρόβλεψη για τέτοιου τύπου χρήσεις από τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων²⁸. Από πλευράς πνευματικής ιδιοκτησίας η ψηφιοποίηση βιβλίων, εικόνων, μουσικών έργων, γεωγραφικών χαρτών οπτικοακουστικών ή άλλων έργων συνιστά αναπαραγωγή και κατά συνέπεια είναι αναγκαία η άδεια του δημιουργού ή των άλλων δικαιούχων, εκτός αν πρόκειται για έργα που ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Σύμφωνα με τη Κοινή Δήλωση κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης (1996) σχετικά με το άρθρο 1 παρ.4 της Συνθήκης για την Πνευματική Ιδιοκτησία «Το δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως ορίζεται στο άρθρο 9 της Σύμβασης της Βέρνης, καθώς και οι εξαιρέσεις που προβλέπονται σε αυτό, έχουν πλήρη εφαρμογή στο ψηφιακό περιβάλλον, και ιδίως στη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Η αποθήκευση ενός προστατευόμενου έργου σε ψηφιακή μορφή θεωρείται ότι αποτελεί αναπαραγωγή κατά την έννοια 9 της Σύμβασης της Βέρνης.»

Η on-line διάθεση του ψηφιακού περιεχομένου θέτει σε εφαρμογή το δικαίωμα της παρουσίασης/ διάθεσης στο κοινό. Σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ο δημιουργός έχει την εξουσία (δικαίωμα) να επιτρέπει ή να απαγορεύει την παρουσίαση στο κοινό των έργων του, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο²⁹. Αυτό σημαίνει ότι οι δημιουργοί των έργων, τα οποία περιλαμβάνονται στο ψηφιοποιημένο υλικό της ψηφιακής βιβλιοθήκης, πρέπει να έχουν συναινέσει προηγουμένως, ώστε να συμπεριληφθεί σε αυτή το έργο τους. Για παράδειγμα, αν η βιβλιοθήκη έχει στην κατοχή της ένα βιβλίο, στο οποίο ο δημιουργός είχε συνάψει τη σύμβαση έντυπης εκδόσεως και είχε παραχωρήσει τη σχετική περιουσιακή εξουσία αναπαραγωγής και συνεπώς και τη σχετική εξουσία δημοσίευσής δεν σημαίνει ότι μπορεί χωρίς άλλο να συμπεριληφθεί η ψηφιακή μορφή του βιβλίου και στο υλικό της ψηφιακής βιβλιοθήκης, γιατί πρόκειται για δημοσίευση σε διαφορετικό μέσο και αποτελεί περιεχόμενο διαφορετικής περιουσιακής εξουσίας

²⁸ Silkmark. Διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων. 8 Φεβρουαρίου 2006. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <<http://www.silkmark.gr/silkdrm.php?s=ipr>>

²⁹ Καλλινίκου, Διονυσία. Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας. 31 Ιανουαρίου 2003. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <http://66.102.9.104/search?q=cache:yGX6vuETCPoJ:www.ekt.gr/news/events/ekt/2003-01-31/dcontent_030131_DKallinikou.doc>

4.4 Βασικές αρχές διαχείρισης Πνευματικής Ιδιοκτησίας στο Ψηφιακό περιβάλλον

Η NHA (National Humanities Alliance) εξέδωσε για πρώτη φορά τις βασικές Αρχές διαχείρισης Πνευματικής Ιδιοκτησίας στο Ψηφιακό περιβάλλον' το 1997. Οι αρχές αναπτύχθηκαν από την 'Επιτροπή της NHA για τις Βιβλιοθήκες και την Πνευματική Ιδιοκτησία' σαν μια προσπάθεια γενικής συμφωνίας της εκπαιδευτικής κοινότητας για τη χρήση των προστατευμένων με copyright έργων στα ραγδαίως αναπτυσσόμενα ψηφιακά και νομικά περιβάλλοντα.

Το περιεχόμενο των Αρχών του 1997 ήταν το αποτέλεσμα συζητήσεων γεμάτων διαφωνίες σχετικά με την αναθεώρηση της Copyright Act του 1976 για λογαριασμό των καινούργιων ψηφιακών τεχνολογιών. Το 1998, η DMCA έγινε Νόμος. Από την οπτική γωνία των ανθρωποκεντρικών επιστημών, αυτός ο νόμος απέτυχε να δημιουργήσει ισορροπία ανάμεσα στους χρήστες και τους δημιουργούς της πνευματικής ιδιοκτησίας και απειλεί το μέλλον της 'θεμιτής χρήσης' στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η Επιτροπή ελπίζει ότι οι αρχές θα είναι υπό συνεχή χρήση στην ανάπτυξη των τωρινών, αλλά και των μελλοντικών πολιτικών για τη χρήση των προστατευμένων έργων. Ακολουθεί μια μικρή αναθεώρηση των αρχών που έγινε στις 5 Σεπτεμβρίου 2002 και το ολοκληρωμένο κείμενο του 1997.

Η εκπαιδευτική κοινότητα καλύπτει ένα μεγάλο αριθμό δημόσιων και ιδιωτικών ιδρυμάτων των οποίων οι αρχικές αποστολές περιλαμβάνουν την έρευνα, την εκπαίδευση και τη συντήρηση της επιστημονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο στάδιο της πραγματοποίησης των αποστολών τους, αυτά τα ιδρύματα (ερευνητικά πανεπιστήμια, κολέγια, πανεπιστημιακές εκδόσεις, βιβλιοθήκες, μουσεία και αρχεία μεταξύ πολλών άλλων) είναι δημιουργοί και καταναλωτές της πνευματικής επικοινωνίας. Αυτά τα ιδρύματα συμμετέχουν στο πλήρες φάσμα δραστηριοτήτων ρυθμιζόμενων από τους νόμους για το copyright και οφείλουν να είναι 'ευαίσθητα' στην ισορροπία των ενδιαφερόντων που ενσωματώνονται σε αυτά. Ενώ έχει επιτευχθεί, στο έντυπο περιβάλλον, κάποιος βαθμός συναίνεσης σχετικά με τα δικαιώματα των δημιουργών από τους κατόχους του copyright και τους χρήστες της πληροφορίας, οι νέες προτάσεις για τα δικαιώματα αντιγραφής των ψηφιακών εργασιών απειλούν να αναστατώσουν την προαναφερόμενη ισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα των ιδιοκτητών και στη δημόσια πρόσβαση στο ηλεκτρονικό κόσμο.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες δεδομένου ότι ξεσηκώνουν τα μέσα με τα οποία η πληροφορία καταγράφεται, διαχέεται, γίνεται προσβάσιμη και αποθηκεύεται, αποβάλλουν τα τεχνικά όρια που έχουν συμπληρώσει το νομικό πλαίσιο της ισορροπίας ανάμεσα στην ιδιοκτησία και στην δημόσια διάδοση: οι απεριόριστες τεχνολογικές δυνατότητες να διαδώσουν τη μετάδοση των τρόπων παραβίασης των δικαιωμάτων αντιμετωπίζουν την εξίσου απεριόριστη τεχνολογική ικανότητα να αποτρέψει τους παραπάνω τρόπους. Κάθε μια από τις τάσεις αυτές θα κατέστρεφε την ισορροπία και θα έφερνε αποτελέσματα που θα μείωναν την εκπαιδευτική δραστηριότητα και θα μετασχημάτιζαν ριζικά την αγορά πληροφοριών.

4.5 Ηλεκτρονικό αναγνωστήριο

Ηλεκτρονικό αναγνωστήριο είναι ένας χώρος μέσα στο κτίριο της βιβλιοθήκης για την εξυπηρέτηση των χρηστών που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν ψηφιακό υλικό. Σε κάθε θέση εργασίας αντιστοιχεί ένα τερματικό που συνήθως λειτουργεί με τη χρήση προπληρωμένης κάρτας, με δυνατότητα πρόσβασης στο ηλεκτρονικό υλικό της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης και στο διαδίκτυο.

Η πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό που ανήκει στη συλλογή μιας βιβλιοθήκης εμπίπτει στις παραδοσιακές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών και ειδικότερα στο δικαίωμα του κοινού για ανάγνωση και πληροφόρηση, με μόνη διαφορά ότι το περιεχόμενο δεν δίνεται σε έντυπη αλλά σε ηλεκτρονική μορφή. Άλλωστε στην Οδηγία 2001/29 μεταξύ των δυνητικών περιορισμών, προβλέπεται η δυνατότητα χρήσης με παρουσίαση και διάθεση έργων και άλλων προστατευόμενων αντικειμένων, σε μέλη του κοινού και με σκοπό την έρευνα ή ιδιωτική μελέτη, μέσω τερματικών στους χώρους των βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μουσείων ή αρχείων που δεν αποσκοπούν άμεσα ή έμμεσα σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος, εφόσον τα έργα και τα προστατευόμενα αντικείμενα περιέχονται στις συλλογές τους και δεν υπόκεινται σε όρους αγοράς ή άδειας. Ο περιορισμός αυτός έχει δυνητικό χαρακτήρα και δεν έχει ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία, μπορεί όμως να θεωρηθεί ότι ο σκοπός του επιτυγχάνεται με βάση τους περιορισμούς που ισχύουν, χωρίς να αποκλείεται στο μέλλον η θέσπιση παρόμοιας ρύθμισης.

Για τις περιπτώσεις που το ψηφιακό υλικό δεν ανήκει στη συλλογή της βιβλιοθήκης, αλλά έχει αποκτηθεί με βάση συμβατικούς όρους, πχ συνδρομή σε

ηλεκτρονική βάση δεδομένων με δικαστικές αποφάσεις, η διάθεση του περιεχομένου στο κοινό θα πρέπει να γίνεται με βάση τους συγκεκριμένους όρους της σύμβασης.

Η ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο αφήνει τη δυνατότητα παράνομης χρήσης προστατευόμενων έργων ή άλλων αντικειμένων. Στις περιπτώσεις που υπάρχει προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή των συγγενικών δικαιωμάτων, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η προσβολή διαπράττεται από το χρήστη και όχι από τον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης. Οι βιβλιοθήκες που δίνουν πρόσβαση στο διαδίκτυο συνήθως υποδεικνύουν τις μη ενδεδειγμένες ή απαγορευμένες χρήσεις μεταξύ των οποίων είναι σκόπιμο να αναφέρεται και η απαγόρευση προσβολής του copyright. Η μη συμμόρφωση των χρηστών με τον όρο αυτό, πέρα από τις διοικητικής φύσεως συνέπειες, όπως αφαίρεση του δικαιώματος χρήσης του ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου, που προβλέπονται στον κανονισμό λειτουργίας της κάθε βιβλιοθήκης ή σε άλλο σχετικό έγγραφο, μπορεί να έχει ως συνέπεια τη λήψη από το δικαιούχο μέτρων κατά του χρήστη, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 64 επ. Ν. 2121/1993, εφόσον οι σχετικές πράξεις συνιστούν προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας.

4.6 Ψηφιακή Διακίνηση Υλικού (DRM) Digital rights management

Ο όρος Ψηφιακή Διακίνηση Υλικού «DRM», χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ποικιλία από τεχνικές οι οποίες επεξεργάζονται πληροφορίες σχετικές με τα πνευματικά δικαιώματα των έργων και διαχειρίζονται τους όρους και τις συνθήκες διαχείρισης τους από τους τελικούς χρήστες. Δεν είναι καινούρια ιδέα και άλλαξε πολλές ονομασίες κατά τη διάρκεια των προηγούμενων χρόνων. Για παράδειγμα κάποιες μεγάλες εταιρείες, ξεκίνησαν έρευνες πάνω στην «Ηλεκτρονική Διαχείριση Copyright» με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στις αρχές της δεκαετίας του '90. Οι έρευνες αυτές οδήγησαν στα Συστήματα Ψηφιακής Διακίνησης Υλικού (DRMS) -Digital Rights Management System- πρώτης γενιάς. Έτσι ο πρώτος όρος που χρησιμοποιήθηκε πριν κάποια χρόνια ήταν «Ηλεκτρονική Διακίνηση Υλικού» (Electronic Rights Management -ERM) για να επικρατήσει αργότερα ο όρος «Ψηφιακή Διακίνηση Υλικού» (Digital Rights Management DRM). Παρά το γεγονός όμως της ύπαρξής του για αρκετά χρόνια, δεν υπάρχει ένας και μοναδικός ορισμός για την Ψηφιακή Διακίνηση Υλικού (DRM). Ένας ορισμός θα μπορούσε να είναι λοιπόν, «Ένας τρόπος προσέγγισης της περιγραφής, ανίχνευσης,

προστασίας, παρακολούθησης όλων των μορφών δικαιωματικής χρήσης μέσω απτών και μη τρόπων, περιλαμβανομένων και των σχέσεων των δικαιούχων των πνευματικών δικαιωμάτων μεταξύ τους», ή αυτός που έδωσε η Ένωση Αμερικανών Εκδοτών το 2000 σύμφωνα με τον οποίο η DRM είναι τεχνολογίες, εργαλεία και διαδικασίες που προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιακού περιεχομένου κατά τη διάρκεια του ηλεκτρονικού εμπορίου. Αυτό πάντως που είναι εμφανές στους διάφορους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς για την DRM, είναι ότι κάθε πλευρά για παράδειγμα εκδότες, δημιουργοί και χρήστες, υπογραμμίζει κάποια χαρακτηριστικά της πολυδιάστατης φύσης της ψηφιακής διακίνησης υλικού ως τα πιο σημαντικά ανάλογα με τα συμφέροντα της.

Ένα μοντέλο DRM κατοχυρώνει τρία βασικά δικαιώματα προς όφελος του ιδιοκτήτη του copyright του έργου:

- Τα δικαιώματα που αφορούν στη χρήση του υλικού: περιλαμβάνουν τα δικαιώματα της εκτύπωσης, της ανάγνωσης, της χρήσης του υλικού
- Τα δικαιώματα μεταφοράς του υλικού: περιλαμβάνουν δικαιώματα αντιγραφής, μετακίνησης ή δανεισμού του ψηφιακού περιεχομένου από ένα μέρος ή συσκευή σε μία άλλη.
- Τα δικαιώματα των διασκευών του πρωτότυπου υλικού: περιλαμβάνουν δικαιώματα που έχουν να κάνουν με μετατροπή-αλλοίωση του περιεχομένου του έργου.

Άλλο ένα βασικό, σημαντικό κομμάτι του DRM έχει να κάνει με τα «χαρακτηριστικά» των δικαιωμάτων αυτών, τα οποία αλλάζουν ανάλογα με τον τύπο του κάθε δικαιώματος. Για παράδειγμα ένα χαρακτηριστικό ενός δικαιώματος χρήσης μπορεί να είναι ο τύπος της συσκευής που θα χρησιμοποιήσει ο χρήστης για να δει το ψηφιακό περιεχόμενο (για παράδειγμα οθόνη υπολογιστή κι όχι κινηματογραφική). Ο συνδυασμός του τύπου δικαιωμάτων με ανάλογα χαρακτηριστικά των δικαιωμάτων αυτών, διαμορφώνει νέους τρόπους και όρους χρήσης και πρόσβασης στο ψηφιακό υλικό.

4.7 Σκοπός και λειτουργία των Συστημάτων Ψηφιακής Διακίνησης Υλικού

Τα συστήματα Ψηφιακής Διακίνησης Υλικού (DRMS) είναι πακέτα λογισμικού ή τεχνολογίες που περιορίζουν τη χρήση των ψηφιακών πόρων με στόχο την προστασία του περιεχομένου τους προς όφελος των δημιουργών.

Υπάρχουν πολλές εφαρμογές και συστήματα διακίνησης ψηφιακού υλικού, απλής και σύνθετης τεχνολογίας, φτηνά και ακριβά. Διαφορετικά συστήματα προσφέρουν διαφορετικές λύσεις, κοστολογούνται διαφορετικά και δίνουν και διαφορετικά χαρακτηριστικά προστιθέμενης αξίας. Όλα στηρίζονται στον συστηματικό προσδιορισμό και καταγραφή των πληροφοριών εκείνων που προσδιορίζουν το ποιοι κατέχουν τα πνευματικά δικαιώματα του έργου και ποια είναι κάθε φορά τα δικαιώματα που συνδέονται με την προστασία του περιεχομένου.

Τα Συστήματα Ψηφιακής Διακίνησης Υλικού επιτελούν επτά βασικές λειτουργίες-κλειδιά:

- Έλεγχο χρήσης και πρόσβασης: περιλαμβάνουν όρους για το ποιος και έχει πρόσβαση στο υλικό και με ποιο τρόπο μπορεί να το χρησιμοποιήσει. Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται είναι η κρυπτογράφηση (συμμετρική και ασύμμετρη), κωδικοί πρόσβασης και συστήματα προστασίας από αντιγραφή.
- Προστασία της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας του περιεχομένου: οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται είναι η υδατογράφηση και οι ψηφιακές υπογραφές.
- Ο προσδιορισμός με χρήση μεταδεδομένων: Πρόκειται για περιγραφική πληροφορία που κρατείται για ένα συγκεκριμένο κομμάτι περιεχομένου. Αυτές οι πληροφορίες οι οποίες συχνά αναφέρονται ως μεταδεδομένα (metadata), περιλαμβάνουν πληροφορία για την πνευματική ιδιοκτησία του έργου όπως είναι για παράδειγμα το όνομα του συγγραφέα, ημερομηνία έκδοσης, χώρα προέλευσης και άλλα.
- Παρέχουν προστασία για το ειδικό λογισμικό, τον υπολογιστή και τις περιφερειακές συσκευές
- Διαθέτουν σύστημα ανίχνευσης αντιγράφων: μηχανές αναζήτησης που «ψάχνουν» στο δίκτυο για παράνομα αντίγραφα και κείμενα με «αλλοιωμένο» περιεχόμενο. Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται είναι μηχανές

αναζήτησης που ερευνούν για ψηφιακά υδατογραφήματα ή ψηφιακά «δακτυλικά αποτυπώματα».

- Υποστηρίζουν διάφορα συστήματα πληρωμών: θα πρέπει να είναι σε θέση να υποστηρίζουν διαφορετικά χρεωστικά μοντέλα όπως αυτά της μηνιαίας συνδρομής, ή με κάθε χρήση. Υπάρχουν πολλά συστήματα πληρωμής όπως της μηνιαίας πληρωμής, συστήματα χρέωσης με πιστωτική κάρτα, συστήματα ηλεκτρονικών πληρωμών και συστήματα μικροπληρωμών.
- Υποστηρίζουν ολοκληρωμένα συστήματα ηλεκτρονικού εμπορίου: υπάρχουν διάφορα πρότυπα που χρησιμοποιούνται για το σκοπό αυτό όπως είναι το Electronic Data Interchange (EDI) και η Extensive Markup Language (XML).

Θα μπορούσε λοιπόν κανείς να πει πως με τη λειτουργία των DRMS επιτυγχάνουμε δύο βασικούς στόχους:

- Τη διαχείριση ψηφιακών δικαιωμάτων (management of digital rights): η οποία έχει να κάνει με τον προσδιορισμό και την περιγραφή της πνευματικής ιδιοκτησίας και με το να τεθούν οι κανόνες με τους οποίους το έργο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και
- την ψηφιακή διαχείριση δικαιωμάτων (digital management of rights): η οποία αναφέρεται στην προστασία του περιεχόμενου των έργων και την ενεργοποίηση των κανόνων χρήσης τους, οι οποίοι συντάσσονται από τους ιδιοκτήτες των πνευματικών δικαιωμάτων ή από αυτούς που διαμορφώνουν τις πολιτικές διαχείρισης των έργων (όπως για παράδειγμα τους «κοινωνικούς κανόνες» που αναζητούν τις μέγιστες δυνατές ωφέλειες για την κοινωνία στο σύνολό της)³⁰.

³⁰ Feigenbaum Joan, Freedman Michael J. and Shostack Adam. «Privacy Engineering for Digital Rights Management Systems.» 2001. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <www.cs.princeton.edu/~mfreed/docs/privacyeng-wspdrm01.ps>

4.7.1 Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων

Ένα Σύστημα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων αποτελεί το μέσο για τη διάθεση περιεχομένου. Παρόλ' αυτά, τα Συστήματα Διαχείρισης Πνευματικών Δικαιωμάτων συχνά εκλαμβάνονται αποκλειστικά ως Τεχνικά Μέτρα Προστασίας, δηλαδή ως τεχνικά μέσα που δίνουν τη δυνατότητα στους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων να διαθέτουν ψηφιακό περιεχόμενο με έναν ελεγχόμενο τρόπο, εμποδίζοντας τους χρήστες από το να έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο αν δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις (οικονομικές ή άλλες) των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων και εμποδίζοντας τους χρήστες από το να χρησιμοποιούν το προσβάσιμο περιεχόμενο με τρόπους διαφορετικούς από τους επιτρεπόμενους από τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων.

Οι τεχνικές εξελίξεις, ιδίως στο Internet, έχουν διαφοροποιήσει και πολλαπλασιάσει τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να χρησιμοποιούνται έργα προστατευόμενα από πνευματικά δικαιώματα. Η ανάπτυξη αυτή δεν έχει ακόμη φθάσει στην πλήρη εξέλιξή της, μπορεί όμως να βοηθήσει να διασφαλιστεί ώστε ένας μεγάλος πλούτος πληροφοριών που προηγουμένως δεν έβγαιναν στο φως, τώρα να είναι διαθέσιμος στον οποιονδήποτε και μάλιστα με πολύ μικρό κόστος.

Τα πνευματικά δικαιώματα είναι αντικειμενικά ή ουσιαστικώς υλικά δικαιώματα. Έχουν ισχύ ενάντια σε οποιονδήποτε δεν κατέχει τέτοια δικαιώματα. Παρόμοιο αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί με και σε Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, π.χ. μέσω συμβολαίων χρήσεως όπου οι χρήστες μπορούν νόμιμα να έχουν λόγο όσον αφορά γενικούς επιχειρηματικούς όρους, στην πράξη όμως αδυνατούν να επηρεάσουν έστω και στο ελάχιστο τους συμβατικούς όρους.

Τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων αποσκοπούν στην επίτευξη του μέγιστου δυνατού ελέγχου στο περιεχόμενό τους και στις συνθήκες υπό τις οποίες χρησιμοποιείται το περιεχόμενο αυτό. Μπορούν έτσι να ελαχιστοποιήσουν το 'κόστος συναλλαγής', δηλ. το κόστος που συνεπάγεται η διάθεση και διατήρηση του προϊόντος στην αγορά. Ωστόσο, το ίδιο αποτέλεσμα της μείωσης του κόστους έχουν και οι περιοριστικοί κανόνες των πνευματικών δικαιωμάτων. Οι περιοριστικές αυτές διατάξεις εμποδίζουν αστοχίες στην αγορά που θα μπορούσαν να προκληθούν από τυχόν απαγορευτικό υψηλό κόστος συναλλαγής. Το αποτέλεσμα αυτό επιτυγχάνεται περισσότερο επειδή συνάπτονται συμβόλαια μεταξύ εταιριών συλλογικής διαχείρισης και δημιουργών και όχι μεταξύ δημιουργών και τελικών

χρηστών. Το κόστος συναλλαγής διατηρείται μέσα σε λογικά όρια με καταστατικές ρυθμίσεις.

Εάν τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων είναι ανταγωνιστικά από πλευράς κόστους έναντι των περιοριστικών διατάξεων των πνευματικών δικαιωμάτων, τα τελευταία μπορεί να καταστούν (τουλάχιστον εν μέρει) περιττά. Όσον αφορά, ωστόσο, την υποτιθέμενη μείωση του κόστους συναλλαγής μέσω της χρήσεως Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, θα πρέπει να θυμίσουμε ότι η σειρά των διαφόρων συμβολαίων που μπορεί να χρειαστούν, η χρήση μεθόδων τιμολόγησης όπως η πληρωμή ανά χρήση και άλλα τεχνικά προβλήματα μπορεί να έχουν αρνητικό αποτέλεσμα στο κόστος συναλλαγής. Έτσι, μπορεί πράγματι τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων να προσφέρουν έναν τρόπο περικοπής του κόστους συναλλαγής, αυτό όμως πρέπει βεβαίως να αποδεικνύεται. Αυτό σημαίνει ότι οι περιοριστικές διατάξεις των πνευματικών δικαιωμάτων δεν θα καταστούν περιττές, ακόμη και μεσοπρόθεσμα. Και θα πρέπει να θυμίσουμε ότι κατά το παρελθόν έχουν εξεταστεί μόνον θεωρητικά μοντέλα. Είναι επίσης αμφίβολο το αν θα ήταν σκόπιμο να αντικατασταθούν οι καταστατικές ρυθμίσεις στο πεδίο αυτό εξ ολοκλήρου από ιδιωτικές συμφωνίες. Οι περιοριστικές διατάξεις θα συνεχίσουν επίσης να προσφέρουν σημαντικές λειτουργίες προς το δημόσιο συμφέρον.

Εάν κοιτάζουμε τις περιοριστικές διατάξεις των πνευματικών δικαιωμάτων από καθαρά οικονομική άποψη, παραβλέπουμε το γεγονός ότι η ύπαρξη των ρυθμίσεων αυτών μπορεί να δικαιολογείται για χρήση προς όφελος τρίτων που δεν έχουν οικονομική συμμετοχή. Αυτό ισχύει, π.χ., στα άνευ περιορισμών ρεπορτάζ στα μέσα ενημέρωσης, στις παραπομπές, για εκπαιδευτικούς σκοπούς και προς ίδια επιστημονική χρήση των ατόμων.

Οι παραπάνω δραστηριότητες, για τις οποίες έχει εκφραστεί σαφής επιθυμία από τις κυβερνήσεις και οι οποίες μπορούν, τουλάχιστον εν μέρει, να δικαιολογηθούν βάσει θεμελιωδών και ανθρώπινων δικαιωμάτων, θα μπορούσαν να εμποδιστούν ή να ανασταλούν καθ' ολοκληρία εάν, στο μέλλον, οι δυνητικοί χρήστες έπρεπε να επιτύχουν τη συμφωνία των δημιουργών για χρήση σε τέτοιες περιπτώσεις και να πληρώνουν ξεχωριστά για κάθε χρήση. Τυχόν χρήση Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων τα οποία (ακριβώς όπως και τα απόλυτα δικαιώματα) αδυνατούν να αναγνωρίσουν τους σκοπούς των περιοριστικών διατάξεων για τα πνευματικά δικαιώματα μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να μην

μπορούν πλέον να επιτευχθούν οι μη οικονομικοί, αλλά θετικοί στόχοι αυτών των περιοριστικών διατάξεων.

Τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των χρηστών, π.χ. να μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα με τις εξαιρέσεις που ισχύουν σε διαφορετικές χώρες μέλη. Η τεχνολογία μπορεί να φιλοξενήσει τις εξαιρέσεις, αλλά οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων πρέπει να διαβεβαιώνουν ότι οι εξαιρέσεις γίνονται σεβαστές στα πλαίσια των επιχειρηματικών μοντέλων που αναπτύσσονται. Τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να είναι διαλειτουργικά όσον αφορά στη δυνατότητα πρόσβασης από διαφορετικές τεχνικές εφαρμογές και πρέπει να υποστηρίζουν τις επιλογές των παροχών και των χρηστών σε ότι αφορά την πρόσβαση στο περιεχόμενο. Τα επίπεδα ασφάλειας πρέπει να είναι αντίστοιχα με το περιεχόμενο. Οι τεχνικές εφαρμογές δεν πρέπει να καθοδηγούνται μόνον από τη βιομηχανία μαζικής ψυχαγωγίας, η οποία μπορεί να έχει διαφορετικές απαιτήσεις από τις επιστημονικές και ακαδημαϊκές κοινότητες.

Η νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων και την ιδιωτικότητα πρέπει να είναι σεβαστές τόσο για τα άτομα όσο και για τις ερευνητικές ομάδες. Τα προϊόντα που προστατεύονται από Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να προσφέρουν σαφή πληροφόρηση για τις επιπτώσεις των Συστημάτων στο χρήστη, π.χ. περιορισμοί στη λειτουργικότητα, χρήση κλπ. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό οι χρήστες να είναι πληροφορημένοι για τα δικαιώματά τους, π.χ. εξαιρέσεις από την πνευματική ιδιοκτησία που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία.

Τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να είναι φιλικά προς το χρήστη. Η πρόσβαση και η χρήση του ψηφιακού περιεχομένου πρέπει να είναι εύκολη. Η φιλικότητα προς το χρήστη είναι υψίστης σημασίας, ώστε το υλικό που προστατεύεται από ένα Σύστημα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων να γίνει αποδεκτό από τους χρήστες

Τα Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των χρηστών, π.χ. να μπορούν να προσαρμοστούν ανάλογα με τις εξαιρέσεις που ισχύουν σε διαφορετικές χώρες μέλη. Η τεχνολογία μπορεί να φιλοξενήσει τις εξαιρέσεις, αλλά οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων πρέπει να διαβεβαιώνουν ότι οι εξαιρέσεις γίνονται σεβαστές στα πλαίσια των επιχειρηματικών μοντέλων που αναπτύσσονται. Τα Συστήματα

Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να είναι διαλειτουργικά όσον αφορά στη δυνατότητα πρόσβασης από διαφορετικές τεχνικές εφαρμογές και πρέπει να υποστηρίζουν τις επιλογές των παροχέων και των χρηστών σε ότι αφορά την πρόσβαση στο περιεχόμενο. Τα επίπεδα ασφάλειας πρέπει να είναι αντίστοιχα με το περιεχόμενο. Οι τεχνικές εφαρμογές δεν πρέπει να καθοδηγούνται μόνον από τη βιομηχανία μαζικής ψυχαγωγίας, η οποία μπορεί να έχει διαφορετικές απαιτήσεις από τις επιστημονικές και ακαδημαϊκές κοινότητες.

Η νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων και την ιδιωτικότητα πρέπει να είναι σεβαστές τόσο για τα άτομα όσο και για τις ερευνητικές ομάδες. Τα προϊόντα που προστατεύονται από Συστήματα Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων πρέπει να προσφέρουν σαφή πληροφόρηση για τις επιπτώσεις των Συστημάτων στο χρήστη, π.χ. περιορισμοί στη λειτουργικότητα, χρήση κλπ. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό οι χρήστες να είναι πληροφορημένοι για τα δικαιώματά τους, π.χ. εξαιρέσεις από την πνευματική ιδιοκτησία που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία.

Οι βιβλιοθήκες ήδη εμπλέκονται στην εκκαθάριση και τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων. Η σοφά εισαγόμενη εγκαθίδρυση των Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, στην ευρύτερή της έννοια, θα μπορούσε να βοηθήσει τις βιβλιοθήκες στη διαχείριση των υπηρεσιών τους. Όμως, ένας περιοριστικός προσδιορισμός των Συστημάτων Διαχείρισης Ψηφιακών Δικαιωμάτων, που επικεντρώνεται περισσότερο στην προστασία και λιγότερο στη διαχείριση, μπορεί να εμποδίσει τις βιβλιοθήκες από τη διαχείριση της πρόσβασης στις υπηρεσίες τους³¹.

4.7.2 Η σημασία τους για τις βιβλιοθήκες

Η διαμάχη για την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιακού περιεχομένου και τα συστήματα DRMS αφορούν πολλές κατηγορίες ανθρώπων από τους συγγραφείς και εκδότες μέχρι τους καταναλωτές, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τις κυβερνήσεις, τους κατασκευαστές τεχνολογίας/προτύπων και τις βιβλιοθήκες. Υπάρχουν βιβλιοθήκες

³¹ EBLIDA. Η απάντηση της EBLIDA στα πλαίσια της ανοικτής γνωμοδότησης αναφορικά με την πρόταση... Φεβρουαρίου 2003. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <http://www.lib.uom.gr/heal-link-copyright/index.php?option=com_content&task=view&id=82&Itemid=46>

που έχουν ολοκληρώσει το πρώτο βήμα για την ανάπτυξη των ψηφιακών τους συλλογών που είναι η ψηφιοποίηση και η αποθήκευση του περιεχομένου, και η ανάπτυξη των σχημάτων περιγραφικών μεταδεδομένων για τον εντοπισμό και την ανάκτηση αυτού του περιεχομένου. Το επόμενο βήμα, που θα διευκολύνει την πρόσβαση στο περιεχόμενο αυτό από κάθε μέρος της γης θα απαιτήσει ανάπτυξη συστημάτων DRM.

Μπορούμε λοιπόν να χωρίσουμε πέντε ομάδες εμπλεκόμενων ανθρώπων στο όλο ζήτημα της προστασίας του ψηφιακού υλικού:

- οι δημιουργοί των ψηφιακών έργων: καλλιτέχνες και συγγραφείς των ψηφιακών έργων
- οι άνθρωποι που είναι υπεύθυνοι για τη διανομή-διαχείριση των έργων αυτών: εκδότες, πωλητές λιανικής, ή εξουσιοδοτημένοι παροχείς περιεχομένου
- οι εταιρείες που παρέχουν την τεχνολογία που χρειάζεται για τη διανομή των ψηφιακών έργων (IBM, Microsoft και άλλες)
- κατασκευαστές λογισμικού, υπολογιστών και περιφερειακών μονάδων για την «κατανάλωση»-χρήση του ψηφιακού υλικού
- οι τελικοί χρήστες του ψηφιακού περιεχομένου των έργων που μπορεί να είναι εταιρείες, σχολεία, βιβλιοθήκες, εργαζόμενοι ή ιδιώτες καταναλωτές
- Το θέμα λοιπόν της προοπτικής και της χρησιμότητας ή όχι των DRMS έχει να κάνει με την οπτική γωνία απ' την οποία βλέπουμε τα πράγματα. Έτσι υπάρχουν δύο πλευρές συμφερόντων:
- αυτοί που υποστηρίζουν πως τα DRMS αποτελούν πρόκληση για το μέλλον της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων και θεωρούν ότι είναι η καλύτερη λύση για την καταπολέμηση της πειρατείας και ότι προσδίδουν αξία στο ψηφιακό περιεχόμενο
- και η άλλη πλευρά που βλέπει τα πράγματα από τη μεριά των τελικών χρηστών και υποστηρίζει πως παρόλη την ανάγκη για καταπολέμηση της καταπάτησης των πνευματικών δικαιωμάτων των ψηφιακών έργων και της πειρατείας, τα DRMS δεν αποτελούν λύση. Θεωρούν πως τα DRMS περιορίζουν τα δικαιώματα της «θεμιτής χρήσης» και του «δόγματος της πρώτης αγοράς» και αποτελούν ένα σοβαρό πλήγμα για την ανωνυμία των

χρηστών. Ο περιορισμός των παραπάνω δικαιωμάτων έχει αντίκτυπο στην έρευνα, στην ελευθερία του λόγου, και στην προσβασιμότητα του κοινού στην ψηφιακή πληροφορία³².

³² Coyle, Karen. «Rights Management and Digital Library Requirements.» <http://www.ariadne.ac.uk>
30 Ιουλίου 2004. Ημερομηνία πρόσβασης: 10 Ιουνίου 2008

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

5.1 Βιβλιοθήκες και βάσεις δεδομένων

Μεταξύ των προστατευομένων έργων τα οποία απαριθμούνται ενδεικτικά στο άρθρο 2 Ν.2121/1993 περιλαμβάνονται και τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 91/250. Η εθνική νομοθεσία εναρμονίστηκε και με την Οδηγία 96/9 για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων (Ν.2819/2000 άρ. 7).

Βάση δεδομένων είναι η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, που είναι οργανωμένα με συστατικό ή μεθοδικό τρόπο και προσιτά με ηλεκτρονικά ή αλλά μέσα. Οι βάσεις δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Οδηγίας 96/9 αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα και ως εκ τούτου προστατεύονται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. «Ο όρος «βάση δεδομένων» πρέπει να θεωρείται ότι καλύπτει παντοειδείς συλλογές έργων, λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων, ή άλλο υλικό όπως κείμενα, ήχους, εικόνες, αριθμούς, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα ότι πρέπει να πρόκειται για συλλογές έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών ότι αυτό συνεπάγεται ότι οπτικοακουστικά, κινηματογραφικά, λογοτεχνικά ή μουσικά έργα καθαυτά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας» (Οδηγία 96/9/ΕΟΚ για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων)

Δημιουργός μια βάσης δεδομένων είναι το πρόσωπο ή η ομάδα προσώπων που έχει δημιουργήσει τη βάση δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας 96/9, δημιουργός μιας βάσης δεδομένων είναι το πρόσωπο ή η ομάδα προσώπων που έχει δημιουργήσει τη βάση δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας 96/9, δημιουργός μπορεί να είναι και εταιρία, εφόσον κάτι τέτοιο επιτρέπεται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους, ωστόσο η οδηγία αυτή δεν έχει ενσωματωθεί ακόμα στην ελληνική πραγματικότητα. Στο Ν.2121/1993 γινόταν ήδη ρητή αναφορά στις βάσεις δεδομένων οι οποίες προστατευόντουσαν με τη μορφή συλλογής έργων ή συλλογής απλών γεγονότων και στοιχείων. Σύμφωνα με τη νέα παράγραφο 2α του άρθρου 2 Ν.2121/1993 αντικείμενο προστασίας με τη πνευματική ιδιοκτησία είναι οι βάσεις δεδομένων οι οποίες λόγω της επιλογής ή διευθέτησης του περιεχομένου τους αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα. Παράλληλα το άρθρο 45Α Ν.2121/1993 αναγνωρίζει στον κατασκευαστή βάσης δεδομένων το δικαίωμα να απαγορεύει την εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του

περιεχομένου της βάσης δεδομένων αξιολογούμενου ποσοτικά ή ποιοτικά. Πρόκειται για ένα δικαίωμα που έχει σκοπό να προστατεύσει τον κατασκευαστή βάσης δεδομένων έναντι της ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις οικονομικές και επαγγελματικές επενδύσεις³³.

Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας δημιουργούνται μία σειρά βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων από διάφορους φορείς - βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια, οικολογικές οργανώσεις κλπ. Έχει παρατηρηθεί όμως ότι ενίοτε το γέμισμα των βάσεων αυτών γίνεται με έτοιμη δουλειά, δηλαδή με εγγραφές που μεταφέρονται με κάποιο τρόπο από άλλες βάσεις δεδομένων. Αντιλαμβανόμαστε ότι έτσι δημιουργείται σοβαρό ζήτημα προστασίας της πνευματικής εργασίας που έχει παραχθεί από έναν φορέα. Προβληματισμοί για τα ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων στις βιβλιοθήκες σε μια εποχή που χρησιμοποιούμε και εμείς όλο και περισσότερο την ηλεκτρονική τεχνολογία και όπου βλέπουμε τι γίνεται στο διεθνή χώρο, βλέπουμε τι μπορεί να μας παρέχει η νέα τεχνολογία, θαυμάζουμε αλλά και τρομάζουμε πιθανόν από τις μεγάλες δυνατότητες επικοινωνίας και διάθεσης και φυσικά έχουμε τις αντιστάσεις μας ευρισκόμενοι σε σύγχυση ανάμεσα στις ιδέες για ελεύθερη ροή πληροφοριών και πληροφόρηση για όλους και στις ανάγκες που προκύπτουν.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οι βιβλιοθήκες μπορεί να έχουν δικαιώματα στη δική τους βάση δεδομένων, όταν πρόκειται για καταλογογράφηση ή ευρετηρίαση βιβλιογραφικού υλικού και δεδομένων³⁴.

Αποσπασματικά στην Οδηγία 96/9/αναφέρεται ότι, «για την προστασία των βάσεων δεδομένων, σύμφωνα με την πνευματική ιδιοκτησία του δημιουργού δεν πρέπει να εφαρμόζονται άλλα κριτήρια, εκτός από την πρωτοτυπία με την έννοια της πνευματικής δημιουργίας, και ότι ειδικότερα, δεν θα πρέπει να γίνεται καμία αξιολόγηση της ποιότητας ή της αισθητικής αξίας της βάσεως δεδομένων. Επιπλέον η διάρκεια ισχύος του δικαιώματος του δημιουργού ρυθμίζεται ήδη στην οδηγία 93/98/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1993, περί εναρμονίσεως της

³³ Καλλινίκου, Διονυσία. «Η πνευματική ιδιοκτησία στις αρχές του 20ου αιώνα.» Πανεπιστήμιο Μακεδονίας-Βιβλιοθήκη. Ημερομηνία πρόσβασης: 12 Ιουνίου 2008 <www.lib.uom.gr/accelerate/e-content/Kallinikou_Presentation.doc>

³⁴ Καλλινίκου, Διονυσία. Αρχαία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap-Kallinikou.pdf>

διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων.»

«Ο στόχος των διατάξεων της παρούσας οδηγίας, ο οποίος είναι η παροχή πρόσφορου και ομοιόμορφου επιπέδου προστασίας των βάσεων δεδομένων ως μέσου για την εξασφάλιση αμοιβής του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων, είναι διαφορετικός από το στόχο της οδηγίας 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, ο οποίος είναι η κατοχύρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα βάσει εναρμονισμένων κανόνων που αποσκοπούν στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, και ιδίως του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής που αναγνωρίζεται στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών ότι οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν θίγουν τη νομοθεσία περί προστασίας των δεδομένων.» (Οδηγία 96/9/EOK για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων)

5.2 Ανοικτή Πρόσβαση

Ανοικτή Πρόσβαση είναι η ελεύθερη, άμεση, διαρκής και απαλλαγμένη από τέλη και τους περισσότερους περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακό ακαδημαϊκό και επιστημονικό περιεχόμενο. Οι αναγνώστες μπορούν να χρησιμοποιούν ελεύθερα το διατιθέμενο υλικό για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς και άλλους σκοπούς. Πρωταρχικός στόχος της Ανοικτής Πρόσβασης είναι η διευκόλυνση της ανταλλαγής επιστημονικών πληροφοριών. Η Διακήρυξη της Πρωτοβουλίας Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης BOAI (Budapest Open Access Initiative) αναφέρει τους παρακάτω δύο τρόπους παροχής Ανοικτής Πρόσβασης, που αποτελούν τις πιο συστηματικές και οργανωμένες προσεγγίσεις και μεγιστοποιούν τις πιθανότητες εντοπισμού και αναγνωρισιμότητας του ερευνητικού και ακαδημαϊκού περιεχομένου:

1. Αυτο-αρχειοθέτηση (ή ο «Πράσινος Δρόμος»)

Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι ίδιοι οι συγγραφείς υποβάλουν άρθρα τύπου preprints (άρθρα που δεν έχουν υποστεί ακόμη διαδικασία αξιολόγησης από κριτές)

& postprints (άρθρα που έχουν περάσει από τη διαδικασία αξιολόγησης και έχουν κριθεί κατάλληλα προς δημοσίευση) και άλλο ψηφιακό επιστημονικό υλικό (όπως πρακτικά συνεδρίων, μονογραφίες, διδακτορικές διατριβές, κλπ)

- σε βάσεις βιβλιογραφικών δεδομένων
- σε θεματικές ψηφιακές συλλογές
- σε θεσμικά αποθετήρια
- στον προσωπικό τους διαδικτυακό τόπο

2. Ηλεκτρονικά περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης (ή ο «Χρυσός Δρόμος»)

Πρόκειται για ηλεκτρονικά περιοδικά ελεύθερα προσβάσιμα από όλους χωρίς χρέωση, στα οποία δημοσιεύονται ακαδημαϊκά και ερευνητικά άρθρα που έχουν υποστεί αξιολόγηση από κριτές. Τα περιοδικά αυτά εκδίδονται είτε από τους παραδοσιακούς εκδοτικούς οργανισμούς, είτε από τους αποκλειστικούς εκδότες Ανοικτής Πρόσβασης, είτε από νέες μορφές εκδοτικών σχημάτων.

Στον πυρήνα των προσπαθειών για την Ανοικτή Πρόσβαση είναι η ελεύθερη διάθεση της γνώσης από εξειδικευμένες ομάδες κοινού προς το ευρύτερο κοινό. Πιο συγκεκριμένα η Ανοικτή Πρόσβαση:

Για τους ακαδημαϊκούς και ερευνητές ως χρήστες του επιστημονικού περιεχομένου:

- Παρέχει άμεση και ελεύθερη πρόσβαση σε πλήρη κείμενα επιστημονικού περιεχομένου
- Καταργεί το εμπόδιο του κόστους μέσω της ελεύθερης και δωρεάν πρόσβασης στα επιστημονικά περιοδικά
- Ενισχύει νέες ερευνητικές προσπάθειες προωθώντας και διαχέοντας τα ερευνητικά αποτελέσματα.
- Για τους ακαδημαϊκούς και ερευνητές ως δημιουργούς του επιστημονικού περιεχομένου:
- Προσφέρει τα μέσα για ευρεία διάχυση του επιστημονικού έργου σε οποιονδήποτε, οπουδήποτε, οποτεδήποτε
- Αυξάνει την αναγνωσιμότητα και την απήχηση (impact factors) του επιστημονικού τους έργου

- Δίνει μεγαλύτερη ανεξαρτησία, παραχωρώντας τους έλεγχο διάχυσης και δημοσίευσης του έργου τους
- Προσφέρει αναγνώριση και ηθική ανταμοιβή
- Προσφέρει ταχύτητα και ευελιξία στον κύκλο ζωής του ερευνητικού αποτελέσματος
- Βοηθά στην αποφυγή επικαλύψεων μεταξύ των ερευνητικών εργασιών.

Στα ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα και βιβλιοθήκες:

- Μειώνει τα κόστη διάχυσης του επιστημονικού περιεχομένου
- Ενδυναμώνει την επικοινωνία και τις συνεργασίες με άλλα ιδρύματα
- Οδηγεί στην παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών
- Βοηθά στην εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων και στην ενίσχυση καινοτόμων πρωτοβουλιών
- Επαναφέρει τον έλεγχο της εκδοτικής δραστηριότητας στα ιδρύματα περιορίζοντας την μονοπωλιακή συμπεριφορά των εκδοτών
- Προβάλλει την αξία και το κύρος των οργανισμών μέσω του πνευματικού επιστημονικού τους κεφαλαίου (intellectual capital).

Στους κερδοσκοπικούς εκδοτικούς οργανισμούς:

- Προσφέρει ευκαιρίες για την ανάδειξη των νέων εκδοτικών μοντέλων σε βιώσιμη επιχειρηματική δραστηριότητα αν υιοθετηθούν σε παγκόσμια κλίμακα.

Στις επιχειρήσεις & οργανισμούς:

- Προσφέρει ευκαιρίες ανάπτυξης καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών
- Ενισχύει την ανταγωνιστικότητά τους σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Στο ευρύ κοινό:

- Καθιστά το ακαδημαϊκό και ερευνητικό υλικό δημόσιο αγαθό
- Συμβάλλει στην αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων από όλους και στην προώθηση της δημιουργικότητας
- Αναδεικνύει σε παγκόσμιο επίπεδο το ακαδημαϊκό και ερευνητικό έργο κάθε χώρας ενισχύοντας το διακρατικό δίκτυο επαφών και συνεργασιών,

- Προσφέρει στις αναπτυσσόμενες χώρες νέες και χωρίς κόστος δυνατότητες δημιουργίας και πρόσβασης στο επιστημονικό περιεχόμενο.

Τα πνευματικά δικαιώματα αποτελούν ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της Ανοικτής Πρόσβασης που απασχολεί όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη για 2 κυρίως λόγους: Λόγω της ηθικής διάστασης του ακαδημαϊκού και ερευνητικού έργου κ εξαιτίας της ιδιαίτερης φύσης του Διαδικτύου.

Οι νόμοι περί πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν για την προστασία λογοτεχνικών έργων, ταινιών και μουσικής δεν είναι κατάλληλοι για τα ακαδημαϊκό και ερευνητικό έργο που είναι αποτέλεσμα της ευρύτερης πρόθεσης για κοινωνικό όφελος και άρα ανήκει σε όλους.

Το Διαδίκτυο και οι ιδιαίτερες συνθήκες που έχει διαμορφώσει (όπου είναι διαδεδομένη η διάθεση εξουσιών αναπαραγωγής, μεταβολής και διάθεσης του έργου) περιπλέκουν το ζήτημα δημιουργώντας ένα νομικό κενό.

Τα πνευματικά δικαιώματα του ακαδημαϊκού και ερευνητικού περιεχομένου που διατίθεται μέσω σχημάτων Ανοικτής Πρόσβασης δεν έρχονται σε αντίθεση με το ήδη διαμορφωμένο νομικό πλαίσιο των πνευματικών δικαιωμάτων καθώς βασίζονται είτε στην άδεια που χορηγεί ο δημιουργός (δικαιούχος), είτε στη χρήση του έργου μετά το πέρας του περιορισμένου χρονικού διαστήματος κατά το οποίο προστατεύεται με πατέντες και δικαιώματα αποκλειστικότητας. Και στις δυο περιπτώσεις πρέπει να γίνεται αναφορά στο δημιουργό του πρωτότυπου έργου³⁵.

5.3 Creative Commons

Οι εξελίξεις στην ψηφιακή τεχνολογία οδήγησαν σε νέες αναζητήσεις και προτάσεις με στόχο τον επαναπροσδιορισμό της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ως αποτέλεσμα αυτών των αναζητήσεων ξεκίνησαν και οι προσπάθειες για τη δημιουργία ελεύθερου λογισμικού.

Η πρώτη απόπειρα ξεκίνησε το 1983 με τη σύσταση του Ιδρύματος Ελεύθερου Λογισμικού (Free Software Foundation) από τον Richard Stallman. Πρόκειται για το λογισμικό ανοιχτού κώδικα (open source) το οποίο διατίθεται,

³⁵ Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών . Ανοιχτή πρόσβαση: γνώση για όλους. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <<http://www.openaccess.gr/>>

χρησιμοποιείται, αναπαράγεται, τροποποιείται και διανέμεται περαιτέρω με βάση τους όρους που προβλέπονται στη γενική δημόσια άδεια (general public license) και ιδίως με τον όρο ότι ο πηγαίος κώδικας και η μετατροπή του προγράμματος θα διατίθενται ελεύθερα και δωρεάν σε όλους. Η αρχή στην οποία στηρίζεται το λογισμικό ανοιχτού κώδικα είναι ότι κανείς δεν αποκτά δικαιώματα και κατά συνέπεια κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει την περαιτέρω χρήση και εφαρμογή του προγράμματος που διατίθεται πάντοτε με βάση τους όρους της γενικής δημόσιας άδειας.

Στην παραπάνω ιδέα βασίστηκε αργότερα ο καθηγητής Νομικής, Lawrence Lessig ο οποίος ίδρυσε το 2001 το ίδρυμα Creative Commons με στόχο να μπορεί ο δημιουργός να χορηγεί άδεια χρήσης του έργου του με πιο ελεύθερο και ανοιχτό τρόπο.

Οι άδειες Creative Commons, όπως επισημαίνεται και στην πρόσκληση για την έναρξη λειτουργίας των αδειών προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας Creative Commons στην Ελλάδα επιτρέπουν την ελεύθερη χρήση ενός έργου πέρα από τα όρια του «fair use» (θεμιτή χρήση). Προτείνουν κυρίως τη μη αποκλειστική εκμετάλλευση του έργου, την τήρηση διατυπώσεων για την απονομή των σχετικών αδειών των έργων προκειμένου να είναι δυνατός ο εύκολος εντοπισμός τους με τη χρήση μηχανών αναζήτησης περιεχομένου στο Διαδίκτυο. Σκοπός του συστήματος των αδειών Creative Commons δεν είναι η ανατροπή ή κατάργηση της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά ο επαναπροσδιορισμός των κανόνων της και η δημιουργία νέας ισορροπίας δημιουργών, χρηστών και έργων πνευματικής ιδιοκτησίας με βάση τις αρχές του Διαδικτύου.

Ήδη, 36 χώρες έχουν προσαρμόσει στο νομοθετικό τους πλαίσιο και διαθέτουν στους δημιουργούς τις άδειες Creative Commons, ενώ όλο και περισσότερες χώρες βρίσκονται στη διαδικασία προσαρμογής τους στην εγχώρια νομοθεσία. Πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία των Creative Commons ήταν τα λόγια του τρίτου Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Thomas Jefferson: "Αυτός που λαμβάνει μια ιδέα από εμένα, εμπνέεται χωρίς εγώ να χάνω την ιδέα. Αυτός που ανάβει το κερί του από το δικό μου, φωτίζεται χωρίς να με συσκοτίζει". Από την ιδέα αυτή, ότι δηλαδή η αξία μιας ιδέας δεν μειώνεται όταν την χρησιμοποιούν περισσότεροι άνθρωποι, συνέλαβε ο Lawrence Lessig την κεντρική ιδέα των Creative Commons. Ο Lessig διατύπωσε την ευρύτητα, πλέον, διαδεδομένη αντίληψη ότι η βέλτιστη εκμετάλλευση των πνευματικών δικαιωμάτων ή η διάδοση

του έργου των δημιουργών γίνεται στη σημερινή ψηφιακή εποχή πιο αποτελεσματικά όταν μέρος από το περιουσιακό δικαίωμα των δημιουργών υποχωρεί προς όφελος των χρηστών ή των άλλων δημιουργών. Η μέγιστη διάδοση συγκεκριμένων τύπων έργων ή η εφαρμογή συγκεκριμένων επιχειρηματικών μοντέλων επιτυγχάνεται στον ψηφιακό κόσμο με τη διάθεση των εξουσιών αναπαραγωγής, μεταβολής και διάθεσης του έργου.

Κρίνεται επομένως απαραίτητο οι όροι διάθεσης των εξουσιών του δημιουργού να εκφράζονται με σαφή και ρητό τρόπο προσδιοριζόμενο σε συμβατικό πλαίσιο. Αυτό το συμβατικό πλαίσιο προσδιορίζουν οι άδειες Creative Commons. Η Ομάδα Εργασίας I3 του E-business Forum³⁶ που ανέλαβε τη συγκριτική μελέτη εφαρμογής των αδειών Creative Commons και των αδειών ελεύθερου λογισμικού GPL & LGPL σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην Ελλάδα, διαμόρφωσε το περιεχόμενο των αδειών Creative Commons υπό το πρίσμα της ελληνικής νομοθεσίας, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το περιεχόμενο των αντίστοιχων πρωτότυπων αμερικανικών αδειών όσο και τη νομιμοποιητική βάση αλλά και τον σκοπό της πρωτότυπης δημιουργίας τους.

Οι άδειες Creative Commons προσφέρονται δωρεάν μέσω Διαδικτύου. Δεν είναι αποκλειστικές, υπό την έννοια ότι ο δημιουργός ή/και δικαιούχος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διατηρεί το δικαίωμα να επιτρέψει χρήσεις του έργου του διαφοροποιούμενος είτε ως προς τις άδειες είτε ως προς τα πρόσωπα που δεσμεύονται από τους όρους των επιλεγόμενων αδειών. Με τη χρήση τους, ο δημιουργός ή/και δικαιούχος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας εξακολουθεί να διατηρεί τα δικαιώματα που απορρέουν είτε από το περιουσιακό είτε από το ηθικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και μπορεί να τις ασκήσει με οποιοδήποτε τρόπο εκείνος κρίνει σκόπιμο.

³⁶ Το Ebusinessforum (www.ebusinessforum.gr) είναι ένας μόνιμος μηχανισμός διαβούλευσης της Πολιτείας με την επιχειρηματική και ακαδημαϊκή κοινότητα με σκοπό την επεξεργασία θέσεων και προτάσεων που προάγουν την ηλεκτρονική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, καθώς και τη διάδοση του ηλεκτρονικού επιχειρείν στις ελληνικές επιχειρήσεις. Στο Forum συμμετέχουν στελέχη από όλους τους επιχειρηματικούς κλάδους με έμφαση στον κλάδο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, από Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα, από τον Δημόσιο τομέα καθώς και εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων και των καταναλωτών. Στις 54 έως σήμερα ομάδες εργασίας που έχουν λειτουργήσει από το Νοέμβριο του 2000 στο πλαίσιο του forum, το ηλεκτρονικό επιχειρείν έχει προσεγγιστεί από πλευρά θεσμική, τεχνική, επιχειρηματική, οικονομική, κοινωνιολογική, πολιτική (www.ebusinessforum.gr/ebusinessforum/index.php)

Οι άδειες Creative Commons βασίζονται στο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright στο αγγλοσαξονικό δίκαιο). Ως εκ τούτου εφαρμόζονται σε όλα τα έργα τα οποία προστατεύονται από το νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Ως τέτοια έργα νοούνται για παράδειγμα τα βιβλία, οι ιστοσελίδες (sites), τα blogs, φωτογραφίες, κινηματογραφικά έργα, βιντεοταινίες, μουσικά έργα και πάσης φύσεως οπτικοακουστικά έργα. Τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύονται επίσης από το νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως εξηγείται παρακάτω, αλλά δε συνιστάται η εφαρμογή αδειών Creative Commons σε τέτοιου είδους έργα.

Η ύπαρξη και λειτουργία των ελληνοποιημένων αδειών Creative Commons είναι κατεξοχήν τεχνο-νομικό εγχείρημα αφού πέραν της διαμόρφωσης του νομικού περιεχομένου τους με έρεισμα κυρίως στο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και στο ενοχικό δίκαιο, η λειτουργία των αδειών αυτών προϋποθέτει τη χρήση μεταδεδομένων (meta-tags και meta-data) που επιτρέπουν την αναγνώριση των έργων τα οποία διατίθενται και διαδίδονται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις των σχετικών αδειών κατόπιν ενεργοποίησης διαδικτυακών εφαρμογών που καθιστούν εφικτό τον εύκολο εντοπισμό της διάδοσης των έργων που προστατεύονται με τις άδειες Creative Commons ή /και την ενδεχόμενη περαιτέρω διαμόρφωσή τους υπό τους όρους των αδειών αυτών.

Κάθε άδεια Creative Commons απαρτίζεται από τρία μέρη:

1. το Commons Deed, το εισαγωγικό μέρος
2. το *Legal Code*, το νομικό μέρος
3. τα meta-data, το τεχνολογικό μέρος³⁷

Το νομικό μέρος της άδειας (legal code) σχεδιάστηκε έτσι προκειμένου να έχει πλήρη ισχύ ενώπιον των Δικαστηρίων. Αυτό βεβαίως δε σημαίνει ότι οι άδειες αυτές καλύπτουν όλες τις εννοιολογικές διαφοροποιήσεις και τις περιπτώσεις των νόμων περί πνευματικής ιδιοκτησίας ανά τον κόσμο, ούτε όλων των ειδικών συνθηκών στις οποίες θα εφαρμοστούν οι άδειες Creative Commons και θα χρησιμοποιηθεί περιεχόμενο το οποίο διέπεται από τις άδειες αυτές. Σημειωτέον ότι

³⁷ Παπαδόπουλος, Μαρίνος. Τι συμβαίνει στην Ελλάδα: Η ελληνοποίηση των αδειών Creative commons. 19 Απριλίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 19 Ιουνίου 2008 <<http://www.creativecommons.gr/greececc/index.php?language=el>>

οι άδειες Creative Commons αναφέρουν ρητώς πως οι όροι τους εφαρμόζονται στο βαθμό που είναι συμβατοί με το εφαρμοστέο δίκαιο. Αυτό σημαίνει πως εάν κάποιος όρος της άδειας έρχεται σε αντίθεση με το εφαρμοστέο δίκαιο σε ένα συγκεκριμένο μέρος, αυτός και μόνο αυτός ο όρος παύει να ισχύει αφήνοντας την υπόλοιπη άδεια ανεπηρέαστη.

Σημειώνεται ότι η ελληνική έκδοση των αδειών Creative Commons συντάχθηκε από τους Μαρίνο Παπαδόπουλο (δικηγόρος Αθηνών, J.D., M.Sc.) και Πρόδρομο Τσιαβό (Visiting fellow at London School of Economics - Post-doctoral researcher at Oslo University - Legal project co-lead of Creative Commons England and Wales and Creative Commons Greece) με την επιστημονική εποπτεία της καθηγήτριας της Νομικής Σχολής Αθηνών Καλλινίκου, και το συντονισμό του Θεόδωρου Καρούνου (μέλος Ειδικού Διδακτικού Προσωπικού στη Σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών στο Πολυτεχνείο του Πανεπιστημίου Αθηνών), στο πλαίσιο της ομάδας εργασίας I3 του e-Business Forum. Οι συντάκτες της άδειας έλαβαν υπόψη τους τα σχόλια των κ. Αλέξιου Ζαβρά, Catharina Maracke και Paul Keller, όπως επίσης και όλων των εθελοντών που συμμετείχαν στις συναντήσεις της ομάδας εργασίας I3 του E-business Forum³⁸.

Η Δ. Καλλινίκου σε σχετικό άρθρο της αναφέρει ότι «Τα νομικά προβλήματα που τίθενται είναι αρκετά, όπως η δυσχέρεια προστασίας του ηθικού δικαιώματος ειδικότερα όσον αφορά την εξουσία περιφρούρησης του έργου, η δημιουργία παραγώγων έργων με βάση το αρχικό, η σύγκρουση με τους κανόνες για τις συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης που διαφέρουν σε κάθε έννομη τάξη. Το προτεινόμενο σύστημα βασίζεται στη λογική των αδειών χρήσης εκ μέρους του δικαιούχου και είναι δύσκολο να λειτουργήσει στα κλασσικά έργα που προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία, όπως μουσικά ή οπτικοακουστικά, κυρίως λόγω της άσκησης του ηθικού δικαιώματος. Η ιδέα όμως αυτή θα μπορούσε να βρει πεδίο εφαρμογής σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως ηλεκτρονικοί κόμβοι με επιστημονικά στοιχεία ή δεδομένα που είναι εκτός προστασίας όπως νόμοι, διατάγματα, δικαστικές αποφάσεις, μαθηματικές ασκήσεις κλπ. Στο πλαίσιο λειτουργίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών θα μπορούσαν να δημιουργηθούν

³⁸ Forum, Ebusiness. Ελληνοποιήθηκαν οι άδειες προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας Creative Commons. 31 Οκτωβρίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 16 Ιουνίου 2008 <http://www.ekt.gr/content/display?ses_mode=rnd&ses_lang=el&prnbr=71793>

ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων με στοιχεία όχι μόνο του δημόσιου τομέα αλλά και με προστατευόμενο περιεχόμενο, όπως μελέτες, εργασίες, γκρίζα βιβλιογραφία κλπ., εφόσον βέβαια έχει προηγηθεί γραπτή άδεια των συγγραφέων και ερευνητών και με όρους χρήσης που θα ανακοινώνονται στην αρχή της ιστοσελίδας. Αν μάλιστα τεθούν τα κατάλληλα τεχνολογικά μέτρα στο ψηφιακό περιεχόμενο θα είναι εύκολο να εντοπισθούν οι τυχόν παραβιάσεις των όρων διάθεσης στο διαδίκτυο»³⁹.

5.4 Κατάθεση ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων σε βιβλιοθήκες

Η κατάθεση των δημοσιεύσεων αφορά ένα σύστημα, σύμφωνα με το οποίο οι εκδότες ή οι δημιουργοί καταθέτουν ένα ή περισσότερα αντίγραφα κάθε δημοσίευσης τους, σε συγκεκριμένες βιβλιοθήκες, με στόχο τη διατήρηση της γραπτής και προφορικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η κατάθεση υποστηρίζεται σε κάθε χώρα από διαφορετικές πρακτικές και είναι είτε επιβεβλημένη από το νόμο (κατά νόμον ή νομική ή υποχρεωτική κατάθεση) είτε βασίζεται σε εθελοντικές συμφωνίες (εθελοντική κατάθεση). Στις βιβλιοθήκες κατάθεσης⁴⁰ συγκαταλέγονται εθνικές βιβλιοθήκες, κοινοβουλευτικές βιβλιοθήκες, εθνικά αρχεία, ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες κ.λπ. Στην Ελλάδα η κατάθεση αντιτύπων στην Εθνική Βιβλιοθήκη αποτελεί μια καθαρά διοικητική διαδικασία που σκοπό έχει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον εμπλουτισμό των εθνικών αρχείων

Από την κατάθεση των ψηφιακών δημοσιεύσεων προκύπτουν νομικά, οικονομικά, τεχνικά και διοικητικά/οργανωτικά ζητήματα που αφορούν όλα τα στάδια της διαδικασίας νομικής κατάθεσης. Τα θέματα αυτά αφορούν τον προσδιορισμό των δημοσιεύσεων, την επιλογή, την απόκτηση, την επεξεργασία την αποθήκευση, τη συντήρηση και την πρόσβαση. Ζητήματα επίσης προκύπτουν, λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων των διαφορετικών συντελεστών του συστήματος κατάθεσης, κάθε ένας εκ' των οποίων προσπαθεί να διαφυλάξει τα δικά του συμφέροντα

³⁹ Καλλινίκου, Διονυσία. Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap-Kallinikou.pdf >

⁴⁰ Βιβλιοθήκες κατάθεσης: εθνικές, κοινοβουλευτικές, ακαδημαϊκές, εθνικά αρχεία. Μέσω του θεσμού της νομικής κατάθεσης συλλέγεται ως επί το πλείστον έντυπο υλικό αλλά και μία μεγάλη ποικιλία ψηφιακού υλικού: Στρακαντούνα, Βασιλική. Η νομική κατάθεση (κατά νόμο κατάθεση) στο σύγχρονο περιβάλλον δημοσίευσης. 2006. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Straka.pdf>

Η συνεργασία με τους εκδότες ή τις ενώσεις εκδοτών αποτελεί μια όλο και περισσότερο σημαντική προσέγγιση, αλλά δεν μπορεί να αποτελέσει ολοκληρωμένη λύση, δεδομένου ότι η συλλογή και διατήρηση εθνικών συλλογών δεν μπορεί να βασιστεί μόνο σε εθελοντικές συνεργασίες.

Η ομάδα εργασίας, της διάσκεψης των διευθυντών των εθνικών βιβλιοθηκών (CDNL), σχετικά με τη νομική κατάθεση των ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων συστήνει: «Οι διατάξεις της νομοθεσίας περί νομικής κατάθεσης, πρέπει να είναι διατυπωμένες κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι βιβλιοθήκες να έχουν την άδεια να αντιγράψουν, να μετατρέπουν τη μορφή ή να μεταναστεύουν κατατεθειμένες δημοσιεύσεις για λόγους διατήρησης. Εάν αυτή η άδεια δεν χορηγείται, δεν θα είναι δυνατό να διατηρηθούν τα υλικά για το μέλλον»⁴¹.

Η νομοθεσία νομικής κατάθεσης των ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων θα πρέπει να καλύπτει προϋποθέσεις οι οποίες θα εξασφαλίζουν όλες τις διαδικασίες που επιβάλλει η συλλογή διατήρησης και μακροχρόνιας πρόσβασης. Η νομοθεσία νομικής κατάθεσης, θα πρέπει να ορίζει ότι οι βιβλιοθήκες κατάθεσης θα συλλέγουν όλες τις δημοσιεύσεις, ανεξαρτήτως μέσου, δεδομένου ότι αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής, ιστορικής και επιστημονικής εικόνας μιας χώρας. Με τον ίδιο τρόπο, αυτά τα υλικά πρέπει να διατηρούνται σε βάθος χρόνου και να είναι προσιτά στο κοινό τηρώντας τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας

Σύμφωνα με την Βασιλική Στρακαντούνα υπάρχουν «δύο κύριες κατηγορίες ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων που πρέπει να περιληφθούν στη νομοθεσία νομικής κατάθεσης. Η πρώτη αφορά τις "off-line" δημοσιεύσεις, οι οποίες φέρουν τα δεδομένα, σε φυσικό φορέα (δισκέτες, CD-ROM), και δεδομένου ότι διανέμονται ως μεμονωμένα φυσικά αντικείμενα, η νομική διαδικασία κατάθεσής τους, είναι παρόμοια με αυτήν των έντυπων. Στη νομοθεσία πρέπει να διευκρινίζεται ότι το υλικό αυτό θα κατατίθεται μαζί με οποιαδήποτε σχετικά εγχειρίδια λογισμικού και συνοδευτικό υλικό που απαιτείται, για να είναι δυνατή η χρησιμοποίησή τους. Επίσης θα πρέπει να γίνεται σαφές ότι υλικό κατάθεσης θα αποτελεί και οποιαδήποτε νέα έκδοση ή αναπροσαρμογή της αρχικής. Η δεύτερη αφορά το "on-line" υλικό, το οποίο δεν έχει υλικά χαρακτηριστικά (δεν υπάρχει κανένα φυσικό αντικείμενο που κατατίθεται) και επιπλέον υφίσταται μόνο ως ένα και μοναδικό

⁴¹ <http://www.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>

αντίγραφο, που αποθηκεύεται σε ένα computer host system ή μια παγκόσμια συλλογή συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Ενώ στο τυπωμένο και off-line υλικό, ένας από τους όρους της νομικής κατάθεσης είναι η ύπαρξη πολλαπλάσιων αντιγράφων, διαθέσιμων για δημόσια διανομή, στο on-line υλικό υπάρχει ένα κύριο ενιαίο αντίγραφο, που αποθηκεύεται και που ελέγχεται από τους εκδότες/παραγωγούς»⁴².

5.5 Ηλεκτρονική Ευρώπη και βιβλιοθήκες

Το έτος 2000 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στην Λισσαβόνα όρισε ένα φιλόδοξο στόχο, να καταστεί η Ευρώπη η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο και να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες της Νέας Οικονομίας και του Διαδικτύου. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού οι επικεφαλής κρατών και κυβερνήσεων ανέλαβαν δέσμευση ως προς την υλοποίηση σειράς μέτρων για την προώθηση του στόχου της Ηλεκτρονικής Ευρώπης (eEurope). Μεταξύ των προβλεπόμενων δράσεων περιλαμβάνονται και δύο που ενδιαφέρουν τις Βιβλιοθήκες. Αυτές είναι:

α) Η δημιουργία Επιγραμμικού κράτος το κράτος δηλαδή της ηλεκτρονικής πρόσβασης στις δημόσιες πληροφορίες που δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς το ηλεκτρονικό περιεχόμενό του με την ηλεκτρονική πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες και

β) Η δημιουργία ευρωπαϊκού ψηφιακού περιεχομένου για παγκόσμια δίκτυα. Σύμφωνα με την πρώτη δράση οι δημόσιες υπηρεσίες καλούνται να καταβάλουν προσπάθειες προκειμένου να εκμεταλλευτούν τις νέες τεχνολογίες εξασφαλίζοντας την μεγαλύτερη δυνατή πρόσβαση στις πληροφορίες που διαθέτουν. Ενώ σύμφωνα με την δεύτερη δράση επιδιώκεται η δημιουργία βιομηχανίας ψηφιακού περιεχομένου, στόχος που επιτυγχάνεται με την πλήρη εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρέχουν οι ψηφιακές τεχνολογίες. Κεντρική θέση σε αυτό το ψηφιακό περιεχόμενο κατέχουν τα πολιτιστικά ιδρύματα της Ευρώπης (μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχαία), τα οποία ανέρχονται σε 10.000 και απασχολούν περισσότερο από ένα εκατομμύριο εργαζόμενους.

⁴² Στρακαντούνα, Βασιλική. Νομική κατάθεση ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων. 2005

Και οι δύο δράσεις ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τις βιβλιοθήκες για τις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση επιφυλάσσει έναν ιδιαίτερο ρόλο. Συγκεκριμένα οι βιβλιοθήκες επιλέγονται ως σημεία δημόσιας πρόσβασης στην Πληροφορία του δημόσιου τομέα. Αυτό τονίζεται τόσο στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβόνα, όσο και στην Πράσινη Βίβλου για την Πληροφορία του Δημόσιου Τομέα στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Αλλά και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήδη από το 1998 σε ψήφισμά του αναφέρει ότι «σημαντικό υλικό που παράγεται με την βοήθεια του φόρου εισοδήματος από την νομοθεσία έως τις αποφάσεις των τοπικών κυβερνήσεων και από τις στατιστικές έως τις εθνικές βιβλιογραφίες» μπορεί να γίνει προσβάσιμο μέσω των βιβλιοθηκών στο ευρύ κοινό. Στο πλαίσιο αυτών των κατευθύνσεων και από τον συνδυασμό των δύο δράσεων (επιγραμμικό κράτος και ψηφιακό περιεχόμενο) προκύπτει ότι το μερίδιο των βιβλιοθηκών στην Κοινωνία της Πληροφορίας είναι σημαντικό. Αλλά πώς αυτές οι δράσεις υλοποιούνται σήμερα στην χώρα μας; Όσον αφορά στην πρώτη δράση που αναφέρεται στο επιγραμμικό κράτος και συγκεκριμένα στην πρόσβαση του πολίτη μέσω των βιβλιοθηκών στην κυβερνητική πληροφόρηση, έχουν γίνει μόνο έμμεσα βήματα μέσω της δημιουργία Κέντρων Πληροφόρησης στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες. Ωστόσο το μέτρο αυτό συνιστά μία δυνατότητα πρόσβασης σε ένα «ετοιμοπαράδοτο» υλικό που διαθέτουν οι δημόσιες υπηρεσίες και όχι μία «ενεργητική» παρέμβασή των βιβλιοθηκών στο πεδίο της κυβερνητικής πληροφόρησης, όπου αυτές θα αναδεικνύονταν όχι μόνο σε πάροχους «έτοιμης» πληροφορίας αλλά και σε παραγωγούς που θα συνέλεγαν, θα οργάνωναν και θα διαχειρίζονταν την πληροφορία αυτή. Όσον αφορά στην δεύτερη δράση μόλις πρόσφατα έχει ξεκινήσει η διαδικασία της ψηφιοποίησης του περιεχομένου των δημόσιων βιβλιοθηκών.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι επιδράσεις τους στην λειτουργία των βιβλιοθηκών και των αρχείων είναι στις μέρες μας πολυσήμαντες. Μία σημαντική συνέπειά τους αποτελεί η δικαιοϊκή εξέλιξη κυρίως σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, και πρόσβασης, η διαμόρφωση δηλαδή μιας νέας ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων του χρήστη και του δημιουργού. Η προσαρμογή ωστόσο των βιβλιοθηκών και των αρχείων στο νέο οικονομικό και τεχνολογικό περιβάλλον δεν απαιτεί μόνο δικαιοϊκές παρεμβάσεις. Αυτές είναι βέβαια αναγκαίες αλλά καλύπτουν την μία μόνο πλευρά του προβλήματος: την πλευρά της δεοντολογίας. Η δεοντολογία όμως συνοδεύεται πάντοτε από την οντολογία, δηλαδή τη ζώσα πραγματικότητα. Και αυτή την πραγματικότητα εκφράζουν οι θεσμοί. Κατά συνέπεια

είναι ανάγκη η προσοχή μας να στραφεί εκτός από τα θέματα που αναφέρονται στον «σκληρό πυρήνα» της σχετικής νομοθεσίας (δηλαδή την πρόσβαση, τα πνευματικά δικαιώματα, το απόρρητο κλπ) και σε θέματα που αναφέρονται στην θεσμική και οργανωτική μορφή των παραπάνω φορέων.

Όπως όλες οι οργανώσεις έτσι και οι βιβλιοθήκες περιλαμβάνουν δομή, αποστολή, διαδικασίες, προϋπολογισμούς και συστήματα λήψης αποφάσεων. Αυτό το οργανωτικό πλαίσιο παράγει πρότυπα και αξίες, παράγει δηλαδή συμπεριφορές με βάση τις οποίες τα μέλη του οργανισμού (της βιβλιοθήκης) λαμβάνουν τις αποφάσεις τους. Εάν λοιπόν δεχτούμε ότι ο ρόλος των βιβλιοθηκών αλλάζει με βάση τα νέα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα, τότε πρέπει να αλλάξει τόσο η θεσμική – οργανωτική μορφή που διέπει σήμερα τις βιβλιοθήκες όσο και τα πρότυπα και αξίες που διέπουν την συμπεριφορά των εργαζόμενων σε αυτές⁴³.

⁴³ Μοσχόπουλος, Διονύσης. «Κυβερνητική πληροφόρηση και βιβλιοθήκες.» Συνέδριο "Αρχαία Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας". Αθήνα, 2-3 Φεβρουαρίου 2005. σ.1.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Υπάρχουν σήμερα δυο βασικές απόψεις σχετικά με τα θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο χώρο της πληροφορίας. Από τη μια πλευρά είναι αυτοί που πιστεύουν ότι από την αρχή η συγκεκριμένη νομοθεσία δεν προσέφερε τίποτα στο γενικό καλό, απλώς υπηρέτησε λίγους σε βάρος της δημιουργίας και επομένως την απορρίπτουν ολοκληρωτικά. Από την άλλη είναι εκείνοι που πιστεύουν ότι οι υπάρχοντες νόμοι δεν μπορούν να λειτουργήσουν στην καινούργια κοινωνία της πληροφορίας και οφείλουν να διαμορφωθούν βάσει των νέων δεδομένων.

Το σημαντικό πρόβλημα της τρέχουσας νομοθεσίας για τη πνευματική ιδιοκτησία, σύμφωνα με τους κριτικούς της, είναι ότι υπονομεύει το βασικό της στόχο. Ο κάθε δημιουργός βρίσκει έμπνευση από προηγούμενα δημοσιεύματα καθώς τα τελευταία παραμένουν στη δημόσια κυριαρχία μετά τη λήξη των δικαιωμάτων. Η βοήθεια αυτή με τον καιρό μειώνεται καθώς τα δικαιώματα συνεχώς αυξάνονται και παρατείνονται χρονικά της διάρκειας της ζωής των αναγνωστών και επομένως και αυτών που γνωρίζουν την αρχική εργασία.

Άλλοι μελετητές πρεσβεύουν ότι, άσχετα από τη σύγχρονη εξέλιξη της τεχνολογίας, ο νόμος αυτός παραμένει ο βασικός τρόπος με τον οποίο οι κάθε είδους δημιουργοί –συγγραφείς, καλλιτέχνες, επιστήμονες κ.α.- μπορούν να χρηματοδοτήσουν την εργασία τους. Επίσης, πιστεύουν ότι, αν έλειπε η νομική προστασία, πολύτιμα βιβλία και τέχνη δε θα είχαν δημιουργηθεί εξ αρχής.

Πολλοί όμως αντιδρούν στην παραπάνω άποψη και έχουν αρωγό ένα σημαντικό επιχείρημα, την πρόσφατη επιτυχία που γνώρισαν προγράμματα ελεύθερου λογισμικού όπως ο Linux, ο Mozilla Firefox και ο Apache web server. Το γεγονός της επιτυχίας των παραπάνω προγραμμάτων επιβεβαιώνει ότι εργασίες ποιότητας μπορούν να δημιουργηθούν ακόμη και αν λείπει η επιβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας. Παρόλα αυτά πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι τα προϊόντα αυτά διατηρούν κάποια δικαιώματα που έχουν σχέση με την επιβολή των όρων, με τους οποίους παραχωρούνται οι άδειες ακόμη και αν οι άδειες αυτές δεν δίνονται για χρηματικό όφελος.

Οι εργασίες στις οποίες έχει κατοχυρωθεί η πνευματική ιδιοκτησία και μεταφέρονται σε ψηφιακή μορφή είναι εύκολο να αντιγραφούν μέσω του file sharing (διαμοιρασμός αρχείων μέσα από το Διαδύκτιο) και οι χρήστες που επαναλαμβάνουν τακτικά την παραπάνω εργασία παραβαίνουν τους νόμους πολλές φορές και σχεδόν

σπάνια έχουν γνώση της πράξης τους. Οι προσπάθειες που έχουν γίνει για να αποφευχθεί η παραβίαση των δικαιωμάτων ήταν ανεπιτυχείς και όσοι χρησιμοποιούν το file sharing παραμένουν συνήθως ατιμώρητοι. Όσοι παράγουν προστατευμένο υλικό συχνά αποδίδουν τις απώλειές τους στην online αντιγραφή και όμως συνεχίζουν να το παράγουν και να κερδίζουν σημαντικά οφέλη από αυτό. Η έλλειψη εμφανούς αποτελέσματος έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της άποψης ότι οι νόμοι για την πνευματική ιδιοκτησία όπως είναι σήμερα δομημένοι δεν είναι χρήσιμοι, καθώς δεν προσφέρουν πολλές υπηρεσίες στους κατόχους του εξαιτίας της σύγχρονης τεχνολογίας. Στην πραγματικότητα ορισμένοι δημιουργοί ευνοούν το file sharing επειδή βλέπουν ότι είναι ο μόνος τρόπος για να φτάσει η δουλειά τους σε ανθρώπους που υπό διαφορετικές συνθήκες δε θα τη μάθαιναν ποτέ καθώς δε έχουν τη δυνατότητα να την αγοράσουν νόμιμα.

Μπορεί επίσης να τονιστεί και η άποψη ότι οι κάτοχοι των δικαιωμάτων χρησιμοποιούν το νομικό σύστημα για να ‘εκβιάσουν’ τους χρήστες να αγοράσουν υλικό το οποίο μπορούν να βρουν ελεύθερα χωρίς χρέωση, αντί να εγκληματοποιείται η πρόθεση των εκατομμυρίων ανθρώπων που χρησιμοποιούν τις δυνατότητες της τεχνολογίας για να πάρουν αυτό που χρειάζονται χωρίς χρηματική απώλεια. Για μερικούς, ο Bill Gates έχει απόλυτο δίκιο όταν λέει ότι ‘στο μέλλον όλες οι προσπάθειες να επιβληθούν δικαιώματα που να αποτρέπουν την αντιγραφή ψηφιακού υλικού θα είναι ανεπιτυχείς και επομένως πολυέξοδες και πολιτικά μη δημοφιλείς χωρίς ουσιαστικό λόγο.

Οι νόμοι για την πνευματική ιδιοκτησία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να καταπνίξουν την πολιτική κριτική. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες τα περιεχόμενα πολιτικών εκπομπών και παρόμοια προγράμματα καλύπτονται από copyright. Με νομική προστασία αρνήθηκαν να παραχωρήσουν το δικαίωμα στον σκηνοθέτη του ντοκιμαντέρ “*Uncovered: όλη η αλήθεια για το πόλεμο στο Ιράκ*” Robert Greenwald να χρησιμοποιήσει μια συνέντευξη του G. W. Bush που δόθηκε στην εκπομπή *Meet the press* του NBC. Παρόλο που σε παρόμοιες περιπτώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι παροχές της ‘θεμιτής χρήσης’ οι κίνδυνοι αλλά και η πίεση από τις ασφαλιστικές εταιρίες εμποδίζουν τη χρήση του υλικού χωρίς άδεια. Ο ρόλος των βιβλιοθηκών διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό απ’ την νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα πρωτίστως κ όπως εξελίχθηκαν πάντα εμπεριείχαν την εξισορρόπηση συμφερόντων. Μέχρι πρόσφατα υπήρχε μία ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών και των χρηστών, οι οποίοι

αποτελούσαν δύο διακριτές ομάδες. Από την στιγμή όμως που εμφανίστηκε η ψηφιακή τεχνολογία, το κλίμα έχει αλλάξει και η σχέση μεταξύ δημιουργών και χρηστών έχει διαταραχθεί. Στο εξής οι δύο ομάδες (δημιουργοί, χρήστες) δεν έχουν σαφή διαχωρισμό μεταξύ τους, αφού οι χρήστες πολλές φορές λειτουργούν ως δημιουργοί και οι δημιουργοί άλλοτε λειτουργούν ως χρήστες. Παράλληλα έχει μειωθεί αισθητά ο ρόλο των ενδιάμεσων παραγόντων (εκδότες, παραγωγοί).

Οι βιβλιοθήκες βέβαια μέσω των νομοθετικών ρυθμίσεων σχετικά με την «δημόσια κυριαρχία», την «θεμιτή χρήση» και των εξαιρέσεων που προβλέπονται από τις γενικές ρυθμίσεις προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, εξακολουθούν να προστατεύουν αποτελεσματικά το δικαίωμα της πρόσβασης. Στους συγγραφείς και στους δημιουργούς χορηγούνται ορισμένα μονοπωλιακά δικαιώματα προκειμένου να αμειφθεί η πνευματική δημιουργία, αλλά αυτά τα δικαιώματα περιορίζονται με διάφορους τρόπους ούτως ώστε, σύμφωνα με το σύνταγμα, να προωθηθεί η επιστήμη κ οι τέχνες. Κατά συνέπεια οι συγγραφείς κατέχουν την πνευματική ιδιοκτησία αλλά μέσα από περιορισμούς κ διαχωρισμούς όπως η δίκαιη χρήση, έχουν και οι χρήστες δικαιώματα. Ο νόμος των πνευματικών δικαιωμάτων επίσης ορίζει ότι οι συγγραφείς μπορούν να μεταφέρουν τα δικαιώματά τους σε εκδότες προκειμένου να προωθήσουν τις εργασίες τους στην αγορά.

Οπότε υπάρχουν τρεις κατηγορίες α) οι δημιουργοί που κατέχουν δικαιώματα σύμφωνα με το σύνταγμα κ τον κανονισμό πνευματικών δικαιωμάτων, β) οι εκδότες που έχουν νομικά δικαιώματα μετά από μεταφορά, κ γ) οι χρήστες (ή ιδρύματα όπως οι βιβλιοθήκες και τα σχολεία) που έχουν δικαιώματα και περιορισμούς κατ'εξαιρεση στα δικαιώματα των δημιουργών. Στην πράξη, τα δικαιώματα των δημιουργών σχεδόν πάντα μεταφέρονται, και οι διακανονισμοί μεταξύ δημιουργών και εκδοτών, και μεταξύ εκδοτών κ χρηστών, ορίζονται από τα συμβόλαια. Η εστίαση σε τρεις κατηγορίες είναι μια συγκαταβατική απλούστευση. Στην ψηφιακή εποχή είναι πολλές οι βιομηχανίες, οι πρωτοπόροι, οι δημιουργοί, τα ιδρύματα και οι κατηγορίες χρηστών που επηρεάζονται από τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων της διανοητικής πολιτικής.

Μια σημαντική λειτουργία του κανονισμού δικαιωμάτων, κ μια από τις αρχές που υπογραμμίζουν τα δικαιώματα, είναι η προσπάθεια της εξομοίωσης του ευκαιριακού κέρδους ανάμεσα στις 3 κατηγορίες. Εάν τα δικαιώματα κατόχων δικαιωμάτων (πιο συχνά οι εκδοτών) ήταν τόσο δυνατά και απεριόριστα, οι συγγραφείς κ οι δημιουργοί θα αμειβόταν πενιχρά για την προσπάθειά τους, κ η

δημόσια πρόσβαση θα ήταν δύσκολη λόγω μονοπωλιακής τιμής και άλλων πρακτικών του μονοπωλίου.

Καθώς οι νόμοι και οι κανονισμοί για την ψηφιακή εποχή αλλάζουν, οι βιβλιοθήκες πρέπει να προσέχουν την διατήρηση των δικαιωμάτων τουλάχιστον στο ίδιο επίπεδο όπως και στο αναλογικό περιβάλλον τόσο για τους χρήστες, όσο και για τις βιβλιοθήκες και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα για τα οποία εργάζονται. Πρέπει να διεκδικούν από τους νόμους να ισορροπούν τα έσοδα για τις τρεις κατηγορίες-δημιουργούς, εκδότες και χρήστες.

Ο νέος ρόλος λοιπόν των βιβλιοθηκών είναι να εκφράσουν τα συμφέροντα των χρηστών τους υπερασπίζοντάς τους απέναντι σε μία εικονική ελευθερία πρόσβασης που στην πραγματικότητα κυριαρχείται από τις ισχυρές βιομηχανίες περιεχομένου και ταυτόχρονα ενέχει τον κίνδυνο παραβίασης δημοκρατικών αρχών και δικαιωμάτων. Και για να εκφράσουν αποτελεσματικά αυτό το νέο ρόλο τους οι βιβλιοθήκες, απαιτείται μία βασική προϋπόθεση : να επιβιώσουν του ανταγωνισμού που θα προκύψει από την απελευθέρωση της αγοράς περιεχομένου. Εκτός όμως από το ασαφές τοπίο και το αβέβαιο μέλλον των πνευματικών δικαιωμάτων, προκύπτει σήμερα για τις βιβλιοθήκες και ένα επιπλέον πρόβλημα. Πρόκειται για την αλλαγή της ιδιοκτησιακής σχέσης πάνω στο υλικό τους. Βαθμιαία παύουν να είναι ιδιοκτήτες του υλικού που διαθέτουν και μετατρέπονται σε πύλες πρόσβασης υλικού, το οποίο τους έχει παραχωρηθεί στο πλαίσιο αδειοδοτήσεων. Κατά συνέπεια περιορίζεται η ανεξαρτησία τους αφού εξαρτώνται πλέον τόσο από την τεχνολογία όσο και από τους παραγωγούς του ψηφιακού περιεχομένου που διαθέτουν.

Η κατάσταση αυτή απαιτεί μία αντιμετώπιση. Απαιτεί δηλαδή μία προσαρμογή των βιβλιοθηκών στο νέο περιβάλλον. Το ζήτημα δεν είναι τόσο κανονιστικό/ ρυθμιστικό όσο πραγματικό και οικονομικό. Σίγουρα η θέσπιση κανόνων που να ανταποκρίνονται στα συμφέροντα τόσο του χρήστη όσο και του δημιουργού, είναι απαραίτητη. Επειδή όμως ενδέχεται να είναι μακρά η περίοδος της νομοθετικής αβεβαιότητας, πρέπει οι βιβλιοθήκες να θωρακιστούν θεσμικά και να ενισχυθούν οικονομικά. Από την μία πλευρά οι νέες τεχνολογίες απαιτούν ολοένα και μεγαλύτερες επενδύσεις ενώ από την άλλη πλευρά η δημόσια χρηματοδότηση συνεχώς μειώνεται. Παράλληλα, η απελευθέρωση της πληροφοριακής αγοράς δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και ενίσχυση του δικαιώματος πρόσβασης των χρηστών. Μπορεί μεν στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών ένας χρήστης να αποκτά την δυνατότητα μέσω της χρήσης προγραμμάτων λογισμικού, να δημιουργήσει τα δικά

του έργα του και να τα διανείμει ηλεκτρονικά χωρίς την μεσολάβηση του παραδοσιακού συστήματος διανομής (εκδότες, παραγωγοί κλπ). Αλλά επίσης μπορεί ισχυρές βιομηχανίες περιεχομένου επωφελούμενες από την απελευθέρωση της πληροφοριακής αγοράς να εξαρτήσουν τις βιβλιοθήκες και να επηρεάσουν αρνητικά το δικαίωμα στην πληροφόρηση.

Η αλήθεια ωστόσο είναι ότι σήμερα οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες εμφανίζονται απροετοίμαστες να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές που επέρχονται. Η δημόσια χρηματοδότηση μέχρι σήμερα τους έχει επιτρέψει να βελτιώσουν την τεχνολογική υποδομή τους, ενώ αναμένεται η ψηφιοποίηση του υλικού τους. Το πρόβλημα όμως το οποίο εμφανίζεται είναι διπλό. Αφενός η δημόσια χρηματοδότηση δεν είναι βέβαιο ότι θα τους επιτρέψει στο μέλλον την συντήρηση και λειτουργία των νέων υποδομών και αφετέρου αποκτώντας στο μέλλον ένα ψηφιοποιημένο υλικό που δεν θα είναι σε θέση να το αξιοποιήσουν οικονομικά καθίστανται μία εύκολη λεία στον ανταγωνισμό του ιδιωτικού τομέα.

Οι βιβλιοθήκες πλέον βρίσκονται στο κέντρο των εξελίξεων και εφόσον δέχονται τα πλεονεκτήματα της κοινωνίας της πληροφορίας πρέπει να δεχθούν και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από αυτή την έκρηξη της πληροφόρησης. Για να ισχυροποιήσουν τη θέση τους, πρέπει να μην εξυπηρετούν μονόπλευρα τις ανάγκες των χρηστών τους, αλλά να γίνουν οι ίδιες θεματοφύλακες των δικαιωμάτων των δημιουργών. Τα ζητήματα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πολύ σοβαρά. Η πληροφορία αρχίζει να προστατεύεται πολύ περισσότερο και θα κοστίζει ακριβότερα στο μέλλον. Η πληροφορία θα πληρώνεται πριν ακόμα την δει και ελέγξει ο χρήστης αν τον ικανοποιεί για να την αγοράσει⁴⁴.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Θεματικές πύλες με νομικά ζητήματα στο δίκαιο της πληροφορίας

⁴⁴ Καρανικόλας Ν.Ν., Περρή Α. «Ο θεσμός του διαδανεισμού στις Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες.» Πρακτικά 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αθήνα, 1997. 149-165

Πηγή: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιονίου

ASIL Guide to electronic Resources for International Law

<http://www.asil.org/resource/treaty1.htm>

Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου ιστότοπου αποτελεί ένα πειραματικό πρόγραμμα του American Society of International Law. Κύριος σκοπός του προγράμματος είναι η παροχή συνδέσμων και πληροφοριών σχετικών με την νομοθεσία σε διάφορους τομείς όπως international criminal law, private international law, international economic κ.ά. Επιπλέον παρέχει πληροφορίες και για την δίκαιη χρήση οπτικοακουστικού υλικού και για το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει το διαδίκτυο.

Bird & Bird

<http://www.twobirds.com>

Ο ιστότοπος παρέχει πληροφορίες για την πνευματική ιδιοκτησία, το ηλεκτρονικό εμπόριο, τις βιολογικές επιστήμες, τραπεζικά ζητήματα, οικονομικές υπηρεσίες κ.α. Ο χρήστης έχει πρόσβαση σε άρθρα που καλύπτουν θέματα όπως το Διαδίκτυο, η τεχνολογία πληροφοριών, οι επικοινωνίες, η πνευματική ιδιοκτησία και τα εμπορικά σήματα. Επίσης, υπάρχει αρχείο το περιέχει ενημερωτικά δελτία για τα παραπάνω ζητήματα.

Bitlaw

<http://www.bitlaw.com>

Πρόκειται για τον επίσημο ιστότοπο του Bitlaw, ο οποίος δημιουργήθηκε από τον N..A Tysver (BECK & Tysver/ Εταιρία) το 1996. Ο ιστότοπος παρέχει πληροφορίες για το νομοθετικό πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα της τεχνολογίας. Νομοθετικό πλαίσιο για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, διπλώματα ευρεσιτεχνίας για λογισμικό, νομοθετικό πλαίσιο εμπορικών σημάτων, πνευματικών δικαιωμάτων και πνευματικά δικαιώματα στο Διαδίκτυο. Κάθε μια από τις παραπάνω κατηγορίες συνοδεύεται από πλήθος συνδέσμων.

DFC: Digital Future Coalition

<http://www.dfc.org>

Η DFC αποτελεί συνασπισμό που έχει ως στόχο να βρει τη χρυσή τομή μεταξύ της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων των ψηφιακών τεκμηρίων και της ανοιχτής πρόσβασης σε αυτά από τους χρήστες

Intellectual property Law Server

<http://www.interprolaw.com>

Πρόκειται για τον ιστότοπο τον οποίο δημιούργησε ο George A. Wowk με σκοπό την διάχυση πληροφοριών για το νομοθετικό πλαίσιο των πνευματικών δικαιωμάτων. Ο ιστότοπος περιέχει πάνω από 500 ενεργούς συνδέσμους που αφορούν τις παρακάτω κατηγορίες: ευρεσιτεχνίες, copyright και trademarks.

International Federation Rights Organisations (IFRO)

<http://ifro.org>

Ο IFRO είναι ένας διεθνής οργανισμός που στοχεύει στην ενθάρρυνση των φορέων που ασχολούνται με τα πνευματικά δικαιώματα. Ο χρήστης έχει πρόσβαση σε ενημερωτικό υλικό του IFRO, σε ενημερωτικά δελτία της από τον Ιανουάριο του 2004, συμφωνίες και εκθέσεις.

IPR Helpdesk

<http://www.ipr-helpdesk.org>

Το IPR Helpdesk είναι ένα πρόγραμμα που συντονίζουν οι παρακάτω φορείς: Universidad de Alicante, Intellectual Property Law Institute of the Jagiellonian University in Cracow, European Research and Project Office GmbH. Κύριος σκοπός του προγράμματος είναι η παροχή πληροφοριών σε πιθανούς ανάδοχους που συμμετέχουν σε Κοινοτικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, για ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματα για την πνευματική ιδιοκτησία(Intellectual Property Rights). Ο ιστότοπος παρέχει πρόσβαση στο ηλεκτρονικό περιοδικό «IPR-Helpdesk bulletin» και σε πλήθος συνδέσμων.

Ius Mentis

<http://www.iusmentis.com>

Πρόκειται για τον επίσημο ιστότοπο του KEYTLaw ο οποίος δημιουργήθηκε από τον Richard Keyt. Ο ιστότοπος προσφέρει πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα του διαδικτύου. Επιπλέον, ο χρήστης έχει πρόσβαση σε ενημερωτικό υλικό για τα εμπορικά σήματα και τα πνευματικά δικαιώματα (άρθρα, νόμοι κ.α.) Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι παρεμφερείς δικτυακοί τρόποι που προτείνονται καθώς και τα ενημερωτικά δελτία. Οι πληροφορίες που παρέχονται εστιάζουν στον Αμερικάνικό νομοθετικό πλαίσιο για θέματα προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων στο Διαδίκτυο.

Unesco: Collection of National Copyright Laws

<http://unesco.org/culture>

Ο ιστότοπος περιέχει συλλογή νόμων (σε διεθνές επίπεδο) που αφορούν τα πνευματικά δικαιώματα των κρατών/ μελών της Unesco. Η συλλογή είναι πλήρως προσβάσιμη για τους χρήστες. Οι νόμοι που παρέχονται είναι ταξινομημένοι ανά περιοχή (Αφρική, Αραβικά κράτη, Ασία, Ειρηνικός Ωκεανός, Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Λατινική Αμερική Καραϊβική).

WATCH File

<http://tyler.hrc.utexas.edu>

Ο ιστότοπος περιέχει μια Βάση Δεδομένων που παρέχει πληροφορίες όσον αφορά τους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων (συγγραφείς, καλλιτέχνες) στη Βόρεια Αμερική και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η βάση δεδομένων δημιουργήθηκε από το ερευνητικό κέντρο Harry Ranson Humanities στο πανεπιστήμιο του Τέξας και από τη βιβλιοθήκη του University of Reading. Επιπλέον υπάρχει πρόσβαση σε ενημερωτικό υλικό που αφορά τα πνευματικά δικαιώματα στην Αμερική και στην Αγγλία.

Widjojo Law Firm

<http://www.coxinga.com/index.php>

Η Widjojo Law Firm είναι μια ινδονησιακή εταιρία που ειδικεύεται στο νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο δικτυακό της τόπο παρέχει πληροφορίες για ζητήματα

εμπορικών σημάτων, διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, σχεδίων και πνευματικών δικαιωμάτων που αφορούν την Ινδονησία.

Max Planck Institute fur Geistiges Eigentum , wettbewerbs und Steurrecht

<http://www.miplc.de>

Ο ιστότοπος διαπραγματεύεται ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο χρήστης έχει πρόσβαση σε ενημερωτικό υλικό για τους σκοπούς και τις δραστηριότητες του ιδρύματος Max Planck καθώς και για ό,τι αφορά την πνευματική ιδιοκτησία (άρθρα, νέα κ.τ.λ.). Επιπλέον, παρέχεται πρόσβαση σε πληθώρα συνδέσμων, οι οποίοι είναι θεματικά ταξινομημένοι και εστιάζουν σε ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. American Library Association. Libraries and Copyright in the Digital Age. 27 Μαρτίου 2008. Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008 <<http://www.ala.org/ala/washoff/woissues/copyrightb/copyright.cfm>>.
2. Coyle, Karen. «Rights Management and Digital Library Requirements.» <http://www.ariadne.ac.uk> 30 Ιουλίου 2004.
3. EBLIDA. Η απάντηση της EBLIDA στα πλαίσια της ανοικτής γνωμοδότησης αναφορικά με την πρόταση... Φεβρουαρίου 2003. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <http://www.lib.uom.gr/heal-link-copyright/index.php?option=com_content&task=view&id=82&Itemid=46>.
4. E-prints in library and information science. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <<http://eprints.rclis.org/>>.
5. Feigenbaum Joan, Freedman Michael J. and Shostack Adam. «Privacy Engineering for Digital Rights Management Systems.» 2001. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <www.cs.princeton.edu/~mfreed/docs/privacyeng-wspdrm01.ps>.
6. Forum, Ebusiness. Ελληνοποιήθηκαν οι άδειες προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας Creative Commons. 31 Οκτωβρίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 16 Ιουνίου 2008 <http://www.ekt.gr/content/display?ses_mode=rnd&ses_lang=el&prnbr=71793>.
7. Ho, Adrian K. and Bailey, Charles W. Jr. Open Access Webliography. 21 Μαΐου 2008. Ημερομηνία πρόσβασης: 12 Ιουνίου 2008 <<http://www.escholarlypub.com/cwb/oaw.htm>>.
8. IFLA. The IFLA Position on Copyright in the Digital Environment. 25 Ιανουαρίου 2001. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <<http://www.ifla.org/V/press/copydig.htm>>.
9. IFLA. The IFLA Position on Copyright in the Digital Environment. Αυγούστου 2000. Ημερομηνία πρόσβασης: 15 Ιουνίου 2008 <<http://www.ifla.org/V/press/copydig.htm>>.
10. IFLA. Tips for TRIPS: A Guide for Libraries and Librarians to the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

- (TRIPS). 14 Οκτωβρίου 2002. Ημερομηνία πρόσβασης: 19 Ιουνίου 2008
<<http://www.ifla.org/III/clm/p1/tt-e.htm>>.
11. Silkmark. Διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων. 8 Φεβρουαρίου 2006.
Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008
<<http://www.silkmark.gr/silkdrm.php?s=ipr>>.
12. Γρηγοριάδης, Θεόδωρος. Πνευματικά δικαιώματα: η αποζημίωση των συγγραφέων. 2 Νοέμβριος 2003. Ημερομηνία πρόσβασης: 18 Ιουνίου 2008
<http://www.tovima.gr/print_article.php?e=B&f=14005&m=S09&aa=1>.
13. Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών . Ανοιχτή πρόσβαση: γνώση για όλους. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008
<<http://www.openaccess.gr/>>.
14. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» 2000-2006.
Ψηφιοποίηση: καλές πρακτικές και πρακτικές οδηγίες. 2006. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008
<<http://digitization.hpclab.ceid.upatras.gr/index.php?action=rights&page=50>>.
15. Καλλινίκου, Διονυσία. Αρχαία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία.
Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008
<www.eae.org.gr/congress/Papers/pap-Kallinikou.pdf>.
16. Καλλινίκου, Διονυσία. Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας. 31 Ιανουαρίου 2003.
Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008
<http://66.102.9.104/search?q=cache:yGX6vuETCPoJ:www.ekt.gr/news/events/ekt/2003-01-31/dcontent_030131_DKallinikou.doc>.
17. Καλλινίκου, Διονυσία. Η πνευματική ιδιοκτησία στις αρχές του 20ου αιώνα.
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας-Βιβλιοθήκη. Ημερομηνία πρόσβασης: 12 Ιουνίου 2008
<www.lib.uom.gr/accelerate/e-content/Kallinikou_Presentation.doc>.
18. Καλλινίκου, Διονυσία. Πνευματική ιδιοκτησία και βιβλιοθήκες. Αθήνα: Π.Ν. Σάκουλας, 2007.
19. Καρανικόλας Ν.Ν., Περρή Α. «Ο θεσμός του διαδανεισμού στις Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες.» Πρακτικά 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αθήνα, 1997. 149-165.

20. Κεφαλληναίου, Ευγενία. «Αρχαία, βιβλιοθήκες και δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας.» Αρχαϊκά νέα Δεκέμβριος 2006: 42-43.
21. Κουμάντος, Γ. Πνευματική ιδιοκτησία. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλα, 2002.
22. Λακάσας, Απόστολος. Πανεπιστήμια, ΤΕΙ δεν πληρώνουν εκδότες βιβλίων. 28 Φεβρουαρίου 2008. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_28/02/2008_260928>.
23. Μοσχόπουλος, Διονύσης. «Κυβερνητική πληροφόρηση και βιβλιοθήκες.» Συνέδριο "Αρχαία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας". Αθήνα, 2-3 Φεβρουαρίου 2005.
24. Παπαδόπουλος, Μαρίνος. Τι συμβαίνει στην Ελλάδα: Η ελληνοποίηση των αδειών Creative commons. 19 Απριλίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 19 Ιουνίου 2008 <<http://www.creativecommons.gr/greececc/index.php?language=el>>.
25. Παπάζογλου, Β.Ι. Οριζόντια δράση ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: νομικά ζητήματα. Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008 <http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Papazoglou.pdf>.
26. Σεμερτζάκη, Εύα. Κατευθυντήριες οδηγίες για βιβλιοθήκες, αρχαία και μουσεία. Βέροια: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, 2006.

27. Στρακαντούνα, Βασιλική. Η νομική κατάθεση (κατά νόμο κατάθεση) στο σύγχρονο περιβάλλον δημοσίευσης. 2006. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Straka.pdf>.
28. Στρακαντούνα, Βασιλική. Νομική κατάθεση ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων. 2005.
29. Συνοδινού, Άννα. Ημερομηνία πρόσβασης: 15 Ιουνίου 2008 <<http://copyright2005.lib.aegean.gr/docs/Synodinou.doc>>.
30. Τοράκη, Κατερίνα. Copyright και Ηλεκτρονικές πληροφορίες :σενάρια επιστημονικής φαντασίας ή αντίο στην ελεύθερη ροή πληροφοριών. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <<http://library.tee.gr/sinant/copyright.htm>>.
31. Τσιμπόγλου, Φίλιππος. Σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πληροφοριών στην Αττική. 1998. Ημερομηνία πρόσβασης: 13 Ιουνίου 2008 <abekt.lib.ucy.ac.cy/synedria/10psab/10psab016.pdf>.
32. Φράγκου, Άννα. Βιβλιοθήκες και Πνευματικά Δικαιώματα στη σύγχρονη εποχή. 22 Ιουνίου 2007. Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Ιουνίου 2008 <<http://www.lib.uom.gr/content/blogcategory/89/76/lang,iso8859-7/>>.
33. Social Science Research Network. Ημερομηνία πρόσβασης: Ημερομηνία πρόσβασης: 19 Ιουνίου 2008 <<http://ssrn.com>>.
34. The future of libraries. 1995. Ημερομηνία πρόσβασης: Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008 <<http://memex.org/meme1-06.htm>>.

35. Αράχωβα, Τόνια. Βιβλιοθήκες και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: η πρόκληση.
Ημερομηνία πρόσβασης: Ημερομηνία πρόσβασης: 20 Ιουνίου 2008
<www.edc.uoc.gr/Therino%202006/Parousiaseis/ARAXOVA.pdf>.
36. Καπιδάκης, Σαράντος. Σημειώσεις μαθήματος: Ψηφιακές Βιβλιοθήκες.
Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 2005.
37. Κοτσίρης, Λ. Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας,
2005.
38. Σύνδεσμος των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <<http://www.heal-link.gr/>>.